

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

นางสาวอัญชลี ติรเนตร

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโทศาสตรพัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-1197-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PERSUASIVE COMMUNICATION STRATEGIES IN LORD OF BUDDHA'S SCRIPTURE

Miss Anchalee Thiranet

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-1197-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

โดย

นางสาวอัญชลี ธิรเนตร

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญลือ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์

(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโชษิต)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญลือ)

..... กรรมการ

(พระวีระพันธ์ รักษิตสีโล)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย
ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์.ดร.ธนวดี บุญลือ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระอาจารย์วิระพันธ์ รกขิตสีโล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการศึกษาวิจัย รวมทั้งให้การเอื้อเฟื้อเอกสารประกอบใน
การศึกษาค้นคว้า และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต ผู้เป็น
ประธานสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้เกียรติมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อลิขิต - คุณแม่สุรี ชาวเข็ยร
คุณพ่อธำรง - คุณแม่อุษา ธิรเนตร ผู้ซึ่งให้การสนับสนุนและคอยเป็นกำลังใจมาโดยตลอด และ
ขอขอบคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ รวมทั้งน้องๆ ทุกคน ที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดมา

อัษฎชลี ธิรเนตร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหานำวิจัย.....	5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 นิยามศัพท์.....	6
บทที่	
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ.....	9
2.2 การสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจ.....	11
2.3 ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง.....	21
2.4 ทฤษฎีสัญญาวิทยา.....	30
2.5 ทฤษฎีการสื่อความหมายของฮิวม์.....	38
2.6 พุทธวิธีและเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า.....	48
บทที่	
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	54
3.1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	54
3.2 การดำเนินการวิจัย.....	55
3.3 การนำเสนอข้อมูล.....	58
บทที่	
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
4.1 ผลการวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง.....	59

	หน้า
4.2 ผลการวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา.....	91
บทที่	
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	114
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	115
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	117
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	123
รายการอ้างอิง.....	129
ภาคผนวก.....	132
ประวัติผู้วิจัย.....	150

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“พระบรมศาสดา” หรือ “พระบรมครู” ซึ่งแปลว่า พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม หรือผู้เป็นยอดของครู คือพระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ปราชญ์ได้ขนานถวายและพุทธศาสนิกชนนิยมกล่าวเรียกเสมอ ซึ่งในภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติว่า “สตถา เทวมนุสสานิ” แปลว่า พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย และมีคำเสริมพระคุณว่า “อนุตโตโร บุริสทมมสารถิ” แปลว่า เป็นสารถิฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งใหญ่กว่า พระนามเหล่านี้สื่อแสดงความหมายอยู่ในตัวว่า ปราชญ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเคารพบูชาและยกย่องเทอดทูนพระองค์ในฐานะทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอน และได้ทรงประสบความสำเร็จในงานด้านนี้เป็นอย่างดี (พระธรรมปิฎก : 2542 : 1)

นอกจากพระปรีชาสามารถในด้านการอบรมสั่งสอนแล้ว พระพุทธเจ้าองค์ศาสดาของพระพุทธศาสนายังทรงประสบความสำเร็จอย่างสูงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่สำคัญคือ ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาท่ามกลางความเจริญของคณาจารย์ เจ้าลัทธิ ไม่น้อยกว่า 6 ท่านในสมัยนั้น ทั้งๆ ที่ทรงเป็นศาสดาที่มีพระชนมายุน้อยที่สุดในขณะนั้น แต่กลับทรงใช้เวลาเพียง 9 เดือนหลังจากที่ได้ทรงตรัสรู้ ประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้สำเร็จ โดยมีองค์ประกอบของความเป็นศาสนาอย่างเต็มรูปแบบ (พระราชาธรรมนิเทศ : 2542 : 2) คือ

1. ศาสดา พระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์ศาสดาเพียงองค์เดียวในโลกที่ทรงตรัสรู้ดีตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ไม่เกาะอิงอำนาจจากข้างนอก
2. ศาสนธรรม คำสอนที่เป็นผลตรงมาจากการตรัสรู้ซึ่งในขณะนั้นทรงเรียกว่า อมฤตธรรม ธรรม พุทธศาสนา ตามลำดับ ยังไม่มีพระวินัยที่ทรงบัญญัติในตอนหลัง
3. ศาสนสถาน เกิดอารามครั้งแรก คือเวฬุวัน อันเป็นอุทยานหลวงของพระเจ้าพิมพิสาร ทรงอุทิศถวายเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์

4. ศาสนบุคคล ที่จัดได้ว่าทรงคุณภาพอย่างสูง อย่างต่ำสุดก็เป็นกัลยาณบุรุษน มีพระอรหันต์จำนวนมากกว่าพันรูป ที่สำคัญคือ ท่านเหล่านั้นส่วนมากเป็นอดีตนักบวชในลัทธิภิกษุ คือปัญจวัคคีย์ อดีตชฎิล คือปราณชฎิลจำนวน 1,000 รูป อดีตปริพาชก 250 ท่าน อดีตเศรษฐี 54 ท่าน อุบาสก อุบาสิกา อันเป็นระดับนำในสังคม 2 แคว้น คือ กาสี กับมคธ
5. ศาสนพิธี ซึ่งไม่มีรูปแบบวิจิตรพิสดารมากนัก มีเพียงแต่พิธีบวชเป็นพระ 2 แบบ และการแสดงตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา และพิธีเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่เป็นเปรต นั่นคือ การบำเพ็ญบุญที่เรียกว่า “บุพเพตพลี” ของพระเจ้าพิมพิสาร รวมถึงการกรวดน้ำแบบเทน้ำลงพื้นดิน

จากความสำเร็จทั้งปวงซึ่งเกิดขึ้นภายในช่วงเวลา 9 เดือนหลังจากตรัสรู้ และ 7 เดือนหลังจากการแสดงปฐมเทศนาที่อิสิปตนมฤคทายวัน อันเป็นผลงานของพระพุทธเจ้าตามลำพัง ไม่รวมที่เป็นผลงานของพระอรหันตสาวก ที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนาในส่วนต่างๆ ของชมพูทวีป และเมื่อมองไปที่องค์พระพุทธเจ้าในแง่ของประวัติศาสตร์ขณะนั้น ทรงมีพระชนพรรษาเพียง 36 พรรษา เป็นนักบวชมาเพียง 7 ปี นับเป็นความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างแดนห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์อันเป็นมาตุภูมิของพระองค์ไม่น้อยเลย สำหรับสมัยนั้นแล้ว ต้องถือว่าไกลมากทีเดียว ความสำเร็จในการเผยแผ่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาของพระองค์จึงจัดว่าเป็นความสำเร็จที่อัศจรรย์ที่อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีใครเปรียบหรือเทียบกับพระองค์ได้เลย

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติคำสอนจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทรงค้นคว้าหาความจริงจากธรรมชาติที่มีอยู่ในสัตว์ทั้งหลาย และธรรมชาติที่แวดล้อมสัตว์ทั้งหลายอยู่ภายนอก (วรรณสิทธิ ไททยเสวี : 2540) หลักการความรู้และคำสอนในพุทธศาสนามีได้เกิดขึ้นจากการคาดการณ์หรือถึงความจริง หรือถึงสัจธรรมที่มี แต่เกิดจากการตรัสรู้ (ระวี ภาวิไล ,2536) หรือรู้แจ้งในสัจธรรมทั้งมวลที่มีอยู่ โดยมนุษย์ที่พัฒนาตนเองด้วยความเพียรพยายามจนเป็นบุคคลสมบูรณ์ ที่เรียกว่า พระพุทธเจ้า หรือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (ไพรัช สู่แสนสุข ,2539) คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นคำสอนที่สามารถสร้างการยอมรับนับถือศรัทธาจนมีคนนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ทั้งภายในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก (พระราชธรรมนิเทศ : 2542)

พระพุทธเจ้าหรือพระตถาคต ถือได้ว่าเป็นอัจฉริยมนุษย์ เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก เป็นบุคคลที่เกิดขึ้นด้วยมุ่งหมายเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่ออนุเคราะห์โลก และเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง 2521 : เล่มที่ 20 : ข้อที่ 139 – 141 : หน้าที่ 27) ทั้งนี้ด้วยพระมหากรุณาอันยิ่งเป็นฐาน เมื่อทรงตรัสรู้ หรือรู้แจ้งในสัจธรรมทั้งหมดด้วยพระองค์เอง ความรู้ที่ทรงพบนั้นมีมากมายมหาศาล แต่พระพุทธเจ้าทรงเลือกสรรเผยแผ่เฉพาะความรู้ที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ ณ สีตปาวน โกลีเมืองโกธัมพี โดยครั้งนั้นทรงถือใบประดู่ลาย 2 – 3 ใบ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบประดู่ลายที่ทรงถือกับใบบนต้นนั้น ไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่าใบบนต้นมากกว่า พระพุทธเจ้าจึงตรัสต่อไปว่า

“อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่พรหมจรรย์เบื้องต้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อ ความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน เพราะเหตุนี้เราจึงไม่บอก” (พระไตรปิฎกฯ ฉบับหลวง 2521 : 19 : 1712 : 529)

สาระแห่งพุทธพจน์นี้ ถือได้ว่าเป็นหลักการเผยแผ่ หรือการอบรมสั่งสอนของพุทธองค์ที่มีจุดมุ่งหมายอันชัดเจนในอรรถประโยชน์และความดีงามสูงสุดที่จะพึงเกิดขึ้นได้ในผู้เรียน (ไพรัช สุแสนสุข , 2539)

ตลอด 45 ปี หลังการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระสัจธรรม หรือพระธรรมอันประเสริฐที่ทรงค้นพบ ทรงอนุเคราะห์สั่งสอนแก่ชนทั้งหลายด้วยพระองค์เอง และด้วยองค์กรที่ทรงจัดตั้งซึ่งมีคณะสงฆ์เป็นหลัก (ไพรัช สุแสนสุข , 2539) การประกาศธรรมอันงามทั้งในชั้นศีล ชั้นสมาธิ และชั้นปัญญาที่เป็นขั้นสุด (พระพุทธโฆสะ , 2521) หรือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหัวข้อ เนื้อหาหลัก ๆ ของการอบรมสั่งสอนในพุทธศาสนาได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ด้วยพระปรีชาญาณ ในฐานะแห่งมนุษย์ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ตลอดช่วงเวลาดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ในที่ต่างๆ ในสถานะการณ์ต่างๆ มากมาย (พระราชาวรมุนี , 2525) จวบจนวาระที่พระพุทธเจ้าจะทรงดับขันธปรินิพพาน ทรงกำหนดความเป็นศาสดาแทนพระองค์ไว้ดังในพุทธพจน์ที่ตรัสกับพระอานนท์คือ (พระไตรปิฎกฯ ฉบับหลวง 2521 : 10 : 141 : 152)

“ดูกรอานนท์ บางทีพวกเธอจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจนมีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาพวกเราไม่มี ก็ข้อนี้พวกเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยอันใดเราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา....”

ในปัจจุบันธรรมวินัยและพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ล้วนบันทึกไว้ใน “พระไตรปิฎก” มีรายละเอียดสาระ ความสำคัญสมดังเป็น “ศาสดา” แทนพระพุทธเจ้าพระองค์จริง (พระเทพเวที , 2535) จากหลักฐานที่แสดงในคัมภีร์ต่างๆ จะพบความเชื่อมั่นหรือความศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถพัฒนาจนถึงที่สุดแห่งความสมบูรณ์ถึงขั้นเป็นพุทธได้ ดังที่เรียกว่า “โพธิศรัทธา” (พระธรรมปิฎก , 2537) หรือ “ตถาคตโพธิศรัทธา” (ระวี ภาวิไล , 2536) ดังเช่นความพยายามของเจ้าชายสิทธัตถะก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จวบจนได้รู้ซึ่งความเป็นพุทธอันสมบูรณ์ และได้ทรงประกาศพระสัทธรรมอันประเสริฐด้วยบทบาทที่ทรงเป็น “บรมครู” ของเหล่าสัตว์ทั้งหลาย (มนุษย์และชีวิตทุกเหล่า) ด้วยพระมหากรุณาอันยิ่ง (ไพรัช สู่แสนสุข , 2539)

จากความสมบูรณ์ในคุณสมบัติของรูปและนาม และจากการตรัสรู้ที่รู้แจ้งในสัจธรรมที่มีเหลือประมาณของพระพุทธเจ้า และด้วยพระมหากรุณาที่ทรงได้แสดง ได้สั่งสอน สัทธรรมอันประเสริฐที่สรรแล้วจากสัจธรรมอันหลากหลาย มีการรวบรวมบันทึกเหตุการณ์สืบทอดมาจากการผ่านอุปสรรคและการทำทนายพิสูจน์นับพันปีต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันได้ (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง , 2526) นับเป็นมรดกที่เป็นขุมทรัพย์มีคุณค่าหาประมาณมิได้ ที่ชนในปัจจุบันน่าจะตระหนักในเบื้องต้นแรก แล้วพิสูจน์ตรวจสอบนำคุณค่าไปใช้และสืบทอดส่งมอบแด่อนุชนต่อไป ในที่สุด (ไพรัช สู่แสนสุข , 2539) สิ่งสำคัญอย่างเป็นรูปธรรมของพุทธประวัติ คือ ทรงเป็น “พระสัพพัญญู” หรือการรู้ยิ่ง พร้อมกับการได้ถึงพร้อมในผลอันเลิศ (นิโรธ) และเป็นผู้ปกติดำเนินในมรรคาอันงามนั้น นับเป็นตัวแทนที่สมบูรณ์ของเหล่าสัตว์ทั้งหลายได้อย่างเลิศอยู่แล้ว แต่ที่ยิ่งกว่านั้นคือ หลักฐานในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงสารัตถะของการอบรมสั่งสอนธรรมมากมายยกเยื้องหลากหลายสถานการณ์ และมีรายละเอียดที่น่าจะศึกษาวิเคราะห์มากมายเช่นกัน (ไพรัช สู่แสนสุข , 2539)

จากเหตุดังกล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจใคร่ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ว่าทรงมีกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในคำ

สอนอย่างไรจึงสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งสั่งสอนคนทุกชนชั้นในสังคมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีระดับความเป็นอยู่ ความเชื่อถือ การศึกษาอบรม นิสัยใจคอ และระดับสติปัญญาที่แตกต่างกัน ให้คนเหล่านั้นเข้าใจและยอมรับนับถือศรัทธาในพุทธศาสนาได้ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาทีเดียว อีกทั้งความเจริญของพระพุทธศาสนาตลอดเวลานับพันๆ ปี แพร่หลายเป็นที่ยอมรับนับถืออยู่ในประเทศต่างๆ และมีคณะสงฆ์ผู้สืบต่อพระศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่และสำคัญในสังคมดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จึงเป็นผลงานยิ่งใหญ่ที่ยั่งยืนถึงพระปรีชาสามารถอย่างประจักษ์ชัดโดยไม่ต้องอธิบาย

ปัญหานำวิจัย

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร จึงส่งผลให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบมาจวบจนปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจที่ปรากฏในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง และทฤษฎีสัญญาวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาหลักคำสอนในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 12 (พระสุตตันตปิฎก เล่ม 4 มัชฌิมนิกาย มูลปณณาส์) ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาต่างๆ ไป มีประวัติและท้องเรื่องประกอบ

2. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็คือสาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสื่อสาร ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาการสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในส่วนที่เป็นวัจนภาษาเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางสำหรับการสร้างสารเพื่อการน้อมนำใจ
2. ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางในการถ่ายทอดสารเพื่อเสริมสร้างความรู้และแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์

พระพุทธเจ้า	หมายถึง พระบรมศาสดาของพุทธศาสนา ซึ่งทรงมีพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และทรงเพียบพร้อมด้วยรูปลักษณะ และบุคลิกภาพ อันสมบูรณ์พร้อมดังกล่าว ถือเป็นคุณลักษณะของความเป็นศาสดาที่มีผลต่อการเผยแผ่ และสั่งสอนสภาวะธรรมให้กว้างขวางได้
พระไตรปิฎก	หมายถึง คัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยในการวิจัยนี้จะหมายถึงพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 12 (พระสุตตันตปิฎก เล่ม 4 มัชฌิมนิกาย มุลปิณฑนากส์)
คำสอน	หมายถึง เนื้อหาธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง หรือสั่งสอนในพระสูตรต่างๆ
พระสูตร	หมายถึง การแสดงธรรมะ หนึ่งพระสูตร หมายถึงการแสดงธรรมะหนึ่งเรื่อง
พุทธพจน์	หมายถึง คำพูดของพระพุทธเจ้า เป็นการแสดงธรรมะโดยพระพุทธเจ้า

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการน้อมนำใจ หมายถึง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการน้อมนำใจในสาร ซึ่งก็คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาดังนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ
2. การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ
3. ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง
4. ทฤษฎีสัญญาวิทยา
5. ทฤษฎีการสื่อความหมายของฮิวม์
6. พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

การสื่อสาร

การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ ปรัชญาการณีนี้นับเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ คือใช้เครื่องหมายทั้งที่เป็นภาษาคำพูดและไม่ใช้ภาษาคำพูด และการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) นั่นคือการมีปฏิกิริยาตอบโต้ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร (อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท, 2537:2)

การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) (ปรมะ สตะเวทิน, 2533:30)

การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่างๆ ของมนุษย์ ในสังคม (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2515:87)

Everette M. Rogers (1973:43) ให้คำจำกัดความของการสื่อสารว่า คือ กระบวนการที่มีความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร

David K. Berlo (1960:12-13) กล่าวว่า การสื่อสาร หมายถึง การส่งข่าวสารผ่านบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง โดยใช้สัญลักษณ์และกล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสารว่าประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver)

ซึ่งเราเรียกกระบวนการนี้ว่า SMCR ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบที่ง่ายเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (THE SMCR MODEL OF PERSUASION) ซึ่งถูกเสนอแนะโดย Claude Shannon และ Warren Weaver ในปี ค.ศ. 1949 และรูปแบบการสื่อสารนี้ได้ถูกพัฒนาโดย David K. Berlo ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 4 อย่าง คือ

ผู้ส่งสาร (Source-S) คือ ผู้ต้องการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความรู้ ค่านิยม และความต้องการให้ผู้อื่นทราบ

สาร (Message-M) คือ ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความรู้ ค่านิยม และความต้องการของผู้ส่งสาร ซึ่งอาจอยู่ในรูปวัจนภาษาหรืออวัจนภาษาได้

สื่อ (Channel-C) คือ ช่องทางการถ่ายทอดของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร

ผู้รับสาร (Receiver-R) คือ ผู้ที่ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความรู้ ความต้องการของผู้ส่งสาร

ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication)

การโน้มน้าวใจ

การโน้มน้าวใจ คือ กระบวนการสื่อสารที่ผู้ส่งสารพยายามชักจูง เพื่อให้ได้รับการตอบสนอง ที่ต้องการจากผู้รับสารของเขา (Andersen, 1971 : 6)

การโน้มน้าวใจ คือ เจตจำนงของบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ, ความเชื่อ, พฤติกรรมของบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคล โดยผ่านทางสาร (Betting Haus & Cody, 1987 : 3)

การโน้มน้าวใจ คือ กิจกรรมที่กระทำร่วมกันอย่างมีจุดหมาย เพื่อหวังผลในการสร้างสิ่งจูงใจ หรือการยอมรับอย่างเต็มใจทางกระบวนการรับรู้ หรือรูปแบบพฤติกรรมที่เปิดเผยผ่านการแลกเปลี่ยนทางสาร (Smith, 1982 : 7)

การโน้มน้าวใจ คือ กิจกรรมหรือกระบวนการ ซึ่งผู้ส่งสารพยายามที่จะชักจูงใจเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ หรือกลุ่มบุคคลผ่านการถ่ายทอดของแหล่งสารไปยังผู้รับสารในบริบทต่างๆ ซึ่งผู้ถูกโน้มน้าวใจมีเสรีภาพที่จะเลือกว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ นั่นคือทางเลือกอิสระ (อ้างถึงใน Richard M. Perloff, 1993 : 14)

Charles U. Larson (1995 : 8) ได้อธิบายความหมายของคำว่า การโน้มน้าวใจ ตามความคิดของ Aristotle ว่า การโน้มน้าวใจเป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์โดยอาศัยความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Ethos) การจูงใจทางอารมณ์ (Pathos) หรือการจูงใจด้วยเหตุผล (Logos)

Cronkite (1969) เสริมว่าการโน้มน้าวใจนั้นยังโยงถึงเรื่องการควบคุมสัญลักษณ์ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของผู้ถอด หรือตีความสัญลักษณ์นั้น (เมตตากฤตวิทย์, 2527 : 2)

การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

อรรถวรรณ ปีลันธนโอบาท (2537 : 7-8) อธิบายไว้ว่า การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. เมื่อมองจากภายนอกของผู้รับสาร องค์ประกอบในการโน้มน้าวใจมี 4 ประการ คือ

1.1 ความแตกต่างภายในผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารแต่ละคนมีปัจจัยแตกต่างกัน ซึ่งทำให้มีความน่าโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน อาทิ ความน่าเชื่อถือ อำนาจทางสังคม บทบาททางสังคม สัมพันธภาพกับผู้รับสาร และ ลักษณะทางประชากรอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ

1.2 ความแตกต่างภายในสาร สารแต่ละชิ้นจะมีความน่าโน้มน้าวใจแตกต่างกัน การพูดหรือการเขียน มีความน่าโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน ความแตกต่างในหัวข้อเนื้อหาของสาร ลักษณะของการโน้มน้าวใจที่ใช้ การจัดเรียบเรียงสาร ข้อโต้แย้งภาษา ตลอดจนลักษณะของท่วงทำนองลีลา

1.3 ความแตกต่างของสื่อ ความน่าโน้มน้าวใจของสารจะแตกต่างกัน เมื่อเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับการสื่อสารโดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

1.4 ความแตกต่างภายในสภาพการณ์ สภาพการณ์ที่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือขาดบุคคลหนึ่งบุคคลใด เช่น การโน้มน้าวใจให้บริจาคเงิน โดยมีสื่อมวลชนคอยถ่ายทอดภาพรายน ล้อม อาจจะเป็นตัวเร้าบวกในการโน้มน้าวใจก็เป็นได้

2. สำหรับตัวผู้รับสารเอง การที่ผู้รับสารคนหนึ่งๆ จะมีความละเอียดอ่อน (Susceptible) ต่อการถูกโน้มน้าวเพียงใด อาจพิจารณาได้จาก

2.1 ลักษณะของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา อาชีพ

2.2 ทรรศนะ และทัศนคติ

2.3 ความรู้ ซึ่งผู้รับสารมีเกี่ยวกับสารนั้น ๆ

2.4 ลักษณะด้านอารมณ์

2.5 ความสำคัญที่ผู้รับสารให้แก่หัวข้อหนึ่ง ๆ

2.6 วิธีการที่ผู้รับสารรับรู้สภาพการณ์หนึ่ง ๆ

ด้านแนวคิดจิตวิทยาในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ James, A. Bayton ได้แบ่งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ว่า ประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการ

ก. การจูงใจ (Motivation) ซึ่งหมายถึง การผลักดันความมุ่งประสงค์หรือความต้องการต่างๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งที่ตามมา คือพฤติกรรม

ข. ความเข้าใจ (Cognitive) ซึ่งหมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับการรวมตัวของมโนภาพ หรือความนึกคิดจากสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ คือ ความเข้าใจจากการรับรู้ (Perception) การจดจำ (Memory) การใช้ดุลยพินิจ (Judging) การคิด (Thinking)

ค. การเรียนรู้ (Learning) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาอันสืบเนื่องมาจากสภาพการกระตุ้นจากภายนอก (External Stimulus Condition)

ในการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า นั้น มุ่งศึกษาหลักคำสอน ซึ่งก็คือตัวสาร ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะค้นหาถึงลักษณะของสารหรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าใช้วิธีการในการสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจอย่างไร โดยใช้กรอบในเรื่องของการสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจในการวิเคราะห์ข้อมูล

การสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

ในการโน้มน้าวใจ หน่วยพื้นฐานที่สุดของข้อความที่จะโน้มน้าวใจ คือ ความคิด ซึ่งผู้ส่งสารนำมาใช้ในการโน้มน้าว การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารถอดความคิดออกมาส่งผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบที่ผู้รับสารจะเข้าใจได้เราทราบแล้วว่า ความคิดหนึ่งๆ สามารถแสดง

ออกได้ด้วยถ้อยคำหลายอย่างต่าง ๆ กัน แม้ในภาษาเดียวกัน การใช้คำที่แตกต่างกันทำให้เกิดความประทับใจในระดับที่ต่างกันอย่างผู้รับสาร

หน่วยเล็กที่สุดของประโยคคือ คำ คำในลักษณะนัยตรง (DENOTATIVE MEANING) และนัยประหัต (CONNOTATIVE MEANING) นัยตรง หมายถึงความหมายของคำตามพจนานุกรม ส่วนนัยประหัตหมายถึง ความหมายของคำที่เปลี่ยนแปลงไปตามการรับรู้และประสบการณ์ของแต่ละคน ความหมายนัยตรงของคำจะเป็นความหมายที่แสดงได้ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (SIGN OR SYMBOL) และวัตถุ (OBJECT) มีคำหลายๆ คำที่เราเรียนรู้ ไม่ใช่เพราะว่าเราได้เห็นวัตถุจริงของมันแต่อาจจะเป็นรูปภาพภาพวาดหรือถ้อยคำมาบรรยายวัตถุนั้นอย่างเช่น บางคนอาจจะไม่เคยเห็นหมีแพนด้าแต่เราพอนึกออกมาหมีแพนด้าเป็นอย่างไร แน่นอนที่สุดเมื่อเราเห็นหมีแพนด้าตัวจริงมันย่อมให้ความรู้สึกแตกต่างกันไป เพราะฉะนั้น นัยตรงของคำก็คือ ความหมายของคำที่ได้จากการสัมพันธ์คำกับวัตถุจริง คำใดก็ตามที่เราเรียนโดยที่ตัวเรามีความสัมพันธ์กับวัตถุนั้น โดยตรงจะมีความเป็นนามธรรมน้อยลง และมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ความคลุมเครือน้อยลง และจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่นตัวอย่างต่อไปนี้

เป็นนามธรรมน้อย	เป็นนามธรรมมาก
พี่ชาย	บุรุษ
แม่	ญาติ
มด	แมลง
รูปปั้น	ศิลปะ
ไฟจระจก	การจระจก

จะเห็นว่าคำทางซ้ายนั้นให้ความหมายที่ชัดเจนกว่าทางขวา การโน้มน้ำหนักจึงจะทำได้ยากยิ่ง ประเด็นอยู่ที่ว่า คำใดก็ตามที่เราเรียนรู้โดยมิได้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัตถุจริง ความหมายของคำนั้นจะคลุมเครือ เมื่อนำประเด็นนี้มาประยุกต์เข้ากับการโน้มน้ำหนัก เราอาจกล่าวได้ว่า การโน้มน้ำหนักนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สื่อสารในการที่จะสร้างนัยตรงที่ชัดเจนสำหรับ

คำๆ หนึ่ง หรือเปลี่ยนความหมายของคำๆ หนึ่งให้ได้ และยิ่งคำๆ นั้นมีความสัมพันธ์กับวัตถุจริงๆ มากขึ้นเท่าใด ผู้สื่อสารก็ต้องใช้ความพยายามในการที่จะเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น

อีกวิธีหนึ่งที่เราจะทำนัยตรงของคำได้ก็โดยการให้กลุ่มคนที่เราเลือกมาจากชุมชนต่างๆ กัน อธิบายศัพท์ต่างๆ ที่เราเลือกมา ถ้าเรายังมีผู้เข้าทำการทดลองมาก ความหมายของคำเหล่านี้จะเปลี่ยนไปมากและเราก็ทำการนับว่าคำใดบ้างที่มีคนให้ความหมายต่างกัน และคำใดบ้างที่ได้รับการอธิบายความหมายเหมือนกันมากที่สุดหรือต่างกันมากที่สุด

มีอีกหลายวิธีที่จะหานัยตรงได้ แต่ประเด็นสำคัญสำหรับผู้ทำการโน้มน้าวใจคือ เขาจะต้องตระหนักว่า ผู้รับสารของเขานั้นให้คำจำกัดความของคำๆ หนึ่งอย่างไรบ้าง เขาจะต้องพยายามวิเคราะห์ว่า ในสภาพการณ์หนึ่งๆ คำที่เป็นรูปธรรมน้อยหรือมากกว่ากันจะใช้ได้ดีกว่ากัน

จากประเด็นเรื่องนัยประหวัดและนัยตรง เราพอจะกล่าวได้ว่า คำทุกคำมีทั้งสองความหมาย ยิ่งคำมีความเป็นนามธรรมน้อยเท่าไร มันก็ยิ่งสัมพันธ์กับวัตถุของจริงมากยิ่งขึ้นเท่านั้น และยิ่งคำมีจำนวนความหมายไม่มาก ความหมายที่จะได้จากผู้รับสาร คือ ความหมายนัยตรง ถ้าคำเป็นนามธรรมมาก มีความสัมพันธ์กับวัตถุของจริงน้อย มีจำนวนของความหมายมาก ความหมายที่จะดึงจากผู้ฟังมักเป็นความหมายนัยประหวัด คำเช่น "ดี" "งาม" "น่าเกลียด" "ศิลปะ" "น่ารัก" "โรแมนติก" เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีนัยประหวัด

ปัญหาจากความหมายนัยตรง

เมื่อผู้พูดคนหนึ่งพยายามโน้มน้าวใจ เรากล่าวได้ว่า เขาพยายามจะให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด การรับรู้ อารมณ์ ความรู้สึก หรือพฤติกรรม สิ่งกีดกั้นอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สื่อสารไม่สามารถโน้มน้าวใจได้ คือ เขาไม่สามารถดึงความหมายในตัวผู้รับสารให้ออกมาตรงกับผู้รับสารมืออยู่ได้ สมมติผู้ส่งสารพูดว่า "ชมพู่" ผู้รับสารอาจนึกถึงชมพู่สาแหรก ชมพู่มาเหมี่ยว

ชมพู่เมืองเพชร ฯลฯ แต่คำว่า ชมพู่ นี้ผู้ส่งสารอาจจะได้ความหมายตรงกับที่ผู้รับสารคิดมากกว่า จะพูดคำว่า "ผลไม้"

ถ้าเช่นนั้น มีวิธีใดบ้างที่จะขจัดความคลุมเครือ เราอาจจะใช้

1. การให้คำจำกัดความ (DEFINITION) ซึ่งก็คือ ให้ผู้รับสารได้เรียนรู้อีกครั้งหนึ่งในกรณีเฉพาะ เช่น อาจจะชี้ให้เห็นวัตถุนั้นโดยตรง เอาภาพมาแสดงหรือใช้กระดาษดำ
2. การแบ่งหมวดหมู่ (CLASSIFICATION) เช่น บอกว่า ลัทธิสังคมนิยม หมายถึงปรัชญาการเมืองแบบหนึ่งซึ่งเน้นการที่รัฐเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมหลัก ถ้าเราแบ่งหมวดหมู่เช่นนี้แสดงว่า เราจัด "ลัทธิสังคมนิยม" ว่าเป็นปรัชญาการเมืองอย่างหนึ่ง
3. การให้คำอธิบายเชิงปฏิเสธ (NEGATION) เช่น "อุตสาหกรรมหนัก" ผู้พูดอาจจะบอกว่า คำว่า อุตสาหกรรมหนักนี้ข้าพเจ้าไม่ได้หมายถึง อุตสาหกรรม ผลิตวัตถุที่มีน้ำหนักมาก ข้าพเจ้าไม่ได้หมายถึง อุตสาหกรรมสินค้าพื้นเมือง ข้าพเจ้าไม่ได้หมายถึง อุตสาหกรรมที่ต้องลงทุนโดยผู้ลงทุนจำนวนมาก แต่ข้าพเจ้า หมายถึง.....
4. การให้คำนิยามเชิงปฏิบัติการ (OPERATIONAL DEFINITION) คือคำนิยามที่จะนำไปใช้งานหรือปฏิบัติงานหรือในหมู่นักวิจัยจะกล่าวว่า เป็นคำนิยามที่นำมาวัดได้ในเชิงปริมาณ เช่น นักเคมีอาจจะพูดว่า เมื่อเอ่ยถึง "โซเดียมคลอไรด์" ข้าพเจ้าหมายถึง สารที่ถูกผลิตขึ้นเมื่อน้ำทะเลระเหยกลายเป็นไอ หรือแม่ครัวอาจจะให้คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการได้ว่าถ้าสมมติจะทำข้าวคลุกกะปิ โดยในขั้นแรกจะให้ส่วนผสมเครื่องปรุงก่อนและวิธีทำ ผลที่ออกมาก็คือ ข้าวคลุกกะปิ โดยในขั้นแรกจะให้ส่วนผสมเครื่องปรุงก่อนและทำ ผลที่ออกมาก็คือ ข้าวคลุกกะปิ หรือวัตถุหรือสิ่งของที่ได้รับความจำกัดความเชิงปฏิบัติการนั่นเอง

หลักฐาน (EVIDENCE)

การใช้หลักฐานเป็นการสร้างสารวิธีหนึ่งที่สำคัญมากนั่นคือ พัฒนาเรื่องราวหรือข้อความที่เราจะโน้มน้าวใจให้เข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้น มีน้ำหนักมากขึ้น

ประเภทของหลักฐาน

1. การยกตัวอย่าง (EXAMPLES OR ILLUSTRATIONS) ซึ่งอาจมาในสามรูปแบบคือตัวอย่างโดยละเอียดจากเรื่องจริง ตัวอย่างย่อๆ เพียงคำสองคำ และตัวอย่างที่แต่งสมมติขึ้น ซึ่งมักเป็นเรื่องในอนาคต ถ้าเราจะวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไปอีก เราจะถามว่าตัวอย่างนั้นเป็นแบบฉบับ (TYPICAL) ของประเภคนั้นหรือไม่ ตัวอย่างนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรากำลังพูดอยู่หรือไม่ ตัวอย่างนั้นมีรายละเอียดพอที่จะอธิบายประเด็นที่เราต้องการชี้ให้เห็นหรือไม่ มีหลักฐานอื่นอีกที่จะสามารถสนับสนุนบทสรุปของเราหรือไม่

2. การใช้สถิติ (STATISTICS) อันที่จริงแล้ว สถิติเป็นตัวอย่างหลายๆ ตัวอย่างนั่นเอง แต่แทนที่จะเสนอตัวอย่างสองสามสี่ห้าอัน ก็เสนอมาในเชิงปริมาณเสีย วิธีการที่จะทดสอบสถิติที่ใช้ในการโน้มน้าวใจนั้น คือ ผู้อ่านต้องพิจารณาดูว่าหน่วยที่นำมาเปรียบเทียบกันนั้นเปรียบเทียบกันได้หรือไม่ ตัวอย่างที่นำมาสุ่ม เพื่อใช้เป็นสถิตินั้นเพียงพอหรือไม่ สถิตินั้นครอบคลุมระยะเวลาที่พอเหมาะพอควรหรือไม่ สถิตินั้นถูกนำเสนอในรูปแบบที่สมเหตุสมผลหรือไม่ แหล่งที่มาของสถิติมีอคติหรือไม่ เป็นต้น

3. การใช้พยาน (TESTIMONY) โดยปกติหมายถึง การอ้างถึงผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นที่ยอมรับหลาย และเป็นหลักฐานที่แข็งแกร่ง เมื่อจะวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งควรจะต้องดูว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่อ้างถึงนั้นเป็นที่ยอมรับกันในสาขานั้นหรือเปล่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีอคติหรือไม่ การอ้างถึงผู้ทรงคุณวุฒินั้นเฉพาะเจาะจงหรือไม่ หรือเพียงแต่กล่าวลอยๆ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒินั้นมีหลักฐานอื่นหรือมีผู้ทรงคุณวุฒิคนอื่นสนับสนุนหรือไม่ ความคิดที่อ้างมาจากผู้ทรงคุณวุฒินั้นถูกกล่าวเมื่อไรและที่ไหน

4. การเปรียบเทียบ (ANALOGY OR COMPARISON) หน้าที่สำคัญของการเปรียบเทียบคือ การหาความคล้ายคลึงระหว่างสิ่งหนึ่ง ที่เรารู้จักเข้าใจดีแล้วกับอีกสิ่งหนึ่งที่เราไม่รู้จักรู้จัก ไม่เข้าใจ การเปรียบเทียบแบ่งเป็นสองชนิดคือ เปรียบเทียบโดยภาพพจน์ คือ เปรียบเทียบของ

สองอย่างที่ต่างหมวดหมู่กัน การวิเคราะห์การเปรียบเทียบให้กว้างขวางพิสดารยิ่งขึ้นก็คือ การถามว่าการเปรียบเทียบนั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้พูดกำลังพูดอยู่หรือไม่ ประเด็นที่เหมือนกันในการเปรียบเทียบนั้นมีน้ำหนักมากกว่าประเด็นที่ต่างกันหรือไม่ เทอมหลักที่สร้างข้อเปรียบเทียบขึ้นมา นั้นถูกต้องหรือไม่ (เช่น "เรือที่ปราศจากกัปตันย่อมล่มฉับไฉน สโมสรของเราจะไปไม่รอดถ้าปราศจากประธาน" ในที่นี้ เทอมหลัก "เรือที่ปราศจากกัปตันย่อมล่มฉับไฉน" เป็นข้อความที่ไม่ถูกต้อง เพราะบางทีเรือที่ปราศจากกัปตันอาจไม่ล่มก็ได้ เช่นนี้จะทำให้การเปรียบเทียบผิดไปด้วย) ข้อเปรียบเทียบนั้นง่ายต่อการที่ผู้ฟังจะเข้าใจหรือไม่ ข้อเปรียบเทียบนั้นมีหลักฐานประเภทอื่นสนับสนุนหรือไม่

5. รายละเอียด (DETAILS) หมายถึง ลักษณะต่างๆ หรือส่วนต่างๆ ของวัตถุชิ้นหนึ่งๆ ของเหตุการณ์หนึ่งๆ หรือของความคิดรวบยอดความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เฉพาะเจาะจง ผู้พูดสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างกระจ่างได้ในเรื่องที่พูด การให้รายละเอียดเพิ่มขึ้นอาจจะดึงดูดความสนใจได้ ถ้าให้รายละเอียดมากขึ้นจะเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้มากขึ้น

6. การพรรณนาความ (DESCRIPTION) การพรรณนาความเป็นขบวนการบอกเล่าถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะหรือบรรยากาศของเหตุการณ์ สถานที่ วัตถุ หรือประสบการณ์ โดยขึ้นอยู่กับ การสังเกตการณ์หรือความรู้สึกของผู้พูด ประโยชน์ของการพรรณนาความก็คือช่วยให้ผู้ฟังได้เห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

7. การบอกเล่า (NARRATION) คล้ายคลึงกับการพรรณนา แต่ต่างกัน ตรงที่ว่าการบอกเล่าเป็นการบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา เรื่องเล่าส่วนตัวแทบทั้งหมดเป็นการบอกเล่าประเภทนี้

โดยสรุป ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ผู้สื่อสารต้องเอาใจใส่ตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดของข้อความซึ่งก็คือคำ และขยายขึ้นเป็นวลีประโยค ย่อหน้า บทความ ฯลฯ คำจะมีความหมายทั้ง

นัยตรงและนัยประหวัดซึ่งผู้ส่งสารจะต้องระมัดระวังในการเลือกใช้ อย่างไรก็ตาม ในการสื่อสารด้วยคำหรือคำพูดนั้น ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่เราต้องเอาใจใส่ คือการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา ซึ่งมีผลทางโน้มน้าวใจมากกว่า อวัจนภาษาเมื่อนำมาประกอบกันและความหมายเกิดขัดแย้งกัน นอกจากนี้ การสร้างสารหรือการใช้สารไม่เพียงแต่รู้จักการใช้คำและอวัจนภาษาเท่านั้น ยังรวมไปถึงการเลือกใช้เหตุผลซึ่งมีน้ำหนักต่างๆ มาสนับสนุนซึ่งเรียกว่าหลักฐานนั่นเอง ซึ่งถ้าปราศจากหลักฐานเสียแล้ว สารที่สร้างขึ้นอาจจะฟังดูเลือนลอย ไม่น่าเชื่อถือ และขาดประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจ

การจัดลำดับสาร (ORDER OF MESSAGE)

สารทุกเรื่องย่อมมีข้อมูลต่างๆ หลายส่วนประกอบรวมกันเพื่อสนับสนุนข้อสรุปของเรื่องนั้น ผู้สื่อสารต้องตัดสินใจวางข้อมูลในตำแหน่งที่เหมาะสม เพราะการจัดอันดับแบบหนึ่งอาจให้ผลทางการโน้มน้าวใจมากกว่าอีกแบบหนึ่ง

นักวิชาการได้แบ่งลักษณะการจัดสาระสำคัญของเรื่องที่จะสื่อสารไว้ เป็น 3 แบบ ดังนี้

1. จัดให้สาระสำคัญอยู่ตอนท้ายของข้อความทั้งหมด (CLIMAX ORDER)
2. จัดให้สาระสำคัญอยู่ตอนต้นของข้อความทั้งหมด (ANTICLIMAX ORDER)
3. จัดให้สาระสำคัญอยู่ตอนกลางของข้อความทั้งหมด (PYRAMIDAL ORDER)

นักวิจัยเรียกผลของสารว่า PRIMARY EFFECT ถ้าสาระที่จัดไว้ตอนต้น ของสาร มีประสิทธิผลมากที่สุด และเรียกผลของสารว่า RECENCY EFFECT ถ้าสาระที่จัดไว้ตอนท้ายของสารมีประสิทธิผลมากที่สุด

ลันด์, เจอร์ชายด์, และโนเออร์ (LUND, JERSILD, KNOWER) ได้ทำการวิจัย พบว่า การวิจัยล้วนสนับสนุน PRIMARY EFFECT ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การวิจัยในรุ่นแรกๆ เหล่านี้ ไม่สอดคล้องกับการวิจัยโดยฮอฟแลนด์และคณะ จากการศึกษา กับ 3 กลุ่ม หนึ่งในสามกลุ่ม แสดง PRIMARY EFFECT และสองกลุ่มแสดง RECENCY EFFECT เพียงเล็กน้อย แต่ฮอฟแลนด์ ใช้การสื่อสารด้วยการเขียนในการทดลอง การศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุดคือ การศึกษาโดยกัลลี และ

เบอริโด (GULLEY AND BERLO) ซึ่งใช้การจัดสารแบบ CLIMAX, ANTICLIMAX และ PYRAMID ในวาทะเพื่อโน้มน้าวใจ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการจัดแบบ CLIMAX และ ANTICLIMAX ดีกว่าการจัดแบบ PYRAMID แต่การจัดแบบ CLIMAX และ ANTICLIMAX ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการโน้มน้าวใจ

รอสโนวและโรบินสัน (ROSNOW AND ROBINSON) ได้ทำการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่มีหลายทฤษฎีขัดแย้งกันอยู่ เนื้อหาที่น่าสนใจมาก เนื้อหาที่ผู้รับสารคุ้นเคย และเนื้อหาที่ผู้รับสารให้ความสำคัญน้อยควรจะมีการจัดลำดับข้อมูลแบบ NATICLIMAX นั่นคือ เอาสาระสำคัญขึ้นมาไว้ตอนต้น ในทางกลับกัน เนื้อหาที่ไม่น่าสนใจ เนื้อหาที่ผู้รับสารไม่คุ้นเคย และเนื้อหาที่ผู้รับสารเห็นว่าสำคัญมาก ควรจะมีการจัดแบบ CLIMAX

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า ยังไม่กฎเกณฑ์ตายตัวว่า เราควรจะจัดลำดับสารอย่างไร แต่พอจะกล่าวได้ว่า ตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดการจัดเนื้อหาของสาร คือ ลักษณะของเนื้อหา ทักษะสติเดิมต่อเนื้อหานั้น ๆ ของผู้รับสาร ความเกี่ยวข้องของเนื้อหากับผู้รับสาร สภาพความสนใจของผู้รับสารในขณะหนึ่งๆ ล้วนเป็นตัวกำหนดการจัดลำดับสารทั้งสิ้น

จุดจูงใจในสาร (MESSAGE APPEALS)

การโน้มน้าวใจจะได้ผลดียิ่งขึ้นถ้ามีจุดจูงใจที่ผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงได้กับกรอบอ้างอิงของตัวเอง จุดจูงใจที่ใช้กันทั่วไปได้แก่

1. **จุดจูงใจโดยใช้ความกลัว (FEAR APPEALS)** ตัวอย่างของจุดจูงใจประเภทนี้เช่น เลิกสูบบุหรี่เสียเถิดเพราะการสูบบุหรี่จะทำให้เกิดมะเร็งในปอดมีการศึกษาด้านการใช้จุดจูงใจโดยใช้ความกลัว ปรากฏว่าความกลัวในระดับต่ำมีผลในทางโน้มน้าวใจมากกว่าความกลัวในระดับสูง ถ้าความกลัวมีมากเกินไปแล้ว ผู้รับสารอาจจะเกิดความกระวนกระวาย ฉะนั้นแทนที่เขาจะสนใจในสาร เขาจะสนใจในความกระวนกระวายของเขาแทน ในการวิจัยที่สหรัฐอเมริกาในยุคต่อมา นักวิจัยค้นพบว่า ระดับของการใช้ความกลัวแปรไปทางเดียวกับความน่าเชื่อถือของผู้รับสาร นั่นก็คือ ถ้าผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือสูง เขาสามารถใช้ความกลัว ในระดับสูงมาโน้มน้าวใจ ถ้าผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือต่ำ ผู้ส่งสารสามารถใช้ความกลัวในระดับต่ำมาโน้มน้าวใจ นอกจากนี้ นักวิจัยยัง

ค้นพบว่า ความสัมพันธ์ของหัวข้อของการโน้มน้าวใจก็สัมพันธ์กับระดับของความกลัวที่จะใช้กับผู้รับสารคือ ถ้าผู้รับสารรู้สึกว่าตัวเองเกี่ยวข้องกับหัวข้อนั้น ผู้ส่งสารอาจใช้ความกลัวในระดับสูงมาโน้มน้าวใจได้ เช่น ถ้าผู้ส่งสารพูดถึงอันตรายจากโคเลสเตอรอล และ ผู้ฟังเป็นผู้สูงอายุ การใช้ความกลัวในระดับสูงมาโน้มน้าวใจจะได้ผลมากกว่า ถ้าผู้ฟังเป็นเพียงเด็ก ๆ ตัวแปรที่จะอธิบายประสิทธิผลของการใช้ความกลัว ในการโน้มน้าวใจมีหลากหลาย อาทิ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ความสำคัญของเนื้อหาที่มีต่อผู้รับสาร บุคลิกภาพของผู้รับสาร เป็นต้น

2. จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ (EMOTIONAL APPEALS) นักวิจัยชาวตะวันตก ได้

ทำการทดลองและพบว่า สารที่ใช้อารมณ์จะโน้มน้าวใจได้มากกว่าสารที่ไม่ใช้อารมณ์ ตามปกติ การโน้มน้าวใจโดยใช้อารมณ์จะมีวิธีการดังต่อไปนี้

ก. การใช้ภาษาที่เจืออารมณ์เพื่อบรรยายสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด การใช้ภาษาเจืออารมณ์แบบนี้ จะก่อให้เกิดความตระหนัก (AWARENESS) ในตัวผู้รับสาร แต่อาจสร้างทัศนคติได้ทั้งบวกและลบ

ข. การเชื่อมโยงความคิดที่เราเสนอใหม่กับความคิดเก่า ความคิดเก่า บางอย่างเป็นที่ชื่นชอบ ความคิดเก่าบางอย่างเป็นที่รับเกลียดชัง ถ้าผู้ส่งสารสามารถเชื่อมโยงความคิดใหม่นี้ได้กับความคิดเก่า ก็อาจจะจูงใจทางอารมณ์ให้ ผู้รับสารคล้อยตามได้ ไม่ว่าจะเลือกความคิดเก่าที่เป็นบวกหรือลบ

ค. การเชื่อมโยงความคิดที่เสนอเข้ากับอวัจนสารที่สามารถเร้าอารมณ์ได้เช่น การเสนอรูปเด็กผู้หญิงเวียดนามที่วิ่งหนีระเบิดนาปาล์ม ร่างกายล่อนจ้อน เพราะแรงระเบิด และร้องไห้ด้วยความตกใจ รูปนี้เป็นหน้าปกนิตยสาร ที่มีชื่อ และจำหน่ายทั่วโลก เป็นรูปที่สะเทือนใจผู้รับสารมากที่สุดในรูปแบบหนึ่งในเรื่องสงครามเวียดนาม หรือการพูดปลุกใจให้รักชาติ อาจจะมีรูปผู้นำงชาติ เพื่อสร้างบรรยากาศ

ง. การทำให้จวนสารและอวัจนสารสอดคล้องกันโดยผู้ส่งสาร กรณีนี้ เป็นกรณีพิเศษสำหรับการพูด ถ้าผู้พูดพูดเรื่องที่ต้องใช้อารมณ์เข้าเจือปน ผู้พูดต้องมีอากัปกริยาท่าทางน้ำเสียงประกอบด้วย ผู้ฟังจึงจะคล้อยตาม ถ้าผู้พูดด้วยเนื้อหาที่เจืออารมณ์และมีท่าทางเฉยเมย ผู้ฟังก็คงจะถูกโน้มน้าวใจได้ยาก

3. จุดจูงใจโดยใช้ความโกรธ (ANGER APPEALS) วิธีนี้ผู้ส่งสารสร้างความโกรธหรือความคับข้องใจแก่ผู้รับสารแล้วจึงเขียนหรือพูดเพื่อลดหรือเพิ่มความเครียดแก่ผู้รับสาร และวิธีแก้ไข ตัวอย่างคือ วาทะในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในประเทศที่ผู้ส่งสารสร้างความโกรธหรือความคับข้องใจในหมู่ประชาชนด้วยการหยิบยกเรื่องนายกรัฐมนตรีควรมาจากการเลือกตั้งขึ้นมาเป็นจุดจูงใจ

4. จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ขัน (HUMEROUS APPEALS) วิธีนี้โน้มน้าวใจโดยการลดความเครียด อาจทำได้โดยวิธีเขียนประชดแดกดัน เช่น เขียนประชดโจรว่า "ขอความกรุณาอย่าขโมยอีกเพราะไม่มีให้ขโมยแล้ว" และติดป้ายนี้ไว้หน้าบ้าน

5. จุดจูงใจโดยใช้รางวัล (REWARDS AS APPEALS) ปกติแล้วสารที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับสารจะประสบความสำเร็จมากกว่าสารที่ไม่ได้ให้คำสัญญาสิ่งใดกับคนฟัง ยิ่งสารมีรางวัลหรือสิ่งตอบแทนมากก็ยิ่งเรียกร้องความสนใจหรือจูงใจคนฟังได้มาก เอเวอเรสต์ โรเจอร์ส ได้ยกตัวอย่างการให้เงินเป็นสิ่งตอบแทนสำหรับการทำหมันในประเทศเอเชียหลายประเทศ เขาพบว่า ยิ่งให้เงินมากเท่าใด ก็จะมีชาวบ้านมารับการทำหมันมากขึ้นเพียงนั้น ในประเทศไทยเรามักพบเสมอว่า ผู้แทนที่พูดโน้มน้าวใจชาวบ้านให้ไปลงคะแนนเสียงให้ตนมักจะโน้มน้าวใจได้ถ้ามีเงินทองหรือวัตถุเป็นสิ่งตอบแทนพ่วงไปด้วย ในกรณีดังกล่าวข้างต้นมีผู้โต้แย้งว่า สิ่งที่โน้มน้าวใจไม่ใช่การสื่อสาร แต่เป็นเงินหรือรางวัล ฉะนั้นจึงถือว่า ไม่ใช่บทบาทของการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจอย่างแท้จริง

บทบาทของการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจอาจจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นถ้ารางวัลที่พ่วงมาไม่ใช่รูปธรรม เช่น ผู้พูดอาจจะโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เลือกคนเข้าเป็นผู้แทนราษฎรได้ถ้าคนโน้มน้าวใจว่า จะผลักดันกฎหมายที่ลดภาษีเงินได้ นายกรัฐมนตรีของไทยที่มาจากกาเลือกตั้งอาจมีแนวโน้มที่จะได้รับเลือกเป็นผู้นำประเทศอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเขาโน้มน้าวใจให้เห็นว่าผลงานของเขาจะก่อให้เกิดผลดีในอนาคตอย่างไร เช่น การเจรจาสงบศึกในแหลมอินโดจีน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

6. จุดจูงใจโดยใช้แรงจูงใจ (MOTIVATIONAL APPEALS) แท้ที่จริงแล้วจุดจูงใจทุกชนิดที่กล่าวมาแล้วถือเป็นแรงจูงใจ แต่มีแรงจูงใจบางอย่างที่มนุษย์เรียนรู้เมื่อประสบการณ์ผ่านเข้ามาในชีวิต แรงจูงใจเหล่านี้ได้แก่ ความรักชาติ ความรักในเพื่อนมนุษย์ ศาสนา และค่า

นิยมต่างๆ เช่น การนิยมพรหมจรรย์ในหญิงสาวก่อนการสมรส การที่จะสื่อสารโดยใช้แรงจูงใจต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟังอย่างมาก เพราะคุณธรรม ค่านิยม หรือแรงจูงใจอย่างหนึ่งอาจจะมี ความหมายมากต่อผู้ฟังคนหนึ่ง ในขณะที่ผู้ฟังอีกคนหนึ่งอาจจะไม่รู้สึกอะไรเลย

ในทางจิตวิทยาถึงว่าแรงจูงใจคือแรงขับภายในจิตใจของบุคคล ที่คอยกำกับให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมบางประการออกมาเมื่อได้รับสิ่งเร้าที่เหมาะสมเพียงพอและนักจิตวิทยา ยังเชื่อในสมมุติฐานที่ว่า มนุษย์พยายามจะตอบสนองแรงขับหรือความต้องการของตนเองอยู่ตลอดเวลา

ทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่อง (Narrative Paradigm Theory)

การแสดงธรรมะหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารทุกชนิดถือได้ว่าเป็นการเล่าเรื่อง ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อหาธรรมะหรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นที่ตัวสาร เพื่อศึกษาถึงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจนั้นสามารถศึกษาโดยใช้ทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่องเป็นกรอบในการวิจัยได้

ทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Narrative Theory) อธิบายการกระทำของมนุษย์โดยการอ้างว่ามนุษย์ต้องเลือกเรื่องที่เล่า หรืออธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้น กระบวนทัศน์การเล่าเรื่องมองว่ามนุษย์เป็นนักเล่าเรื่อง และถือว่าความสามารถในการพูดและการใช้ภาษาของมนุษย์ทำให้มนุษย์ทุกคนมีเหตุผลในการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ สำหรับในกรณีของผู้ฟังการที่ผู้ฟังจะยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องที่ได้รับฟังขึ้นอยู่กับว่าเรื่องที่ผู้เล่ามีความกลมกลืนเข้ากันได้หรือไม่ และเมื่อนำเข้ามาพิจารณากับประสบการณ์ของตนแล้วเรื่องที่ผู้เล่านั้นเป็นจริงหรือไม่

ในทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่อง (NPT) จะอธิบายเหตุการณ์สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในแง่มุมมองของการยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งกระบวนทัศน์นี้ชี้ให้เห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์สามารถพิจารณาได้ว่าสิ่งใดเป็นความรู้ เป็นความจริง และสามารถตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้ยินมาได้

ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง (NPT) เกิดจากการนำเอาทฤษฎีทางวาทวิทยา และทฤษฎีการเล่าเรื่องมารวมกัน ฟิชท์เชอร์ (Fisher cited in Cargan and Shields 1995) นำเอาหลักของการมีเหตุผลที่ดีมาเชื่อมต่อกับวิธีที่ใช้ในการพิสูจน์การใช้ภาษา วรรณกรรม และภาพยนตร์โดยเขาเชื่อว่า การประเมินคุณค่าเรื่องราวต่าง ๆ และการพิจารณาตัวเองที่คลุมเคลือนั้นในทางวาทวิทยาเป็นสิ่งที่จำเป็น ดังนั้นเขาจึงรวมกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง กระบวนการของสัญลักษณ์และเหตุผล เข้าด้วยกันเป็นทฤษฎีการสื่อสาร ซึ่งเราเรียกว่า ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่อง (Narration) หมายถึง การบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นเอง ซึ่งบุคคลหนึ่งนำไปถ่ายทอดยังอีกบุคคลหนึ่งโดยอาศัยภาษาพูด ภาษาเขียน หรือแม้แต่ภาษาสัญลักษณ์ใช้เป็นสื่อในการเล่าเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ การเล่าเรื่องมีประโยชน์ต่อการช่วยให้มนุษย์สามารถที่จะเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ได้ การเล่าเรื่องจะถูกนำมาใช้ในการอธิบายโดยไม่จำกัดรูปแบบและไม่จำกัดประเภทของสื่อไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย หนังสือธรรมะ ปาฐกถา การพูดคุยกันในชีวิตประจำวันและการถ่ายทอดธรรมะ รูปแบบการเล่าเรื่องยังเป็นวิธีการนำเสนอที่ช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับโลกใบนี้ได้

ฟิชท์เชอร์ (Fisher, 1984, 1989 cited in Cragan and Shields 1995) ได้เสนอทฤษฎีไว้ว่าการสื่อสารของมนุษย์เป็นการเล่าเรื่องซึ่งประกอบไปด้วยศิลปะการพูด การตีความ การประเมินคุณค่าของข่าวสาร โดยประเมินว่ามีอะไรบ้างที่เปิดเผยได้ และเรื่องใดมีความหมายต่อผู้ฟัง มีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีศิลปะ และการสื่อสารเฉพาะส่วนที่เป็นจุดเด่นของเนื้อหา การพูดหรือการเล่าเรื่องราวนั้นมุ่งเชิญชวนให้ผู้ฟังเชื่อและมีปฏิกิริยาตอบต่อ ดังนั้นในการเล่าเรื่องจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมศิลปะและรูปแบบหรือวิธีการในการแสดงออกของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลที่ดีอยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง มีการโน้มน้าวใจและการแสดงรวมอยู่ด้วย

แมค อินไตย (Mac Intyre, 1984 cited in Foss, 1989) กล่าวว่า การเล่าเรื่องทำให้เราสามารถเข้าใจการกระทำของคนอื่น เพราะชีวิตของเราทุกคนใช้การเล่าเรื่อง เพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเรา และเราก็เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเราจากการเล่าเรื่องเช่นกัน

ลูเชียสและคอนดิท (Lucaties & Condit, 1985) กล่าวว่า การเล่าเรื่องเป็นตัวกลางในการทำความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ของมนุษย์ การเล่าเรื่องจะถูกนำมาใช้อธิบายทุกรูปแบบและในทุกสื่อนับตั้งแต่การสนทนาในชีวิตประจำวัน การเทศน์ นวนิยาย โฆษณา การรายงานข่าว และละครโทรทัศน์

องค์ประกอบของการเล่าเรื่องมีดังต่อไปนี้

1. เหตุการณ์ (Events) หมายถึงการกระทำ การเกิดขึ้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการเปลี่ยนแปลงสภาวะใดสภาวะหนึ่ง ในกรณีที่มีเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ บางเหตุการณ์จะสำคัญกว่า อีกเหตุการณ์หนึ่ง เหตุการณ์ที่สำคัญกว่านี้เรียกว่า เหตุการณ์หลัก (kernel) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เป็นจุดสำคัญของเรื่องและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเรื่อง เหตุการณ์รอง (satellites) เป็นผลจากเหตุการณ์หลัก เหตุการณ์รองนี้มีหน้าที่ให้การเติมเต็มเรื่อง ตกแต่งเรื่องเท่านั้น

2. ตัวละคร (Character) เป็นองค์ประกอบที่เน้นไปที่ตัวบุคคล รูปร่าง หรือสัตว์ซึ่งมีหน้าที่คิดและเป็นผู้สื่อสารในเรื่อง โดยส่วนใหญ่แล้วตัวละครจะเป็นคน อย่างไรก็ตามมันก็อาจจะไม่ใช่มนุษย์แต่เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีชีวิตต่าง ๆ ก็ได้ สิ่งที่จะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวละครคือ ตัวละครมีบุคลิกลักษณะเป็นอย่างไร

3. ฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบที่เน้นถึงการบรรยายเวลาและสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์อย่างละเอียดและฉากมีผลต่อบรรยากาศของเรื่องอย่างไร ฉากเกี่ยวข้องกับโครงเรื่องและตัวละครหรือไม่

4. ความสัมพันธ์ในแง่ของเวลา (Temporal Relations) ในเรื่องนี้จะต้องศึกษาว่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้น หรือข้ามปี และมีความต่อเนื่องในแต่ละเหตุการณ์หรือไม่

5. ความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผล (Causal Relations) เป็นการศึกษาว่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ในเรื่องเล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในแง่ของเหตุและผลหรือไม่

6. ความคิดหลัก (Themes) ความคิดหลักของเรื่องคือ การที่สามารถบอกได้ว่าเรื่องเล่านั้นเกี่ยวข้องกับอะไร

7. ผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ในกรณีของผู้เล่าเรื่องที่จะต้องสนใจก็คือ ใครเป็นผู้ที่เล่าเรื่องให้ผู้ฟังฟัง และเรื่องเล่านี้ถูกแสดงโดยตรงไปยังผู้ฟังเลยหรือไม่ หรือจะต้องผ่านผู้เล่าเรื่อง

8. ผู้ฟัง (Audience) คือผู้ที่ผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟัง ซึ่งการเล่าเรื่องนี้อาจจะเป็นการเล่าให้คน ๆ เดียวฟัง หรือให้คนทั้งกลุ่มฟังก็ได้

ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่องเป็นการพิจารณาเหตุผล และเน้นเรื่องของคุณค่าของเรื่องเล่าในลักษณะของการเป็นเหตุผลที่ดี และหาระบบในการตัดสินเหตุผล และคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในเรื่องเล่าในเวลาเดียวกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องเล่าก็คือ วิธีการวิเคราะห์คุณค่าตามทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง (NPT's value-analysis) นอกจากนี้วิธีนี้แล้วยังตรวจสอบความกลมกลืนของเรื่องเล่าเพื่อประเมินคุณค่าที่เสนอในเรื่องที่เล่าด้วย

ข้อสมมติฐานของทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่องประกอบด้วย

1. มนุษย์เป็นนักเล่าเรื่อง ในบรรดาความเป็นสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะป็นนักคิด เป็นสัตว์ที่สามารถใช้สัญลักษณ์ ได้เป็นคนทำงาน เป็นนักการเมือง และอื่น ๆ สำหรับ Fisher แล้ว เขาถือว่ามนุษย์เป็นนักเล่าเรื่อง เนื่องจากเขาเห็นการสนทนาทุกประเภทของมนุษย์เป็นการเล่า

2. การสื่อสารของมนุษย์ทุกรูปแบบ เป็นเรื่องและซึ่งเป็นการตีความของแง่มุมต่าง ๆ ในโลก ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ผลกลายเป็นประวัติศาสตร์ เป็นวัฒนธรรมและเป็นลักษณะนิสัย ไม่ว่าจะเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการว่างงาน เงินเฟ้อ หรืออื่น ๆ ทุกเรื่องที่เป็นการสื่อสารถือเป็นเรื่องเล่าทั้งหมด โดยมีผู้เล่าเรื่องเป็นผู้เล่า เล่าเรื่องซึ่งเรื่องแต่ละเรื่องก็จะประกอบด้วยตัวละคร

3. ในการสนทนาของมนุษย์จะประกอบไปด้วย เหตุผลที่ดี ซึ่งหมายถึง คุณค่า หรือข้อเสนอดีที่เต็มไปด้วยคุณค่า เพื่อที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตาม ฟิชท์เซอร์ (Fisher cited in Cragan and Shields, 1995) คิดว่าการให้เหตุผลตามหลักตรรกะ และหลักฐานที่ปรากฏไม่เพียงพอต่อการที่จะทำให้คนยอมรับว่าเรื่องราวนั้นเป็นความจริง ดังนั้นจึงต้องผสมการมีเหตุผลที่ดี และการให้เหตุผลตามหลักของประเพณีเข้าไปด้วย เขาเชื่อว่า การมีเหตุผลที่ดี เป็นคุณค่าที่ทำให้มนุษย์สามารถตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องราวต่าง ๆ ได้

4. เรื่องที่มนุษย์ทุกคนเล่าจะมีเหตุผลในตนเอง และมนุษย์ก็จะตัดสินใจหรือประเมินเรื่องเล่าที่เขาารู้สึกว่าเหตุผลที่มีในเรื่องนั้นมันจริง

5. มนุษย์สามารถสร้างความจริงได้โดยใช้เรื่องราวต่าง ๆ ในเมื่อเรื่องราวต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เรื่อง ๆ หนึ่งย่อมมีความเกี่ยวพันกันกับเรื่องที่ใหญ่ขึ้น เมื่อเราให้คุณค่าของเรื่องหนึ่งเราก็จะสามารถพบคุณค่าของเรื่องที่ใหญ่ขึ้นไปได้เช่นกัน

ความคิดหลักของทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่อง

ความคิดหลักของทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่องนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ 1. ความคิดหลักในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน 2. ความคิดหลักเกี่ยวกับโครงสร้าง และ 3. ความคิดหลักเกี่ยวกับการประเมินคุณค่า

1. ความคิดหลักในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย

1.1 เรื่องเล่า ซึ่งหมายถึง เรื่องเล่าธรรมดา ไปถึงเรื่องในวรรณคดี ชีวิตประวัติ นวนิยาย บทกวี บทละคร สุนทรพจน์ของนักการเมือง และอื่น ๆ Fisher แบ่งเรื่องเล่าออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1.1 เรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ภาษาของแต่ละบุคคลในการเล่าเรื่อง การบรรยาย บุคลิกลักษณะ การอธิบายภาพบุคคลต่าง ๆ เรื่องเล่าแบบนี้จะเกิดขึ้นกับการสนทนาในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาเรื่องใด ๆ ก็ตาม

1.1.2 เรื่องเล่าแบบนี้จะเกิดขึ้นกับสนทนาในบางรูปแบบ เช่น การกล่าวคำอาลัยในงานไว้อาลัย การเล่าเรื่องตลก การนิพนธ์

1.1.3 การเล่าเรื่องที่เรื่องที่เล่ามีกรอบความคิดหลักในการเข้าใจการสนทนาทุกรูปแบบของมนุษย์ ในบริบทนี้ การสนทนาทุกรูปแบบของมนุษย์ จะมีลักษณะของการกำหนดลักษณะบุคคลิกและมีการประเมินคุณค่าตามหลักของเหตุผล

1.2 เหตุผลและคุณค่า คือ พื้นฐานของการกระทำ การตัดสินใจ หรือ ความเชื่อต่าง ๆ เหตุผลจะเกิดขึ้นเมื่อคนต้องการอธิบายการกระทำ การตัดสินใจ หรือ การเชื่อในความคิดเห็นต่าง ๆ คุณค่าของเหตุผลจะขึ้นอยู่กับหลักการใหญ่ ๆ คือ คุณงามความดี ความเสียสละ ความใจกว้างและอื่น ๆ ในเรื่องเล่าต่าง ๆ เหตุผลกับคุณค่าจะอยู่ด้วยกันเนื่องจากในเรื่องเล่าแต่ละเรื่องจะต้องมีความเป็นไปได้และมีความน่าเชื่อถือ นั่นหมายความว่า เหตุและผลตามหลักตรรกะจะต้องมาพร้อมกับการพิสูจน์การให้เหตุผลนั้นกับหลักฐานที่มีอยู่ ซึ่งเหตุผลที่ดีจะต้องมีคุณค่าซ่อนอยู่พร้อม ๆ กับความสามารถในการโน้มน้าวใจของเรื่องที่เล่าอีกด้วย

2. ความคิดหลักในแง่ของโครงสร้าง

ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง ประกอบด้วย ความคิดหลักในแง่โครงสร้างใหญ่ ๆ 3 องค์ประกอบ คือ ตัวละคร โครงเรื่อง ความคิดในแง่ของอุดมคติ ศีลธรรม และวัตรนิยม

2.1 ตัวละคร (character) ในที่นี้จะหมายถึงทั้งลักษณะตัวละครในเรื่องเล่าและลักษณะของผู้เล่าเรื่อง ลักษณะนิสัยของทั้งตัวละครในเรื่องและผู้แต่งจะต้องเข้ากันได้ เพื่อว่าเรื่องที่เล่านั้นจะได้เป็นเรื่องที่มีความกลมกลืนกัน

2.2 โครงสร้าง (emplotment) เล่าเรื่องทุกเรื่องนอกจากจะต้องมีตัวละครแล้วยังต้องมีโครงเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทใดก็ตาม โครงเรื่องคือสิ่งที่ตัวละครต้องกระทำ เช่น โครงเรื่องของละครโรมันติก (ผู้หญิงกับผู้ชายเจอกัน)

2.3 ความคิดในแง่ของอุดมคติ ศีลธรรม และวัตรนิยม ในเรื่องเล่าแต่ละเรื่องจะมีระบบคุณค่าที่มีโครงสร้างอยู่ลึก ๆ ซึ่งคุณค่าดังกล่าวนี้จะอยู่เหนือเหตุผลที่ดี ในการที่จะ

ทำให้ผู้ฟังยอมรับเรื่องที่เล่า ในแง่ของอุดมคติและศีลธรรมไม่ว่าจะเกี่ยวกับความรัก ความซื่อสัตย์ ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งความคิดในแง่ของอุดมคติและศีลธรรมนี้จะแสดงให้เห็นคุณค่าของความอดทน ความมีใจเป็นบุญ ความซื่อสัตย์ น่าเชื่อถือ ความรัก และความยุติธรรม ในแง่ของวัตถุนิยม จะแสดงให้เห็นถึง ความสำเร็จของคนแต่ละคน เป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคนที่มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ

3. ความคิดหลักในแง่ของการประเมินผล

ความคิดหลักในแง่ของการประเมินผลจะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ๆ คือ

3.1 ผู้ฟัง (Audience) เพเรอแมน (Perelman, 1982) กล่าวว่าประสิทธิภาพของคำกล่าวใด ๆ มีความสัมพันธ์กับผู้ฟัง เป็นไปไม่ได้ที่จะประเมินคุณค่าของคำกล่าวนั้น ๆ โดยไม่ให้ความสนใจกับผู้ฟังซึ่งเป็นคนฟังคำกล่าวนั้น ยิ่งผู้ฟังมีความสามารถและมีความอิสระในการคิดมากขึ้นเท่าไร การที่จะทำให้ผู้ฟังยอมรับเหตุผลที่ดีในเรื่องต่าง ๆ ก็ยากขึ้นเท่านั้น ในมุมมองของผู้ฟังในการที่จะยอมรับเรื่องเล่านั้นได้ เรื่องเล่านั้นจะต้องประกอบด้วย ความคิดหลักในการประเมินผลสองประการคือ ความเป็นไปได้ของเรื่องเล่าและความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่า

3.2 ความเป็นไปของเรื่องเล่า (Narrative Probability) จะเกี่ยวกับการที่ผู้ฟังประเมินว่าเรื่องเล่าที่ได้ฟังมานั้นมีความกลมกลืนกันแค่ไหน อย่างไร มีความคงเส้นคงวา มีความขัดแย้งกันเองหรือไม่ โดยนำมาเปรียบเทียบกับข้อเหมือนหรือข้อแตกต่างของเรื่องที่เคยเล่ามาก่อน วิธีการที่จะประเมินผลความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่ามี 3 ประการ คือ

3.2.1 การตรวจสอบเรื่องเล่า นั้นว่า มีความกลมกลืนทางด้านโครงสร้างหรือไม่ เช่น เนื้อเรื่องมีความกลมกลืนกัน และมีการขัดแย้งกันเองหรือไม่

3.2.2 การตรวจสอบความกลมกลืนของเนื้อหา เช่น มีการตัดเรื่องจริงออกหรือไม่ ให้ความสำคัญกับการต่อต้านข้อโต้แย้งใด ๆ หรือไม่

3.2.3 การตรวจสอบตัวละคร ว่ามีความกลมกลืนหรือไม่ เช่น ลักษณะของตัวละครและการกระทำกลมกลืนกันหรือไม่ และลักษณะของผู้เล่ากับการกระทำกลมกลืนกับเรื่องเล่าหรือไม่

ข้อตรวจสอบทั้งสามข้อนี้ จะช่วยในการทดสอบความกลมกลืนของเรื่องเล่า ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับในความเป็นไปได้ของผู้ฟัง

3.3 ความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่า (Narrative Fidelity) เป็นการตัดสินว่าเรื่องที่เล่านี้เป็นเรื่องจริงและน่าเชื่อถือหรือไม่ ซึ่งการที่จะตัดสินความน่าเชื่อถือของเรื่องนี้จะต้องทดสอบเหตุและผล และเหตุผลที่ดีมีคุณค่าแฝงอยู่ คนอาจจะยอมรับเรื่องที่ไม่มีเหตุผลตามหลักตรรกะ แต่มีเหตุผลที่ดีแล้วดี และบางคนอาจจะยอมรับเรื่องเล่าที่มีเหตุผลตามหลักตรรกะ แต่ไม่มีเหตุผลที่ดี อย่างไรก็ตามไม่มีใครเลยที่จะเชื่อเรื่องที่ไม่มีเหตุผลตามหลักตรรกะ และไม่มีเหตุผลที่ดีด้วย

การที่ผู้ฟังจะตัดสินว่าเรื่องเล่าเป็นจริงหรือไม่ จะต้องใช้การประเมินความเป็นเหตุเป็นผลของการให้เหตุผลโดยการใช้การทดสอบมาตรฐานของหลักเหตุและผลทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การทดสอบการให้เหตุผลตามหลักเหตุและผลสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องจริงที่ถูกนำเสนอในเรื่องเล่าถูกต้องหรือไม่
2. มีการสรุปเรื่องจริงทั้งหมดหรือไม่
3. วิธีการอธิบายอย่างมีเหตุผลของผู้เขียน การแสดงตัวแสดง สัญลักษณ์ สาเหตุ ถูกสร้างขึ้นอย่างมีเหตุผลตามลักษณะของข้อมูล ข้อเสนอแนะและข้ออ้าง
4. การอธิบายที่สำคัญ ๆ ถูกแสดงอย่างครบถ้วนหรือไม่
5. ได้มีการอธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องทุกเรื่องหรือไม่

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะของทฤษฎีกระบวนทัศน์การแต่งเรื่อง (Narrative Paradigm Theory)

1. แหล่งกำเนิด	เกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องที่ตั้งขึ้นและวาทวิทยาในสมัยโบราณและสมัยปัจจุบัน
2. ความเป็นจริงทางสัญลักษณ์	เรื่องที่มีคุณค่าซ่อนอยู่
3. ข้อสมมุติฐาน	3 วิชาที่ว่าด้วยกิจกรรมของมนุษย์ (Three Ontological) หนึ่งวิชาที่มาด้วยความคิดที่จะนำไปสู่สาร (One epistemological)
4. ศัพท์ต่าง ๆ	หลักเหตุผลและคำจำกัดความ จะเน้นหนักในเรื่องของการยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องที่มีพื้นฐานความไปด้วยกันได้ และเป็นจริง โดยที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในแง่ของอุดมคติและศีลธรรมแล้ว ก็จะต้องมียุทธศาสตร์ในแง่ของวัตถุนิยมแฝงอยู่
5. บทสนทนา	ทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่อง จะมองที่คุณค่าที่อยู่ในบทสนทนาต่าง ๆ ในฐานะที่อย่างน้อยมันก็เป็นตัวแทนที่แสดงแง่มุมความคิดในด้านอุดมคติและศีลธรรมหรือไม่ก็วัตถุนิยม
6. การออกแบบสาร	เป็นเรื่องใหม่หรือเรื่องที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องที่มีคุณค่าไม่ทางอุดมคติและศีลธรรมก็เป็นเรื่องของวัตถุนิยม
7. ที่ซึ่งเกิดแรงกระตุ้น	ทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่อง จะให้ความสนใจในตัวผู้ฟังว่าผู้ฟังจะยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องเล่านั้นตามหลักเหตุผลของมัน
8. ปฏิกริยาของผู้ฟัง	ผู้ฟังเป็นผู้ประเมินคุณค่าของเรื่องว่าเรื่องเล่านั้น ๆ เป็นเรื่องที่มีเหตุผลหรือไม่ น่าเชื่อถือหรือไม่อย่างไร
9. วิธีการ	ทฤษฎีกระบวนทัศน์การเล่าเรื่อง จะใช้วิธีการวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องที่ยกมาอยู่ในเรื่องเล่าต่าง ๆ

จิราพร เนติธาดา (2542) ได้กล่าวว่า การนำเรื่องเล่ามาใช้ในการถ่ายทอดธรรมะเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายนั้นต้องเป็นเรื่องสั้นๆ มีตัวละครเพียงหนึ่งหรือสองตัว ซึ่งตัวละครกับเหตุการณ์ต่างๆ มีความสัมพันธ์กันตามเหตุและผล ทำให้เรื่องเล่าแต่ละเรื่องง่ายต่อการที่จะสรุปความคิดหลักของเรื่องซึ่งก็คือธรรมะนั้นเอง ความกลมกลืนกันของเรื่องเล่ากับความ

คิดหลักของเรื่องทำให้เรื่องมีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ เนื่องจากเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องเล่ามีความสัมพันธ์กันในแง่ของเหตุและผล ในขณะที่ความคิดหลักของเรื่องซึ่งก็คือธรรมะก็เป็นเรื่องของเหตุและผล การเปรียบเทียบกับธรรมะส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเปรียบเทียบในรูปของประโยค ซึ่งประโยคที่ยกมาเป็นตัวอย่างในการเปรียบเทียบกับธรรมะนั้นั้น จะเป็นประโยคที่สามารถอนุมานหาเหตุและผล (cause – effect) ได้เสมอ เนื่องจากความสัมพันธ์ของเหตุและผลของประโยคที่ยกมานั้นจะเป็นเหตุและผลตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบนั้นมักจะเป็นมโนภาพที่มนุษย์โดยส่วนใหญ่เคยรับรู้หรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว จึงสามารถอนุมานผลที่จะเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ได้

ทฤษฎีสัญญาวิทยา

เกรียงยศ (อ้างในอมรา พงศาพิชญ์, 2541 : 50) กล่าวไว้ว่า "ศาสนาคือระบบสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายแก่สิ่งรอบตัว มีพลังอำนาจที่สามารถสร้างศรัทธา เราอารมณ์รู้สึกของคนโดยการให้ศีลธรรมเกี่ยวกับชีวิต และอธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคน และเป็นที่ยอมรับกันว่าจริง"

กาญจนา แก้วเทพ (2541) ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology) เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า "สัญญาะ" ซึ่งสัญญาะ (sign) หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (meaning) แทนของจริง ตัวจริง (object) ในตัวบท (text) และในบริบท (context) สิ่งที่น่ามาเป็นสัญญาะนั้น อาจเป็นวัตถุสิ่งของรูปภาพหรืออื่น ๆ แต่สัญญาะที่เป็นที่รู้จักที่สุดคือ ภาษา language

แนวคิดเกี่ยวกับ "สัญญาวิทยา" เริ่มต้นที่ De Saussure ผู้เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิส และ C. Peirce นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน De Saussure เสนอว่า นอกเหนือจากภาษาแล้วมีระบบสัญญาะรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถจะแสดงความหมายและความคิดของผู้ส่งสารได้ เช่น สัญญาณทหาร สัญญาณ จราจร ฯลฯ นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถสื่อความหมายได้ถือเป็น สัญญาะ

C. Peirce เสนอว่า เนื่องจากสัญญาะ (sign) หนึ่ง ๆ จะมีองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นตัวหมาย (signifier) และตัวหมายถึง (signified) เช่น เมื่อเรายกมือขึ้นพนมมือระหว่าง

อก (Signifier) ก็จะมี ความหมายถึงการแสดง ความเคารพ (Signified) นอกจากนี้ Peirce ได้เสนอ ต่ออีกว่า ระยะห่างระหว่าง Signifier และ Signified มี sign อีก 3 ประเภท เกิดขึ้น คือ 1. Icon หมายถึง สัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนที่เหมือนหรือคล้ายคลึงสิ่งที่มีมันหมายถึง เช่น แผนที่ 2. Index หมายถึง สัญลักษณ์ที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับสิ่งที่อ้างอิงถึง และ 3. Symbol หมายถึง สัญลักษณ์ที่ให้ความหมายซึ่งคนในบริบทหนึ่ง ๆ จะเข้าใจร่วมกันได้

ตารางแสดงประเภทของสัญลักษณ์ตามทัศนะของ C. Peirce

ประเภทสัญลักษณ์	Icon	Index	Symbol
เกณฑ์พิจารณา			
ความสัมพันธ์	มีความคล้ายคลึง	มีความเชื่อมโยงแบบเหตุผล (Casual Connection)	ความเชื่อมโยงเกิดจากข้อตกลง (Convention)
ตัวอย่าง	ภาพถ่ายอนุสาวรีย์รูปปั้น	ควันไฟอาการของโรค	คำ ตัวเลขชวเลข
กระบวนการถอดความหมาย	มองเห็นได้	ต้องคิดหาเหตุผล (figure out)	ต้องเรียนรู้

การที่จะเปลี่ยนการใช้สัญลักษณ์จาก Icon มาเป็น index หรือ symbol ได้นั้น ต้องมีเงื่อนไขว่าภายในบริบทสังคมนั้นต้องมีการรับรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่จะเปลี่ยนนั้น

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา (Basic Concept) ประกอบด้วย

1. สัญลักษณ์ (sign)

สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่มีความหมายมากกว่าตัวของมันเอง แต่จะต้องอยู่ในบริบทหรือสถานการณ์จำเพาะหนึ่ง ๆ เช่น แหวน ตามปกติ แหวน หมายถึง เครื่องประดับชิ้นหนึ่งที่ต้องใส่ที่

นี้ว แต่ถ้าเป็นแหวนที่ผู้ชายมอบให้ผู้หญิงในงานแต่งงาน แหวนย่อมหมายถึง เครื่องผูกพันชีวิตของคน 2 คน สัญญะจะประกอบด้วย ของจริง (reference) ตัวหมาย (signifier) และตัวหมายถึง (signified) เช่น เมื่อมีภาพขวดตั้งอยู่ ขวดคือของจริง แต่ละวัฒนธรรม ก็สร้างสัญญะของขวดขึ้นมาเป็นทั้งเสียงและภาพ เช่น วัฒนธรรมไทยจะเรียก ขวด ว่าขวด ขณะที่วัฒนธรรมของชาวอเมริกันจะเรียกขวดว่า Bottle แต่เมื่อคนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้สัญญะแล้ว เมื่อกกล่าวถึงสัญญะ ขวด คนก็จะสามารถสร้างจินตภาพขวดได้ โดยไม่ต้องเห็นของจริง ซึ่งเรียกว่า ภาพในความคิด (concept)

องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของสัญญะนี้มีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีการกำหนด (Arbitrary) เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างไม่มีการกำหนดใด ๆ

1.2 ความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดตามธรรมชาติ (Unnatural) เป็นความสัมพันธ์ที่ต้องเรียนรู้เอา เพราะไม่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

1.3 ความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดจากมูลเหตุจูงใจ (Unmotivated) เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดจากมูลเหตุจูงใจใด ๆ เป็นพิเศษ

2. ความสัมพันธ์ (Relation)

แนวคิดเรื่อง "ความสัมพันธ์" มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของความหมายในแง่ของข้อเท็จจริงที่ว่าไม่มีอะไรมีความหมายในตัวเอง และไม่ใช่ว่าเนื้อหาที่กำหนดความหมาย แต่ทว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นจะมีความหมายต่อเมื่อนำไปสัมพันธ์กับอีกระบบหนึ่งต่างหาก คู่ของความสัมพันธ์ที่สัญญะวิทยาให้ความสนใจคือ ความสัมพันธ์ระหว่าง "ตัวบท" (text) กับ "บริบท" (context) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวบท นั้นหมายถึง ตัวบทหนึ่ง ๆ จะมีความหมายเช่นไรขึ้นอยู่กับบริบทด้วย ดังนั้นหากบริบทเปลี่ยนไป แม้ตัวบทจะเป็นตัวเดิม แต่ความหมายก็อาจจะเปลี่ยนไปด้วย

3. ลักษณะส่วนตัว/ส่วนรวมของสัญญา (Private/Public)

สัญญาทุกอย่างจะต้องประกอบด้วยมิติ 2 มิติเสมอ นั่นคือ มิติที่เป็นส่วนรวม เรียกว่า "Language" และมิติที่เป็นส่วนตัวเรียกว่า "Speech" เช่น การที่ภาษาไทยมีพยัญชนะ 44 ตัวนั้น เรียกว่า Language แต่เมื่อนำพยัญชนะทั้ง 44 ตัวนี้ มารวมเป็นคำ หรือเป็นประโยค จะต้องมิใช่ไวยากรณ์เป็นตัวควบคุมอยู่เสมอ ซึ่งไวยากรณ์ ก็คือ Speech แต่ละภาษาก็จะมีไวยากรณ์ของตัวเองหรือมีลีลาเป็นของตัวเอง ดังนั้นเมื่อต้องการจะศึกษาแบบแผนรวมของสัญญาใด ก็จะต้องศึกษาลีลาหรือสัญญานั้นนั่นเอง

4. รหัส (Code)

รหัส หมายถึงแบบแผนของการนำเอาสัญญาย่อย ๆ ตามมาสัมพันธ์กัน เป็นโครงสร้างที่จะต้องนึกถึงเมื่อจะตีความสัญญาต่าง ๆ ที่ได้รับรู้มา เมื่อเราพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร นักสัญญาวิทยาจะต้องวิเคราะห์ว่ามีรหัสอะไรบ้างควบคุมสัญญาอยู่โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

4.1 กฎของการแยกออกไป ทำได้โดยการทำตามหลัก Binary Opposition คือ แยกสิ่งตรงข้าม นั่นคือ ต้องหาว่ามีอะไรบ้างที่เป็นอาหารและอะไรที่ไม่ใช่ แต่ทั้งนี้ ทั้งนั้นคำตอบที่จะตอบว่าอะไรใช่หรือไม่ใช่อาหารย่อมขึ้นอยู่กับรหัสของแต่ละคนด้วย

4.2 การแยกแยะเป็นส่วนย่อย เช่น แบ่งอาหารไทยเป็น ข้าวเปล่า แกงจืด น้ำพริก

4.3 กฎของการเชื่อมโยง ทำได้โดยการวิเคราะห์ ชุดของรหัสแต่ละชุดใช้หน่วยย่อยอะไรมาเชื่อมโยงกันบ้าง และอะไรไม่ควรนำมาเชื่อมโยง เช่น ไม่ควรนำเนื้อสัตว์ เข้ามารวมกับน้ำพริกปลา ซึ่งอย่างไรก็ตามความเข้มงวดในกฎของการเชื่อมโยงนี้ ก็ต้องขึ้นอยู่กับรหัสของแต่ละคนด้วย

4.4 การวิเคราะห์หน้าที่ต่าง ๆ ของรหัส เช่น ข้าวตั้งหน้าตั้ง มีหน้าที่เป็นของว่าง

วิธีการวิเคราะห์ (Semiotic Analysis)

วิธีการวิเคราะห์สัญญะหมายถึง การใช้วิธีการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของสัญญะที่ถูกลงแสดงในบริบทหนึ่ง ๆ หน้าที่ของวิธีการวิเคราะห์สัญญะวิทยา ก็คือการค้นหาหลักการที่ใช้เป็นพื้นฐานของการให้ความหมาย ไม่ว่าจะสัญญะนั้นจะอยู่ในบริบทใดก็ตาม

การวิเคราะห์สัญญะจะมุ่งเน้นถึงสัญลักษณ์และสิ่งที่สัญลักษณ์นั้น ๆ ให้ความหมาย ในแต่ละสังคม รหัส และสัญลักษณ์จะสื่อความหมายตามบริบทสังคมนั้น ดังนั้นจึงเป็นการยากในการตีความรหัสและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ปัญหาแรก สัญลักษณ์ที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันจะถูกแสดงออกตามหลักเหตุและผล และตามหลักของอารมณ์ ซึ่งการแสดงออกตามหลักเหตุและผล กับการแสดงออกตามหลักของอารมณ์จะสลับกันจนเกิดปัญหาอยู่เสมอ ปัญหาที่สอง ภาษาซึ่งเราใช้ในการวิเคราะห์ระบบสัญลักษณ์มักจะซับซ้อน เรามักจะใช้ภาษาเพื่อแสดงตัวเราเอง และแสดงความคิดของเราเกี่ยวกับภาษานั้น ๆ ด้วย

เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ทุกคน สามารถถูกตีความออกมาได้เป็นการกระทำ การวิเคราะห์สัญลักษณ์เป็นหลักเกณฑ์ที่ควบคุมการกระทำ นั่นคือ การวิเคราะห์สัญลักษณ์จะแยกให้เห็นถึงการแสดงหรือมิติส่วนรวม (speech) ที่ควบคุมการแสดงนั้น ซึ่งก็คือกฎของภาษา (grammar) นั่นเอง การศึกษาการวิเคราะห์สัญลักษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ทิศทางคือ ศึกษาดัวภาษา ซึ่งจะให้ความสนใจในความสัมพันธ์ของหน่วยของภาษาที่สามารถแสดงความหมาย และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับเหตุการณ์และลำดับของเหตุการณ์ ภาษาจะถูกใช้เป็นกระบวนการหนึ่งในทุกระบบสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษาหรืออวัจนภาษาก็ตาม

ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ การตีความเป็นสิ่งสำคัญ ทุกระบบของกฎ และรูปแบบต่าง ๆ มักจะมีช่องว่าง และแง่มุมในการตีความ เช่น เครื่องแบบของตำรวจแต่ละคน ไม่ว่าจะ เป็นหมวก รองเท้า และอื่น ๆ จะแตกต่างกัน หน้าที่ของเขาก็จะแตกต่างกันตามสิ่งที่เขาสวม และสิ่งที่เขาถือ

ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการสื่อสารก็คือ ความหมาย (Meaning) เนื่องจากเป้าหมายของการสื่อสารคือความเข้าใจต่อสารตรงกัน (Common

Understanding) ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจในสารตรงกันแล้ว การสื่อสารก็เกิดขึ้นได้ ประสิทธิภาพของการสื่อสารจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเข้าใจในความหมายของสารตรงกันหรือไม่ตรงกันมากน้อยเพียงใด ซึ่งการที่บุคคลสองคนหรือมากกว่านั้นจะมีความเข้าใจในสารได้หรือไม่นั้นย่อมต้องขึ้นอยู่กับการรับรู้ (perceive) หรือการตีความหมาย (Interpret) ซึ่งการรับรู้ที่จะทำให้เกิดการตีความหมายของแต่ละคนขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ของแต่ละคน เพราะประสบการณ์เป็นสิ่งที่เรารับรู้ ตีความหมายและจดจำไว้ใช้ ดังนั้นผู้ที่มีประสบการณ์ไม่เหมือนกันก็ย่อมจะมองสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางที่แตกต่างกัน

วิธีการวิเคราะห์สัญวิทยา

การวิเคราะห์สัญวิทยาแบ่งออกเป็น 3 วิธีหลัก ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ และการวิเคราะห์ความหมายโดยนัย

1.1 การวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) คือ คำ ๆ หนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีความหมาย เป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร หรือเป็นความหมายประจำตัวที่ทุกคนในสังคมนั้นจะรับรู้ และเข้าใจได้ตรงกันเมื่ออ้างถึงโดยปราศจากการประเมินค่า สิ่งนี้เป็นความหมายระดับผิว หรือเรียกว่า ความหมายตรง (Denotation) ซึ่งเป็นความหมายที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ

1.2 การวิเคราะห์ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) ได้แก่ ความหมายโดยอ้อม ที่เกิดขึ้นจากบริบททางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม อคติ ความรู้สึกและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก สังเกตได้ว่า คำ ประโยค หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเดียวกัน อาจให้ความหมายต่อแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ อีกด้วย

2. การวิเคราะห์แบบ Paradigmatic/syntagmatic

2.1 การวิเคราะห์แบบ Diachronic/Syntagmatic เป็นการวิเคราะห์ที่เน้นเรื่องลำดับเวลา ถ้าลำดับขั้นตอนความหมายอาจเปลี่ยนไป

2.2 การวิเคราะห์แบบ Synchronic/Paradigmatic เป็นการวิเคราะห์โดยการหาแบบแผนที่ซ่อนเร้นแล้วสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา เช่นการสร้างลักษณะของผู้ร้ายจากลักษณะที่ตรงกันข้ามกับคุณลักษณะของพระเอก

3. การวิเคราะห์แบบ Metaphor และ Metonymy

เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านเช่น พื้นฐานความคิด การเลี้ยงดู วัฒนธรรม สังคม อารมณ์ และความคิด ดังนั้นการศึกษากการสร้างความหมายนั้นจึงจำเป็นสิ่งสำคัญในการจะช่วยให้เข้าใจวิธีการวิเคราะห์สัญลักษณ์ต่าง ๆ และการกำหนดจิตใจ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด โดยกลวิธีการแสดงนัยแห่งความหมายมีหลายทาง อันได้แก่ สัญลักษณ์ (Symbol) อุปมา (Metaphor) Metonymy และตัวบ่งชี้ (Index)

3.1 อุปมา (Metaphor) เป็นการถ่ายทอดความหมายโดยการนำสัญลักษณ์ 2 สัญลักษณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบกัน ในลักษณะของอุปมาอุปไมย การเปรียบเทียบนี้จะต้องใช้จินตนาการเป็นสำคัญในการหาดลักษณะร่วม (association) ของสิ่งสองสิ่ง ซึ่งสิ่งแรกเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักความหมายดีอยู่แล้ว มาคู่กับตัวที่สองที่คนยังไม่รู้จักดี อาศัยความหมายของตัวแรก คนก็จะรู้จักความหมายของตัวที่สองมากขึ้น ในภาษาไทย จะมีคำที่บอกถึงการนำมาเปรียบเทียบ เช่น เสมือน ประดุจ ฯลฯ ภาษาอุปมามีหน้าที่สำคัญคือ ช่วยสร้างภาพพจน์หรือทำให้เกิดภาพในจิตแก่ผู้อ่านกว้างกว่าภาษาบอก ข้อเท็จจริงและภาษาของความเชื่อ เพราะภาษาชนิดนี้เน้นความหมายเพียงนัย ๆ ผู้อ่านต้องใช้มโนทัศน์หรือจินตนาการของตนเข้าไปที่ส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นการท้าทายหรือยั่วให้ผู้อ่านคาดคะเนหรือเดาความหมายของผู้เขียนด้วยความตั้งใจ นอกจากนี้ภาษาอุปมายังช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ได้มากกว่าภาษาอื่น ๆ ด้วย

3.2 นามนัย (Metonymy) เป็นการถ่ายทอดความหมายโดยการนำเอาส่วนย่อย ๆ ของสัญลักษณ์มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด ซึ่งนำมาใช้โดยการทำให้ความหมายของความเป็นตัวแทนกับความจริงเกิดความสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกันโดยการเชื่อมโยง อิงจากความจริงที่มีทั้งหมดในสถานการณ์ที่ต้องการกล่าวถึง วิธีนี้จะใช้ได้ดีต่อเมื่อผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมได้

Bird & Dardenne (1988) กล่าวว่า กระบวนการเล่าเรื่องมีความเกี่ยวข้องกับ กระบวนการเข้ารหัสของสัญญาณโดยตรง ซึ่งผู้รับสารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบของ ความหมายนั้น จึงจะทำให้ผู้รับสารสามารถที่จะเข้าถึงการรับรหัส (encoding) ของผู้ส่งสารด้วย การถอดรหัส (decoding) ตามหลักตรรกะของระบบสัญญาณจะทำให้ให้รู้ถึงการนำระบบสัญญาณมาใส่ความหมายตามกฎไวยากรณ์ภาษา หรือข้อตกลงร่วมกัน (interaction) ของความหมาย ในสังคม การถอดรหัสนี้ จะตรงหรือแตกต่างกับการใส่รหัสของผู้ส่งสารก็ได้ เพราะถือว่าเป็นการ ถอดรหัสหรือตีความหมายตรรกะ และการตีความส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องของอัตวิสัย (subjective) ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้รับสารแต่ละคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตีความ แต่ผู้รับสารก็ จะต้องถอดรหัสตามโครงสร้างภายในสังคม

การใช้สัญญาณในการถ่ายทอดความหมายถือเป็นกลวิธีการใช้ภาษาโดยเลือกใช้ ถ้อยคำให้น้อยที่สุด แต่สามารถสรุปสาระได้มากที่สุดหรือได้สรรพสิ่งที่ลึกซึ้งทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ และทำให้สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ให้กลายเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ หรือทำให้ข้อความมีความ หมายที่กินใจง่ายต่อการจดจำ ทั้งนี้การใช้ภาษาภาพพจน์มักใช้ภาษาหรือคำที่มีความหมายไม่ ตรงตามตัวหนังสือ อันมีผลทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ (image) หรืออารมณ์บางอย่างได้ดีกว่าการใช้ ภาษาตรงไปตรงมา

นักวิทยาศาสตร์ในยุคศตวรรษที่ 20 เช่น Kenneth Burke ได้เน้นให้เห็นถึงความ สำคัญของแรงจูงใจ (motives) ในการสื่อสาร I.A. Richards กลับเน้นถึงการให้ความเปรียบเทียบ (metaphor) เข้ามาช่วยให้การพูดมีน้ำหนักยิ่งขึ้น

นายบุญชอบ เจริญทรัพย์ (2520 : 9) ได้ให้ความสำคัญของอุปมาว่า "ตามปกติเรารู้จักสิ่งต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม เพราะสิ่งที่เป็นรูปธรรมเราสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนนามธรรมนั้นเราไม่สามารถใช้ประสาทสัมผัส ดังกล่าวได้ แต่ที่เราสามารถรับรู้นามธรรมได้ นอกเหนือจากการหาเหตุผลแล้วคือ การใช้วิธีนำ นามธรรมนั้น ๆ ไปเปรียบเทียบกับรูปธรรมบางอย่าง หรือแม้แต่สิ่งที่เป็นรูปธรรมบางอย่างอาจเข้าใจยาก เราก็นำไปเปรียบเทียบกับรูปธรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่เข้าใจง่ายกว่า หรือในการอธิบายสิ่ง ซึ่งคนหนึ่งรู้จัก แต่อีกคนหนึ่งไม่รู้จักถ้าหากจะทำให้คนที่ไม่รู้จักเข้าใจ ก็ต้องหาสิ่งที่ผู้หนึ่งรู้จัก หรือ

เข้าใจมาอธิบายเทียบเคียงให้เข้าใจ เป็นการอธิบายถึงสิ่งหนึ่งโดยอาศัยอีกสิ่งหนึ่ง สามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจความต้องการได้ง่ายขึ้น

จิราพร เนติธาดา (2542) ได้กล่าวถึงการอธิบายธรรมะด้วยการใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ ทำให้ผู้ฟังอยากฟังธรรมมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่เขาฟังรู้เรื่อง เมื่อฟังรู้เรื่องแล้วก็จะนำไปสู่การคิดพิจารณาธรรมะ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ อุปมา อุปไมย เพื่ออธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยการใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบ ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้น การถ่ายทอดธรรมะโดยใช้การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยนั้นนอกจากจะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจธรรมะได้มากขึ้นแล้ว ยังเป็นการทำทนายหรือช่วยผู้ให้อ่านคาคคเนหรือคาคคเดาคความหมายของผู้เขียนด้วยความตั้งใจ และยังช่วยกระตุ้นให้อ่านเกิดอารมณ์อยากจะทำตามได้มากกว่าภาษาอื่นๆ การใช้อุปมาอุปไมยในการถ่ายทอดสารเป็นการทำทนายผู้รับสารให้เกิดความอยากที่จะคิดพิจารณาเปรียบเทียบสารที่นำมาเปรียบกับสารที่ถูกเปรียบมากกว่าการถ่ายทอดโดยไม่ใช้การเปรียบเทียบ เนื่องจากภาษาอุปมาจะช่วยสร้างภาพพจน์หรือทำให้เกิดภาพในใจของผู้ฟังกว้างกว่าภาษาบอกข้อเท็จจริง ภาษาชนิดนี้จะแนะความหมายแต่เพียงนัยๆ ผู้อ่านต้องใช้มโนทัศน์หรือจินตนาการของตนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นการทำทนายและช่วยผู้ให้อ่านคาคคเนหรือคาคคเดาคความหมายของผู้เขียนด้วยความตั้งใจ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการได้จินตนาการ ในการได้คิด ในสิ่งที่ทำทนาย ทำให้ผลที่ได้จากการคิดนั้นติดตรึงใจผู้ฟังไปนานเท่านั้น การอธิบายธรรมะโดยยกตัวอย่างเป็นธรรมชาติเป็นการเปรียบเทียบที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่ผู้รับการถ่ายทอดไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ถูกถ่ายทอดอธิบายนั้น แต่ผู้รับสารก็สามารถสร้างมโนภาพสากลจากประเภทของสิ่งนั้นๆ ได้ เช่น ถ้าท่านเปรียบเทียบธรรมะกับลูกมะขวิดถึงแม้จะไม่ค่อยมีคนที่รู้จัก แต่คนก็ยังสร้างมโนภาพเกี่ยวกับธรรมะที่ท่านสอดแทรกในการเปรียบเทียบกับมะขวิดได้ โดยการโยงมะขวิดไปสู่ประเภทของมัน คือผลไม้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผลไม้จะมีกฎเกณฑ์ความเป็นไปตามธรรมชาติเหมือนๆ กัน

ทฤษฎีการสื่อความหมายของอิวิม

อิวิม (สมฤดี วิศวเวทย์, ผู้แปล, 2533) ได้กล่าวไว้ว่า "ภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้สื่อสารความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของตนเองออกมาเป็นคำพูดเมื่อให้บุคคลอื่นรับรู้และเข้าใจ ดังนั้นเรื่องราวและธรรมชาติของมนุษย์จะขาดความสมบูรณ์ หากปราศจากความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดและความรู้สึกของมนุษย์"

เกณฑ์ตัดสินความหมายของคำ

ฮิวม์ (สมฤดี วิศวกรรม, ผู้แปล 2533) กล่าวว่าคำ ๆ หนึ่งอาจมีหรือไม่มี ความหมายก็ได้ แต่คำที่มีความหมายเป็นคำที่ฮิวม์ต้องการ เขาเชื่อว่าเมื่อเรากล่าวคำ ๆ หนึ่ง ที่มีความหมาย เช่น "ไฟ" นั้นแสดงว่ามีการรับรู้บางอย่างเกิดขึ้นในใจของเรา และอะไรก็ตามที่เรารับรู้ เขาเรียกมันว่า มโนภาพ ในทัศนะของเขาคำที่มีความหมายทุกคำต้องสัมพันธ์กับมโนภาพได้ "มโนภาพ" นั้น สิ่งที่เขาต้องการหมายถึงคือการรับรู้ในใจของมนุษย์ที่สามารถสืบทอดไปหาต้นกำเนิดของมันในประสบการณ์ได้ เช่น คำว่า "ภูเขาทอง" เป็นคำประสมระหว่างคำ "ภูเขา" กับ "ทอง" เมื่อรวมกันแล้วหมายถึงเนินหินสูงใหญ่ที่มีสีเหลืองอร่ามเหมือนทอง ถึงแม้ว่าเราไม่เคยเห็นหรือไม่มีใครเคยพบเห็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นภูเขาสีเหมือนทองนี้เลย แต่คำนี้ก็มีความหมายเพราะคำแต่ละคำซึ่งเป็นองค์ประกอบของคำประสมนี้ เป็นคำที่เราสามารถมีมโนภาพได้ เราสร้างมโนภาพภูเขาและมโนภาพทองขึ้นในใจได้ เมื่อเอามันมาประสมกัน

ประสบการณ์ในที่นี้หมายถึงรวมทั้งประสบการณ์ภายนอกที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัส และประสบการณ์ภายในคือความคิดและความรู้สึกในใจ ฮิวม์ถือว่าคำที่เรารู้ด้วยวิธีนี้เป็นคำที่มีความหมายเพราะสามารถโยงกับประสบการณ์ได้ แต่คำที่ไม่อาจนิยามได้ด้วยคำอื่น ต้องนิยามโดยชี้ไปที่ตัวอย่างที่มีอยู่ในประสบการณ์แทน เรียกว่า รอยประทับ (impression)

เมื่อเกณฑ์ตัดสินความหมายของคำจำเป็นต้องอาศัยการย้อนกลับไปที่ยอยประทับซึ่งเป็นประสบการณ์แรกสุดทุกครั้ง ฉะนั้น เมื่อใดก็ตามที่เราสงสัยว่ามโนภาพที่สัมพันธ์กับคำ ๆ หนึ่งมีความหมายอย่างแท้จริงหรือไม่ ฮิวม์บอกว่าสิ่งที่เราจำเป็นต้องถาม คือ "มโนภาพที่เราคิดว่าจะมีความหมายนั้นถือกำเนิดมาจากรอยประทับใด"

มโนภาพ

คำที่มีความหมายต้องทำให้เราสร้างมโนภาพขึ้นในใจได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า คำคือสัญลักษณ์ที่เราใช้สื่อสารเพื่อความเข้าใจกันแทนมโนภาพ แต่คำส่วนใหญ่ในภาษาเกือบทุกภาษาเป็นคำสากล คำสากล หมายถึง คำที่ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในประเภทเดียวกัน โดยไม่เจาะจงว่าเป็นสิ่งใดเฉพาะของประเภทนั้น มโนภาพสากลในความหมายของล๊อค คือ มโนภาพที่

เกิดจากการถอด (abstraction) เอาลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ที่ทำให้สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งเฉพาะทิ้งไป ทั้งคุณสมบัติ ขนาด เวลา สถานที่ ฯลฯ จนเหลือแต่ลักษณะร่วมที่ทำให้เราสามารถนำมาโนภาพนี้ไปใช้แทนสิ่งเฉพาะอื่น ๆ ทั้งหมดที่อยู่ในประเทศเดียวกันได้

มโนภาพสากล

มโนภาพสากล คือ มโนภาพที่ถอดออกมาเป็นภาพปรากฏ เป็นสิ่งเฉพาะ เป็นจินตภาพ (mental image) หรือภาพในใจที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่งเฉพาะบางอย่างที่เคยเห็นมา และมโนภาพนี้ถูกใช้ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนสิ่งเฉพาะอื่น ๆ ที่เคยเห็นจากประสบการณ์ในอดีตว่ามีความคล้ายคลึงกันนั่นคือมโนภาพที่เราเข้าใจกันว่าเป็นการถอดลักษณะเฉพาะนี้และคงเหลือไว้แต่ลักษณะสากลนั่นเองที่จริงเป็นสิ่งเฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นสิ่งที่สากล

อีวม์บอกว่าการที่มนุษย์ สามารถใช้มโนภาพบางมโนภาพเป็นตัวแทนสากลของสิ่งเฉพาะหลาย ๆ สิ่งพร้อมกัน ทั้งที่เห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีความหมายแตกต่างกันในเรื่องขนาดและคุณสมบัติ ก็เพราะมนุษย์มองเห็น ความคล้ายคลึง (resemblance) ระหว่างสิ่งเหล่านี้ ความคล้ายคลึงกันเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เราจัดสิ่งเฉพาะที่คล้ายกันนี้เป็นประเภทหนึ่งแตกต่างจากสิ่งเฉพาะประเภทอื่น และใช้ชื่อเดียวกันเรียกในที่นี้ชื่อจึงเป็นคำเรียก "ประเภท" ของสิ่งที่คล้ายคลึงกัน เมื่อใช้คำเรียกกันเรียกสิ่งเฉพาะหลายสิ่งในประเภทเดียวกันบ่อยเข้า จินตนาการของเราที่พร้อมที่จะนึกถึงภาพของเก่า ๆ เหล่านี้เมื่อได้ยินคำเรียกนี้

ถึงแม้ว่ามนุษย์อาจพร้อมที่จะสำรวจความทรงจำต่อไปเรื่อย ๆ แต่ก็ไม่สามารถจำมโนภาพทุกมโนภาพที่เคยรู้จักได้ ดังนั้น มโนภาพเท่าที่เรานึกได้จึงไม่มีวันสมบูรณ์ครบทุกรูปแบบ แต่อีวม์ก็คิดว่ามันเพียงพอแก่การที่เราจะใช้สื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจกันได้ในชีวิตประจำวัน

มโนภาพกับมโนทัศน์

"มโนภาพ" ของอีวม์เป็นสิ่งที่เขาเห็นว่า ต้องย้อนกลับไปประสบการณ์เบื้องต้นได้ทุกมโนภาพและประสบการณ์เบื้องต้นต้องเป็นสิ่งที่เรารับรู้โดยตรงด้วยประสาทสัมผัส และเมื่อคำที่มีความหมายคือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนมโนภาพ คำทุกคำจึงต้องย้อนกลับไปหาประสบการณ์

โดยตรงได้ในที่สุด และความหมายของคำมีระดับแตกต่างกันไปตามความใกล้หรือไกลที่มโนภาพสัมพันธ์กับประสบการณ์เบื้องต้นและมโนทัศน์มีความหมายกว้างกว่ามโนภาพ โดยมักรวมเอาความหมายของมโนภาพเข้าเป็นความหมายหนึ่งของมันด้วย เกณฑ์ของฮิวม์ที่บอกว่าคำจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเราสามารถโยงมันเข้ากับมโนภาพ ซึ่งย้อนกลับไปหาประสบการณ์ที่เราารู้ได้โดยตรงนี้อาจใช้ได้กับคำบางประเภท เช่น คำนามบางลักษณะ เป็นต้นว่า คน บ้าน ต้นไม้ หรือ คำกริยาบางหมวด เช่น นั่ง เดิน พุด หรือกับคำขยายบางประเภท เช่น กลม สีเหลืองสว่าง แต่ยังมีคำอีกมากมายในภาษาที่หาตัวอย่างในประสบการณ์ที่ตรงพอดีไม่ได้ ถึงกระนั้นเราก็เข้าใจความหมายของมันได้โดยทั่วไปและใช้มันสื่อสารได้ คำเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้แก่ คำที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น เสรีภาพ สังคม การศึกษา บริหาร เป็นต้น ซึ่งเราเรียกคำเหล่านี้ว่ามโนทัศน์

มโนทัศน์ในความหมายที่เป็นจินตภาพหรือภาพจำลองประสบการณ์มีความหมายเดียวกับ "มโนภาพ" มโนทัศน์ตามความหมายนี้เป็นสิ่งเฉพาะ แต่ถูกนำมาใช้ทำหน้าที่เหมือนเป็นสิ่งที่สากล

มโนทัศน์ในความหมายที่ไม่ใช่ภาพจำลองประสบการณ์โดยตรง หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์เป็นมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีมโนทัศน์ตามความหมายแรกหรือ "มโนภาพ"

การยอมรับมโนภาพผสมประเภทที่ไม่ใช่ภาพจำลองเหตุการณ์โดยตรงนี้เท่ากับยอมรับว่ามนุษย์มีความสามารถพิเศษที่จะนำเอาข้อมูลเดี่ยวหลาย ๆ ข้อมูลมาผสมผสานเป็นข้อมูลใหม่ อย่างไรก็ตามแต่จะจินตนาการ โดยสิ่งที่เราจินตนาการผสมมันเข้าด้วยกันนั้น ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ในประสบการณ์ให้เรารับรู้โดยตรง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจินตนาการเป็นสิ่งที่มิบทบาทสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้มนุษย์คิดและเข้าใจว่าตนสามารถรู้ความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้

ทฤษฎีการเชื่อมโยงมโนภาพ

เท่าที่ผ่านมา เราได้กล่าวถึงจิตมนุษย์ในลักษณะที่เหมือนกับผ้าขาวบริสุทธิ์ไร้รอยเปื้อน หรือปราศจากข้อมูลบรรจุอยู่ในตอนเริ่มแรก ข้อมูลแรกที่มนุษย์รับเข้ามาไว้ในใจ คือรอยประทับซึ่งอาจเรียกในสมัยนี้ว่าข้อมูลทางผัสสะ ส่วนมโนภาพซึ่งเป็นข้อมูลขั้นที่สองเป็นการจำลอง

ข้อมูลชั้นแรกอีกที ดังนั้น ข้อมูลทั้งหมดในใจของเราจึงมีกำเนิดจากต้นแบบเดียวกัน คือสิ่งที่มากระทบประสาทสัมผัส ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าประสบการณ์เท่านั้นเป็นที่มาของความหมายและการรับรู้ทุกอย่างของมนุษย์ มโนภาพผสมทุกมโนภาพจะต้องพาเรากลับไปหารอยประทับเดี่ยวได้เสมอ แต่ไม่ใช่ว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์จะเป็นผลจากการกระทำของธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีอยู่ในโลกภายนอกฝ่ายเดียว เนื่องจากมนุษย์มีสมรรถนะพิเศษบางประการ นั่นคือจินตนาการจึงทำให้มนุษย์จัดการกับข้อมูลที่เข้ามาอยู่ในใจอย่างไรก็ได้

เนื่องจากมีมโนภาพเดี่ยวบางมโนภาพมักมาด้วยกันหรือมาพร้อมกัน และมโนภาพผสมที่ถูกสร้างขึ้นจากมโนภาพเดี่ยวเหล่านี้จะเป็นอย่างเดิมทุกครั้งราวกับมีกฎเกณฑ์กำหนดไว้ ดังนั้นจึงจะต้องมีกฎการเชื่อมโยงมโนภาพที่กำหนดหน้าที่เชื่อมโยงเป็นภาพเดี่ยวเข้าด้วยกันอย่างเป็นระเบียบสม่ำเสมอ และกฎนี้เองที่ผลักดันให้มโนภาพเดี่ยวต่าง ๆ มารวมหรือสัมพันธ์กันในรูปแบบเดิม เหมือนกับเป็นแรงดึงดูดหรือพลังอ่อน ๆ (a gentle force) ที่กำหนดให้ใจของเราจะต้องคิดอีกมโนภาพหนึ่งตามมาทันที เมื่อเกิดรอยประทับหรือมโนภาพนี้แล้ว ทั้งที่จริง ๆ แล้วมันเป็นอิสระจากกัน ความสามารถในการเชื่อมโยงมโนภาพเป็นความสามารถที่มนุษย์ทุกคนมีเหมือนกันโดยธรรมชาติ และมีบทบาททำให้มนุษย์ใช้ภาษาสื่อสารกันเป็นที่เข้าใจได้

กฎการเชื่อมโยงมโนภาพมีอยู่ 3 กฎ ดังต่อไปนี้

1. ความคล้ายคลึงกัน (resemblance)
2. ความต่อเนื่องกันในแง่ของเวลาหรือสถานที่ (contiguity in time or place)
3. ความเป็นสาเหตุและผล (cause-effect)

คุณสมบัติทั้งสามอย่างนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เราสังเกตเห็นได้ในประสบการณ์เมื่อใดที่เราเห็นสิ่งสองสิ่งมีความสัมพันธ์กันในบางลักษณะข้างต้น จิตของเราจะทำการเชื่อมโยงการรับรู้ที่ต่างเป็นอิสระแยกกันอยู่เข้าด้วยกันทันทีตามธรรมชาติ และทุกครั้งจะเชื่อมโยงในลักษณะเดิมเสมอไม่เปลี่ยนแปลงคล้ายเครื่องจักรที่เมื่อเริ่มกดปุ่มทำงานก็จะเดิมตามกลไกที่ตั้งไว้ทันที

ความสัมพันธ์สามประการที่กล่าวนี้ถือเป็น ความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ (natural relation) เนื่องจากจิตของเราจะเชื่อมโยงการรับรู้ที่กำลังมีกับมโนภาพที่มีคุณสมบัติหนึ่งในสามนี้ทันที ถ้าหากว่ามโนภาพดังกล่าวนั้นเราเคยรับรู้มาก่อนแล้ว หรือถ้าเรากำลังนึกถึงบาดแผล เราจะ

ต้องนึกถึงความเจ็บปวดที่เป็นผลของมันตามมาด้วยเสมอ มันเป็นการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติตามธรรมชาติ และมนุษย์ไม่อาจฝืนได้ ในบรรดาคุณสมบัติเหล่านี้ความเป็นสาเหตุและผลมีอิทธิพลต่อจินตนาการของมนุษย์มากที่สุด

นอกจากความสัมพันธ์ตามธรรมชาติที่ยังมีความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่งซึ่งฮิวม์เรียกว่า ความสัมพันธ์ตามนัยปรัชญา (philosophical relation) ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ คนทั่วไปไม่เรียกมันว่าความสัมพันธ์เพราะจิตไม่ได้โยงการรับรู้ที่มีกับมโนภาพอื่นทันทีเหมือนความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ แต่เป็นเรื่องของการเปรียบเทียบมโนภาพโดยจงใจ

ข้อความที่มีความหมาย

เราได้ทราบมาแล้วว่าคำ ๆ หนึ่งจะมีความหมายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่ามันอ้างถึงมโนภาพที่มีที่มาจากประสบการณ์ได้หรือไม่ ถ้ามโนภาพอ้างถึงนั้นเป็นมโนภาพผสมก็ต้องวิเคราะห์หรือแจกแจงองค์ประกอบของมันออกมาเป็นมโนภาพย่อย ที่สามารถย้อนกลับไปหาอรรถประโยชน์ที่เป็นการรับรู้เบื้องต้นแรกสุดได้ ถ้าคำใดผ่านกระบวนการดังกล่าว คำนั้นก็มีความหมาย คำอาจไม่มีความหมายได้แต่มโนภาพจะต้องมีความหมาย ในแง่ของภาษา องค์ประกอบพื้นฐานเบื้องต้นของความหมายหรือคิดแต่ถ้าในแง่ของการรับรู้ มโนภาพเป็นหน่วยย่อยพื้นฐาน ฉะนั้นมโนภาพหรืออรรถประโยชน์ กับ คำจึงมีฐานะเท่ากันในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของความรู้ แต่ความรู้ต้องแสดงออกมาในรูปของข้อความ ไม่ใช่คำ และในเรื่องของข้อความมีสิ่งที่เราต้องพิจารณาอยู่ 2 ประการ คือ

1. จะบอกได้อย่างไรว่าข้อความหนึ่งมีความหมายหรือไม่ อะไรคือเกณฑ์ตัดสินความหมายของข้อความ
2. จะบอกได้อย่างไรว่าข้อความที่มีความหมายนั้นเป็นจริงหรือเท็จ

เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินข้อความหนึ่งมีความหมายหรือไม่นั้นจะต้องใช้ความสามารถในการอ้างเหตุผล คำว่า การอ้างเหตุผลเป็นเพียง "ความสามารถที่จะรู้และเข้าใจ" ซึ่งเป็นสมรรถนะหนึ่งที่เป็นสากลของมนุษย์ นอกไปจากอารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการมนุษย์ทุกคนมีสมรรถนะเหล่านี้เหมือนกันหมด ความสามารถใน "การอ้างเหตุผล" ของมนุษย์มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ความสามารถในการอ้างเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ หรือบางครั้งไม่ต้องมีการพิสูจน์ก็สามารถเข้าใจได้ทันที การพิสูจน์ในที่นี้เทียบได้กับการพิสูจน์ทฤษฎี และเราอาจกล่าวตั้งแต่นั้นได้ว่าทฤษฎีเรื่องมโนภาพของเขาไม่อยู่ในลักษณะของการพิสูจน์ดังกล่าว

2. ความสามารถในการอ้างเหตุผลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ความสามารถที่จะรู้ในลักษณะนี้ใช้ในเรื่องการอนุมานสาเหตุเป็นหลัก การอนุมานเป็นการสรุปที่ไม่มีความถูกต้องแบบการพิสูจน์ เพราะเป็นเพียงการคาดหวังและเชื่อว่าสิ่งที่จะเกิดในอนาคตจะเหมือนกับอดีตที่เคยเป็น เป็นการอนุมานจากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้ จึงไม่มีอะไรบังคับหรือผูกพันว่าอนาคตต้องเป็นอย่างที่คาด เนื่องจากระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วกับสิ่งที่ยังไม่เกิดแต่คาดว่าจะเกิด ไม่มีความสัมพันธ์ที่จำเป็นต่อกันแต่อย่างใดทั้งสิ้น แต่ความสามารถชนิดนี้ทำให้เราสร้างมโนภาพเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งบางสิ่งในบางสถานการณ์ และช่วยอธิบายเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้ ในขณะที่ความสามารถประเภทแรกไม่สนใจว่าข้อเท็จจริงในประสบการณ์จะเป็นเช่นนั้นหรือไม่

จากความสามารถในการอ้างเหตุผลของมนุษย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มนุษย์สามารถแบ่งการอ้างเหตุผลออกเป็น 2 ประเภทดังนี้คือ

1. ข้อความที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพ (Relations of Ideas) "สามมากกว่าสอง" "ขาวไม่ใช่ดำ" เป็นข้อความที่เราสามารถรู้มันได้ทันทีโดยไม่ต้องอาศัยการพิสูจน์หรือบางครั้งอาจต้องมีการพิสูจน์บ้าง เช่น ข้อความ "มุมภายในของสามเหลี่ยมรวมกันเข้าเท่ากับสองมุมฉาก" ไม่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งภายนอก กล่าวคือ เราเพียงแต่รู้ความหมายของมโนภาพเป็นต้นว่า มโนภาพ "สอง" "สาม" "มากกว่า" ว่าหมายความว่าอะไร เราก็สามารถตัดสินใจได้ว่ามโนภาพเหล่านี้เข้ากันได้หรือไม่ในความคิด ถ้าเข้ากันได้ ข้อความนั้นก็จริง ถ้าเข้ากันไม่ได้ในความหมายว่าขัดแย้งกัน ข้อความนั้นก็เท็จ การกล่าวเช่นนี้เท่ากับบอกว่า ค่าความจริงของข้อความประเภทแรกนี้ขึ้นอยู่กับการเข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้ตามหลักตรรกวิทยา ฉะนั้นเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินข้อความประเภทนี้ว่าจริงหรือไม่จึงใช้เกณฑ์ความสอดคล้องกันอย่างจำเป็นทางความคิด (coherence) ระหว่างมโนภาพ เมื่อกล่าวถึงการพิสูจน์ โดยปกติเราหมายถึงความถูกต้องในการอ้างเหตุผลในลักษณะที่ถ้าข้ออ้างทั้งหมดจริงแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่ข้อสรุปจะเป็นเท็จ

2. ข้อความที่เป็นเรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อความประเภทนี้เรารู้ได้โดยการสังเกตและการอนุมานค่าความจริงของมันจึงไม่ได้ถูกกำหนดด้วยความสอดคล้องกันอย่างจำเป็นทาง

ความคิดระหว่างมโนภาพ แต่ถูกกำหนดด้วยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในโลกภายนอก เกณฑ์ตัดสินความจริงของข้อความประเภทนี้จึงต้องใช้เกณฑ์ ความตรงกัน (correspondence) ระหว่างมโนภาพของเรากับข้อเท็จจริงในโลกภายนอก สิ่งที่เขาตั้งใจพูดถึงคือสิ่งที่ยังไม่เกิดมากกว่าสิ่งที่กำลังเกิดและที่เราสังเกตเห็นได้โดยตรงนี้แสดงว่าเขายอมรับว่าเราไม่จำเป็นต้องสังเกตข้อเท็จจริงโดยตรง แต่อาจรู้ได้โดยอาศัย การอนุมาน จากสิ่งที่สังเกตเห็น การอนุมานหรือการสรุปในที่นี้มีลักษณะเป็นการสันนิษฐาน หรือการคาดหมาย ซึ่งต่างกับการสังเกตโดยตรงหรือการพิสูจน์คือเราปฏิเสธที่เราสังเกตหรือรู้สึกโดยตรงไม่ได้ นอกจากนั้นเรายังแน่ใจไม่สงสัยด้วยว่าสิ่งหรือความรู้สึกนั้นเกิดขึ้นจริง ๆ ในโลกตรงกับที่เรารู้สึก เช่นความรู้สึกโกรธ

เรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เป็นข้อความที่ต่างจาก "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพ" เพราะเราไม่สามารถที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพ โดยทั่วไปคำว่า "ข้อเท็จจริง" หมายถึงสิ่งหรือคุณสมบัติที่มีอยู่หรือปรากฏให้เรารับรู้และสังเกตเห็นได้ แต่คำว่า "เรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริง" มิใช่ข้อเท็จจริงตามความหมายธรรมดาแต่จะหมายถึงสิ่งที่ยังไม่ปรากฏ เป็นสิ่งที่คาดหมายหรือสร้างขึ้นจากความทรงจำ และเชื่อแน่ว่ามันจะเป็นข้อเท็จจริงต่อไป ทั้งที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่ามันจะต้องเป็นเช่นนั้นจริงข้อความประเภทนี้ได้แก่ "พุ่มนี้เข้าดวงอาทิตย์จะขึ้น" "น้ำย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำ"

ความจริงของข้อความ

เกณฑ์ความตรงกันที่ใช้ตัดสินข้อความที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เราสังเกตได้โดยตรง คือข้อความที่ได้จากการสังเกตหรือรอบรู้เพราะมีประสาทสัมผัสหรือการสังเกตความคิดภายในตัวเองเป็นพยานหลักฐานยืนยันได้โดยตรง การสังเกตโดยตรงนี้หมายรวมทั้งขณะปัจจุบันที่กำลังปรากฏ และอดีตที่เคยปรากฏและเราจำได้ ซึ่งเราไว้วางใจความทรงจำของเรา

ดังนั้น ตามเกณฑ์นี้ "จริง" จึงมีความหมายเท่ากับ "รู้ว่าตรงกับข้อเท็จจริงโดยตรง" แต่เกณฑ์นี้เราจะนำไปใช้กับข้อเท็จจริงที่รู้โดยการอนุมานไม่ได้ เนื่องจากสิ่งที่เราอนุมานยังไม่ปรากฏเราจึงไม่อาจสังเกตเห็นมันโดยตรง เราเพียงแต่คาดว่ามันจะเกิดขึ้นหรือปรากฏให้เราสังเกตได้ต่อไป

เกณฑ์ความตรงกันที่ใช้ตัดสินข้อความที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการอนุมาน "จริง" ที่เป็นเงื่อนไขของข้อความมีความหมายเท่ากับ "รู้ว่าตรงกับข้อเท็จจริงโดยอาศัยการอนุมานความเป็นสาเหตุและผล" โดยจะต้องพิจารณาว่าเมื่อเรากล่าวว่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลเป็นความจริงนั้น เรามีเหตุผลหรือหลักฐานอะไรบ้างถ้าเหตุผลของเราหนักแน่นน่าเชื่อถือ เราก็สามารถกล่าวว่า "รู้" ข้อความที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการอนุมานเชิงสาเหตุได้ แต่ถ้าเหตุผลของเราไม่มีน้ำหนักหรือจริง ๆ แล้ว เราไม่มีเหตุผล ความจริงของข้อความประเภทนี้ที่เราคิดว่ามีก็จะปราศจากพื้นฐานทันที และเราไม่อาจกล่าวว่าเรา "รู้" มันได้

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล

ข้อความที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพที่รู้ได้โดยตรงทันที นอกจากจะต้องมีความเป็นจริงของข้อความแล้วยังต้องใช้ความแน่ใจของเรามากกว่ามันจริง แต่เราไม่มีมาตรการใดที่จะรองรับความสามารถในการอ้างเหตุผลพิสูจน์ของเราได้ว่ามันจะไม่มีทางผิดพลาด เนื่องจากการรู้ข้อความที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นเราไม่ได้สังเกตเห็นด้วยตนเองโดยตรง เช่น "ดวงอาทิตย์จะขึ้นพรุ่งนี้เช้า" "นมเป็นอาหารบำรุงกำลัง" จำเป็นต้องอาศัยการอนุมานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือขึ้นอยู่กับความจริงของความสัมพันธ์ดังกล่าวที่เป็นพื้นฐานและความจริงของความสัมพันธ์ชนิดนี้จะเป็นหลักประกันความจริงของข้อความที่เราไม่เคยมีหรือยังไม่ได้สัมผัสกับมัน ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลเป็นหัวใจในการศึกษาธรรมชาติของความรู้มนุษย์

กรณีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล เราสรุปว่าการมีอยู่ของสิ่งหนึ่งหรือการกระทำอย่างหนึ่งที่เรายังไม่รู้หรือมันยังไม่เกิดเป็นสาเหตุหรือผลของการที่สิ่งหนึ่งมีอยู่หรือการกระทำอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เป็นการสรุปจากหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏ และมีสถานะเป็นเพียงความคาดหมายหรือคาดคะเนจากสิ่งที่รับรู้ เป็นการยืนยันพันขอบเขตของผัสสะ จึงจัดเป็นการอ้างเหตุผลอย่างหนึ่ง สาเหตุที่ใช้กันทั่วไปจะเห็นว่ามีคามหมายได้ 2 ความหมาย คือ

1. ความหมายที่ไม่รวมถึงอนาคต "สาเหตุ" ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอีกสิ่งหนึ่ง เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับสิ่งหนึ่งเฉพาะในเวลาใดเวลาหนึ่งเฉพาะ

2. ความหมายที่รวมถึงอนาคต "สาเหตุ" ในที่นี้หมายถึงการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์ทางกายภาพต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบสม่ำเสมอ และมีรูปแบบเดิมคงที่ ไม่เฉพาะกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกับทุกเวลา รวมทั้งในอดีตที่ผ่านมาและในอนาคตที่ยังไม่มาถึงด้วย ข้อความสากลทำงานดังนี้เช่น "ขนมปังเป็นอาหารบำรุงร่างกาย" "ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้า" "ถ้าเราปล่อยก้อนหินจากมือ มันจะตกลงสู่พื้น" ข้อความประเภทนี้มักถือว่าเป็นกฎธรรมชาติ

หลักการเกี่ยวกับสาเหตุที่ว่า "สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีขึ้นเป็นครั้งแรกจำเป็นต้องมีสาเหตุ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงการปรัชญา ก่อนสมัยของฮิวม์ ทุกคนเชื่อหลักการนี้โดยไม่มี การพิสูจน์และคิดว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่สิ่งที่ไม่เคยเกิดหรือไม่เคยมีอยู่มาก่อนจะเกิดขึ้นเองโดยไม่มีสาเหตุทำให้มันเกิดหรือมีขึ้น นักปรัชญาโบราณคิดว่ามันเป็นข้อความที่เราารู้โดยตรง จึงเป็นความจริงแน่นอนและไม่ต้องการการพิสูจน์ แต่ฮิวม์คิดว่าถ้าเราพิจารณาข้อความนี้โดยอาศัยคำนิยาม "ความรู้" ว่าเป็นความจริงตายตัวที่เกิดจากการนำมโนภาพมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งได้แก่ข้อความที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพ

มโนภาพความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลจึงไม่ใช่การพิสูจน์หรือการอ้างเหตุผลที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ ตรงกันข้าม มันเป็นการอ้างเหตุผลที่ขึ้นกับประสบการณ์ และเป็นข้อความสังเคราะห์ ไม่ใช่ข้อความวิเคราะห์

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลเป็นการคาดคะเน แต่ก็เป็นการคาดคะเนจากอดีตที่มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันตลอด ไม่เคยมีประสบการณ์แย้ง ฉะนั้นจึงดูมั่นคงแม้ว่าจะไม่มีสิ่งใดยืนยันความจริงของมันได้นอกจากสิ่งที่ประสบการณ์ให้ แต่ถ้าเราต้องการจัดว่ามันคือความน่าจะเป็น ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการคาดหวังสิ่งที่เรายังไม่ประสบการณ์จากสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาแล้วในอดีต หลักการของความน่าจะเป็นในที่นี้ก็ต้องอ้างความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นระเบียบสม่ำเสมอของธรรมชาติหรือ "อนาคตจะเหมือนกับอดีต" เป็นพื้นฐาน

ความหมายที่แท้จริงของสาเหตุและผลไม่ใช่ความบังเอิญ แต่จะต้องมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์พิเศษต่อกัน เราจะอนุมานการมีอยู่ของสิ่งหนึ่งจากอีกสิ่งหนึ่งได้ก็ต่อเมื่อสิ่งทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างนั้นเสมอ

พุทธวิธีและเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า

ป็นนัตตา นพพนาวัน (2533) เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทรงคำนึงถึงการที่จะทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน ในขั้นแรกพระองค์ทรงตั้งเลอยู่ว่าจะโปรดดีหรือไม่ เพราะทรงเห็นว่าธรรมที่ทรงค้นพบด้วยการตรัสรู้นั้น เป็นสิ่งอันลึกล้ำยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะรู้ตามได้ แต่ก็ทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ คือ สัตว์ที่แนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ยังมีระดับของความแตกต่างในความพร้อม สติปัญญา ความรู้ความสามารถ พระองค์จึงเปรียบเทียบมนุษย์ดังดอกบัว 4 เหล่า ที่มีความแตกต่างกันในการเรียนรู้ธรรม ดังนั้นพุทธวิธีและเทคนิคการสอนของพระองค์จึงแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่สั่งสอน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายในการสอน

1. สอนเพื่อให้ผู้รับการสอนหรือผู้ฟังรู้จริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น ถ้าสิ่งใดที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้จริงเห็นจริงเห็นแจ้งเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น
2. สอนเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลให้ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง
3. สอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมะมีคุณเป็นมหัสจรรย์สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน

หลักทั่วไปในการสอน

- ก. เนื้อหาหรือเรื่องที่สอน
 1. สอนจากสิ่งที่รู้ที่เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจแล้ว ไปหาสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ
 2. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยๆ ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับนั้น และต่อเนื่องกันไปเป็นตามลำดับ
 3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็นได้ฟังเองอย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

4. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

5. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้

6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง

ข. ตัวผู้รับการสอน

1. รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้ต่างวิธีสอน

3. คำนึงถึงความพร้อม ความสูงงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์หรือญาณของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไป

4. สอนให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ชัดเจนแม่นยำ

5. การสอนในรูปที่ทำให้มีความรู้สึกว่าคุณเรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นได้ตอบโดยเสรี

6. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไป ตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

7. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้วยระดับสติปัญญาหรือมีปัญหา

ค. วิธีการสอน

1. เริ่มต้นการสอนจากสิ่งที่ผู้รับการสอนรู้แล้วหรือมีความสนใจก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาทางธรรมะ

2. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่ให้ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียนให้เขามีความภาคภูมิใจในตัวเอง

3. สอนมุ่งเนื้อหาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตนเสียดสีใคร

4. สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริงด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สักแต่จะทำหรือเห็นผู้เรียนโง่เขลาหรือเห็นเป็นคนชั้นต่ำ

ทฤษฎีความรู้ของพระพุทธเจ้าและวิธีการคิด (Epistemology) อันนำไปสู่สาร

อรรถกร ปิณฑโฆวาท (2539) กล่าวว่าในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความจริงของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าใช้วิธีพิสูจน์สอบสวนและทดลองให้ประจักษ์ด้วยพระองค์เองพร้อมกันนั้นก็ใช้ปัญญาไตร่ตรอง โดยการคิดสาวจากเหตุไปสู่ผล และสาวจากผลไปสู่เหตุ นั่นคือ ทรงรู้แจ้งแห่งทุกข์ซึ่งเป็นผล พระองค์จึงสาวไปหาสาเหตุในการเกิดทุกข์นั้น และเมื่อทรงรู้ว่าจะต้องดับทุกข์ซึ่งเป็นผล พระองค์ก็จะสาวไปหาสาเหตุคือหลักปฏิบัติในการดับทุกข์ ซึ่งเมื่อพระองค์สาวไปหาสาเหตุของการดับทุกข์แล้วพระองค์ก็พบอริยมรรค ซึ่งเป็นเหตุที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ หรือความหลุดพ้นทุกข์

วิธีการ “ถ่ายทอดสาร” ของพระพุทธองค์ตามหลักทฤษฎี

อรรถกร ปิณฑโฆวาท (2539) เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ความจริงหรือสัจธรรม พระองค์จึงมีความต้องการที่จะโปรดเวไนยสัตว์ เพื่อให้เวไนยสัตว์ได้พ้นทุกข์ โดยทรงเน้นในแง่การยอมรับหลักความเป็นจริงในความเป็นอยู่แห่งตัวตน ดังนั้นธรรมชาติของพระองค์จะเกี่ยวข้องกับปัญหาที่วามมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลจะอยู่ร่วมกับสังคมอย่างไร พระพุทธองค์ทรงเข้าพระทัยดีว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะต้องอยู่อย่างเป็นหมู่เป็นพวก ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

ในการสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธองค์จะสอนเวไนยสัตว์บนพื้นฐานของความแตกต่างในระดับสติปัญญา ดังนั้นจึงทรงสอนในสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายที่สุดและจดจำง่ายที่สุด โดยวิธีการของพระองค์มีลักษณะดังนี้

1. ทรงใช้พระธรรมเทศนาที่มีความยาวแตกต่างกัน คือ ขนาดยาว ขนาดปานกลาง และขนาดสั้น ตามแต่ว่าท่านทรงแสดงธรรมเทศนานั้นกับใคร เช่น ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูงแก่ปัจเจกบุคคล ซึ่งปัจเจกบุคคลเหล่านั้นได้ดวงตาเป็นธรรมและเป็นอริยบุคคลขั้นต้นในพุทธศาสนา แต่พระองค์ใช้อุรุเวลกัสสป (การประกาศความที่พระองค์เลิก

ลัทธิเดิมมาขอบวชว่ามีเหตุผลอย่างไร) ในการแสดงโปรดพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธ พร้อมด้วยพราหมณ์คหบดีชาวมคธ จำนวน 12,000 คน เนื่องจากพระองค์ต้องการให้คนเหล่านั้นทำลายทิฐิมานะลงก่อน แล้วจึงทรงแสดงธรรมเรื่อง ทาน ศิล สวรรค์ โทษของกามและอานิสงส์ของการออกจากกาม แล้วสุดท้ายจึงทรงแสดงธรรมอริยสัจ 4 สุดท้าย จนในที่สุดพระเจ้าพิมพิสารและคฤหบดีอีก 110,000 คน ได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นพระโสดาบัน)

เสถียรพงษ์ วรรณปก (อ้างใน อรรถวณ ปิณฑโฆวาท , 2539 : 240 ในหลักปรัชญาของวาทีวิทยา) ตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงทราบนิสัย (ความเคยชิน) อุปนิสัย (แวว) และอริมุตติ (ความถนัด) ของผู้ฟังเทศน์ จึงทรงเลือกเรื่องแสดงให้เหมาะกับอุปนิสัยและอริมุตติของแต่ละคน

2. ทรงถ่ายทอดสารด้วยวิธียกนิทานที่มีคติสอนใจ (parable) และชาดก (jataka) (วิวัฒนาการแห่งการบำเพ็ญคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า) เช่น การเล่ามหาเวชสันดรชาดก ซึ่งชาดกเรื่องนี้แสดงถึงการบำเพ็ญทานบารมี

3. ทรงใช้วิธีการสนทนา (Dialogue) เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการกระตุ้นในบทสนทนา หรือคำสอนโดยการให้อรรถาธิบายซึ่งนำไปสู่ความโน้มถ่วงในทางอ้อม ทรงแนะนำให้สานุศิษย์ฝึกหัดการตั้งคำถามต่างๆ กันและกัน เพื่อนำบทสนทนาหรือข้อโต้แย้งไปสู่ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจได้ก็เกิดการยอมรับได้นำไปใช้ประโยชน์ได้ไม่ใช่เพียงความพยายามที่จะเชื่อข้อเสนออันโดยเห็นว่าเป็นหลักที่ดี ควรยึดถือเท่านั้น

4. ทรงใช้การยกตัวอย่างเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (metaphor) พระพุทธองค์ทรงใช้การเปรียบเทียบในการอธิบายธรรมะให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างชัดเจน เช่น การที่พระองค์ต้องการจะสอนนางกิสาโคตมีในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่าเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อนางกิสาโคตมีได้อุ้มลูกที่ตายแล้วมาขอให้พระพุทธเจ้าช่วย พระพุทธเจ้าจึงให้นางไปหาเมล็ดพันธ์ฝักกาดสัก 4-5 เมล็ดจากหมู่บ้านที่ไม่มีการตายเกิดขึ้น นางกิสาโคตมีจึงออกไปเที่ยวหาพันธ์ฝักกาดที่พระพุทธเจ้าสั่งแต่ก็ล้มเหลว ในที่สุดนางก็ต้องกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า และนางก็ได้เข้าใจความหมายในสิ่งที่พระพุทธเจ้าต้องการสอนนางในที่สุด

5. ทรงสอนไม่ให้เชื่ออย่างมงายไร้เหตุผล โดยเหตุที่ความเชื่อเป็นรากฐานให้เกิดการพูด การแสดงความคิดเห็น พระพุทธองค์ตรัสสอนมิให้เชื่อ (1) โดยฟังตามกันมา (2)

โดยสืบกันมา (3) โดยตื่นข่าวลือ (4) โดยอ้างตำรา (5) โดยนึกเดาเอา (6) โดยคาดคะเน (7) โดยตริตรองอาการ (8) โดยพอใจว่าชอบแก่ความเห็นของตน (9) โดยเห็นว่ารูปลักษณะพอเชื่อได้ (10) โดยเห็นว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเรา แต่ให้สอบสวนจนรู้ด้วยตนเอง โบราณกล่าวโจมตีความเชื่อว่ามีคุณค่าสู่ความจริงไม่ได้ (knowledge vs. belief) และสิ่งที่เพลโดยยกย่องและปรารถนาให้ผู้พูดทุกคนมีคือความจริง (truth)

การที่พระพุทธเจ้าตัดสินใจนำความจริงที่ทรงค้นพบออกมาเผยแพร่ ก็เพื่อให้นุชนุษย์พ้นทุกข์ไปสู่นิพพาน ซึ่งการนำความจริงออกมาเผยแพร่นั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการต่างๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจและเกิดความเลื่อมใสในคำสั่งสอนหลังจากประจักษ์ด้วยตนเองแล้ว

การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสัจธรรม

พระธรรมปิฎก (2539) กล่าวว่า การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัย “ภาษา” หรือ “ถ้อยคำ” การที่จะมีถ้อยคำขึ้นมาได้นั้น ในใจของแต่ละคนจะต้องมีภาพของสิ่งนั้นก่อน ซึ่งทางภาษาพระเรียกว่า “สัญญา” และในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Concept” คือภาพของสิ่งที่มองเห็นหรือสิ่งที่กำลังจะเรียกชื่อภาพรวมของสิ่งนั้นที่อยู่ในใจของแต่ละคน เมื่อเรามีภาพรวมของสิ่งนั้น เราก็จะตั้งชื่อสิ่งๆ นั้น หลังจากนั้นเมื่อมีคนพูดถึงสิ่งนั้น เราก็จะสามารถโยงไปหา Concept ที่อยู่ในใจ แล้วทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารก็จะได้ภาพอย่างเดียวกัน การสื่อสารจึงเกิดขึ้น เช่นเมื่อเห็นการเคลื่อนไหวอย่างหนึ่ง แล้วเราเรียกการเคลื่อนไหวอย่างนั้นว่า “เดิน” ต่อมาเราเห็นภาพการเคลื่อนไหวอีกอย่างหนึ่ง แล้วเราเรียกมันว่า “วิ่ง” ทีนี้ พอเราพูดว่า “เดิน” เราก็ได้ภาพขึ้นมาว่า “อ้อ สิ่งที่มีลักษณะอย่างนั้นกำลังกระทำอาการอย่างนั้น” นี่คือการใช้ภาษาการสื่อสารถ่ายทอด

ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ ทำให้ประสบการณ์กลายเป็นสิ่งสำคัญในการก่อให้เกิดภาษา เพราะถ้าเราพูดถึงสิ่งที่ผู้รับสารไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนก็อาจทำให้ผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจถึงสารที่เราส่งไปได้ นั่นหมายความว่า สิ่งใดที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน สิ่งนั้นภาษาไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้โดยสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้รับสารจะมีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่จะสื่อสาร แต่ประสบการณ์ตรงนั้นก็อาจเป็นเพียงบางส่วนของความจริงนั้น ทำให้ผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจ

สารได้อย่างชัดเจน เช่น ตัวอย่างเรื่องตบอดคำข้าง ซึ่งคนตบอดแต่ละคน คำแต่ละส่วนของข้าง จึงสรุปกันไปต่างๆ นานา ว่าข้างมีลักษณะต่างๆ กันตามอวัยวะส่วนที่ตนได้สัมผัส แต่ไม่มีใครเข้าใจได้จริงๆ ว่าข้างมีลักษณะอย่างไร ถึงแม้จะมีประสบการณ์ตรงจากการสัมผัสข้างก็ตาม

นอกจากนี้ความล้มเหลวทางการสื่อสารอาจเกิดขึ้นจาก ตัวผู้ส่งสารและผู้รับสารเอง ในกรณีที่มีการรับรู้ของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารถูกย้อมด้วยความรู้สึกร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึก ชอบหรือชัง ซึ่งความรู้สึกทั้งสองนี้จะช่วยทำให้การสื่อสารล้มเหลวเนื่องจากเมื่อผู้ส่งสารส่งสารที่ตนไม่ชอบก็จะแต่งเติมเรื่องให้เปลี่ยนไปตามความรู้สึกของตน เมื่อผู้รับสารรับสารที่ตนเองไม่ชอบก็จะเข้าใจความตั้งใจของผู้ส่งสารผิดไปโดยการตีความสารนั้นตามความรู้สึกของตน และที่แย่ไปกว่านั้นก็คือ อาจมีการใช้คำพูดและภาษาในการหลอกลวงกัน จากความบกพร่องของภาษาข้างต้นทำให้เกิดคำพูดที่ว่า “ภาษาเป็นสื่อเพื่อเข้าถึงสัจธรรมแต่ไม่ใช่สื่อสัจธรรม” หมายถึง ภาษาสามารถทำให้คนที่ฉลาดใช้ความคิดพิจารณาเชื่อมโยงเพื่อที่จะเข้าถึงความจริงได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิเคราะห์หลักคำสอนภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง และทฤษฎีสัญญาวิทยา เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลประเภทเอกสาร คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกหรือสุ่มตัวอย่างในลักษณะของการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ คัดเลือกหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาต่างๆ ไป มีประวัติและท้องเรื่องประกอบ จาก พระสูตรต้นตปิฎก โดยเลือกศึกษาพระสูตรใน “มัชฌิมนิกาย” เป็นพระสูตรขนาดกลาง มีจำนวน 3 เล่ม คือเล่มที่ 12 ถึงเล่มที่ 14 มีชื่อเรียกกำหนดด้วยคำว่า ปัณณาสก์ หรือปัณณาสกะ (หมวด 50) เป็นหลัก เพราะมีเล่มละประมาณ 50 สูตร เฉพาะในเล่มสุดท้ายมี 52 สูตร เล่มที่ 12 มัชฌิมนิกาย “มูลปัณณาสก์” ได้แก่หมวดที่เป็นรากหรือโคน เทียบด้วยรากหรือโคนต้นไม้จำนวน 50 สูตร เล่ม 13 มัชฌิมนิกาย “มัชฌิมปัณณาสก์” ได้แก่หมวดที่เป็นท่อนกลาง จำนวน 50 สูตร และเล่มที่ 14 มัชฌิมนิกาย “อุบริปัณณาสก์” ได้แก่หมวดที่เป็นยอดหรือปลาย จำนวน 52 สูตร รวมทั้ง 3 เล่ม 152 สูตร

จากพระสูตรทั้ง 3 เล่ม ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาคำสอน ในมัชฌิมนิกาย “มูลปัณณาสก์” ซึ่งเป็นหมวดที่เป็นรากหรือโคน เปรียบเหมือนรากหรือโคนของต้นไม้ จำนวน 41 พระสูตร จาก 50 พระสูตร (เนื่องจากอีก 9 พระสูตร ไม่ใช่พระสูตรที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า)

การดำเนินการวิจัย

การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีขั้นตอนในการศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. คัดเลือกพระสูตรในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 50 พระสูตร จากพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ของมหาหมกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นพระสูตรฉบับย่อ โดยการแยกประเภทของพระสูตรออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1.1 พระสูตรที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า มีจำนวนทั้งสิ้น 41 พระสูตร
- 1.2 พระสูตรที่ไม่ใช่พุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า มีจำนวนทั้งสิ้น 9 พระสูตร

2. รวบรวมเอกสารที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือพระสูตรจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่มที่ 12 (พระสุตตันตปิฎก เล่ม 4 มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์) เฉพาะพระสูตรที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 41 พระสูตร

3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้แก่ตารางวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง และตารางการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง จำนวน 2 ตาราง คือ

ตารางที่ 1 ตารางการวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง (คำสอนของพระพุทธเจ้า) เพื่อค้นหาลักษณะของการนำเสนอหรือการถ่ายทอดสารในประเด็นต่างๆ ว่ามีวิธีการอย่างไร โดยการวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. การเปิดเรื่อง หมายถึง วิธีการเริ่มการสอนหรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า
2. การดำเนินเรื่อง โดยการให้หลักฐานอ้างอิงในคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประเภทของหลักฐานประกอบไปด้วย

2.1 การยกตัวอย่าง หมายถึง การใช้ตัวอย่างย่อยๆ เพียงคำสองคำ หรือตัวอย่างที่แต่งสมมติขึ้น มาประกอบคำสอน

2.2 การใช้สถิติหมายถึงการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นตัวเลขวมาอ้างอิง

2.3 การใช้พยาน หมายถึง การอ้างผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ

2.4 การเปรียบเทียบ หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน

2.5 การให้รายละเอียด หมายถึง การบอกถึงองค์ประกอบ ลักษณะต่างๆ ของวัตถุ ของเหตุการณ์ ของความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เฉพาะเจาะจง

2.6 การพรรณนาความ หมายถึง การบรรยายลักษณะ รูปร่างหน้าตา หรือบรรยากาศของเหตุการณ์ สถานที่ วัตถุ หรือประสบการณ์ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจน

2.7 การบอกเล่า หมายถึง การบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา

การพิจารณาแยกประเภทของหลักฐาน จะพิจารณาจากลักษณะที่ปรากฏว่ามีลักษณะเป็นแบบฉบับของหลักฐานประเภทใดใน 7 ประเภทข้างต้น

3. การปิดเรื่อง หมายถึง การจบการสอนหรือการแสดงธรรมในพระสูตร

ตารางที่ 2 ตารางการวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า ในประเด็นต่อไปนี้

1. สถานการณ์ หรือ เหตุการณ์ของเรื่องเล่า
2. ตัวละคร
3. ฉาก
4. ความสัมพันธ์ตามลำดับเวลา
5. ความสัมพันธ์ในความเป็นเหตุเป็นผล
6. ความคิดหลักของเรื่อง
7. ผู้เล่า
8. ผู้ฟัง

ตารางที่ 3 ตารางการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์การใช้วจนะภาษา คือการใช้คำและการใช้ประโยคในการสร้างความหมายให้กับเรื่องหรือคำสอน โดยการวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ และความหมายโดยนัย

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการศึกษาวิเคราะห์ ของผู้วิจัยก่อนการดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตรวจสอบความเชื่อมั่นในการบันทึกข้อมูล โดยสุ่มเลือกพระสูตรที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า จำนวน 4 พระสูตร มาอ่านวิเคราะห์แบบอุปนัยหรืออ่านตีความสรุปเป็นมโนทัศน์สั้นๆ แล้วบันทึกไว้ จากนั้นทิ้งช่วงประมาณ 2 สัปดาห์ แล้วจึงอ่านวิเคราะห์พระสูตรทั้ง 4 พระสูตรในลักษณะเดิมอีกครั้งหนึ่ง นำสาระสรุปที่ได้ของทั้งสองครั้งมาเปรียบเทียบว่าได้ผลต่างกันหรือไม่ ถ้ามีลักษณะไม่ต่างกัน ถือได้ในเบื้องต้นว่ามีความเชื่อมั่นได้ในการอ่านข้อมูลวิเคราะห์

5. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จะใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือการสรุปโดยไม่มี การสร้างสมมติฐานไว้ก่อน แต่ใช้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารเพื่อหาข้อสรุปผลที่จะเกิดขึ้น โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

5.1 นำพระสูตรทั้ง 41 พระสูตร มาวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่องเพื่อค้นหาว่าการนำเสนอสารในโครงสร้างทั้ง 3 ส่วน คือ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่องโดยการใช้หลักฐาน และการปิดเรื่อง มีลักษณะของการนำเสนอสารอย่างไร โดยการอ่านวิเคราะห์ แล้วบันทึกข้อค้นพบลงในตาราง

5.2 วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า โดยคัดเลือกพระสูตรที่ใช้วิธีการเล่าเรื่องเล่านิทาน เล่าประสบการณ์ และการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย มาวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อค้นหารูปแบบของเรื่องเล่า ที่นำมาใช้ประกอบในคำสอน

5.3 วิเคราะห์การสร้างความหมายโดยการใช้คำและประโยคในพระสูตรทั้ง 41 พระสูตร โดยการอ่านวิเคราะห์ ตีความหมาย แล้วบันทึกข้อมูลลงในตาราง

การนำเสนอข้อมูล

ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) ซึ่งผลของการวิเคราะห์จะนำมาจากข้อมูลประเภทเอกสาร คือ พระไตรปิฎก ในการเขียนรายงานการวิจัยจะอธิบายรายละเอียดที่ได้จากการวิเคราะห์ตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศนการเล่าเรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ผลการวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง ได้แก่

1. การเปิดเรื่อง คือการเริ่มต้นการแสดงธรรมะของพระพุทธเจ้า
2. การดำเนินเรื่อง โดยการใช้หลักฐานอ้างอิงในคำสอนของพระพุทธเจ้า
3. การปิดเรื่อง คือการจบการแสดงธรรมะของพระพุทธเจ้าในพระสูตร

1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า

2. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา โดยการวิเคราะห์หาวิธีการสร้างความหมายโดยการใช้วัจนะภาษาในคำสอนของพระพุทธเจ้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ ได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง และทฤษฎีสัญญาวิทยา ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Textual Analysis) โดยจำแนกผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่อง 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง 3 ประเด็น คือ

1.1 การเปิดเรื่อง

1.2 การดำเนินเรื่อง โดยการใช้หลักฐานอ้างอิงในหลักคำสอนของพระ

พุทธเจ้า

1.3 การปิดเรื่อง

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา โดยการวิเคราะห์การใช้วจนภาษาในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่า

ผลการวิเคราะห์

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศน์การเล่าเรื่อง

1. การวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง 3 ส่วน คือ

1. การเปิดเรื่อง

2. การดำเนินเรื่อง โดยการใช้หลักฐานอ้างอิงในคำสอนของพระพุทธเจ้า

3. การปิดเรื่อง

จากปัญหานำวิจัยที่ว่า กลยุทธ์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นอย่างไร จึงส่งผลให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบมาจวบจนปัจจุบัน พบว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ในการเปิดเรื่องหรือจุดเริ่มต้นในการสอนหรือการแสดงธรรมะ ซึ่งเป็นการชักจูงความสนใจ ให้ติดตามเรื่องราวนั้น ทรงมีวิธีการชักจูงความสนใจโดยการสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่จะทรงสอนหรือแสดงธรรมไว้ตอนต้นเรื่อง ใช้การเล่าเรื่องสั้นๆ หรือเรื่องในลักษณะนิทาน และการเปรียบเทียบวิธีการดำเนินเรื่องนั้น ใช้การอธิบายให้รายละเอียด การพรรณนาความ การเสนอปัญหาและการชี้แนะแนวทางแก้ไข การยกตัวอย่างจากการบอกเล่าจากประสบการณ์ตรง การเปรียบเทียบกับสิ่งใกล้ตัวเพื่อให้เกิดมโนทัศน์ เห็นภาพชัดเจน โดยการดำเนินเรื่องนั้น จะแยกประเด็นต่างๆ ออกจากกันอย่างชัดเจน และเป็นไปตามลำดับของเนื้อหา ส่วนการปิดเรื่องนั้นพบว่าส่วนหนึ่งของพระสูตรมีการปิดเรื่องหรือจบการสอนด้วยการสรุปสาระประเด็นสำคัญไว้ในตอนท้ายเรื่อง แต่อีกส่วนหนึ่งจะจบการสอนหรือแสดงธรรมเมื่อดำเนินเรื่องจนครบประเด็นของเนื้อหาในแต่ละเรื่อง

1. การเปิดเรื่อง

จากการวิเคราะห์พบว่า การเปิดเรื่องหรือการเริ่มแสดงธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ทรงใช้วิธีการดังนี้

1. การเปิดเรื่องโดยการสรุปสาระหรือประเด็นสำคัญไว้ตอนต้นเรื่อง
2. การเปิดเรื่องโดยใช้เรื่องเล่าและการเปรียบเทียบ

1. การเปิดเรื่องโดยการสรุปสาระหรือประเด็นสำคัญไว้ตอนต้นเรื่อง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการเปิดเรื่องโดยการสรุปสาระสำคัญ หรือประเด็นที่จะสอนหรือแสดงธรรมไว้ตอนต้นเรื่องนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 30 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 สัพพาสวสังวรสูตร ว่าด้วยการสำรวมระวางอาสวะ (กิเลส) ทุกชนิด

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปริยายว่าด้วยการสังวรอาสวะทั้งปวงแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของภิกษุผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ เราไม่กล่าวความสิ้นอาสวะของภิกษุผู้ไม่รู้ อยู่ ไม่เห็นอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นอาสวะจะมีได้แก่ภิกษุผู้รู้ อะไร เห็นอยู่อะไร ความสิ้นอาสวะจะมีได้แก่ภิกษุผู้รู้เห็นโยนิโสมนสิการและอโยนิโสมนสิการ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคายอาสวะทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญขึ้น เมื่อภิกษุมนสิการ โดยแยกคาย อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมสิ้นไปดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะที่จะพึงละได้เพราะการเห็นมีอยู่ ที่จะพึงละได้เพราะการสังวรก็มี ที่จะพึง ละได้เพราะเสพเฉพาะก็มี ที่จะพึงละได้เพราะความอดกลั้นก็มี ที่จะพึงละได้เพราะเว้นรอบก็มีที่จะพึง ละได้เพราะบรรเทาที่มี ที่จะพึงละได้เพราะอบรมก็มี.

จากตัวอย่างข้างต้น พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการสำรวมระวังอาสวะ (กิเลส) ซึ่งมีหลักการใหญ่ๆ 7 หลักการ คือ 1. การเห็น 2. การสังวร (การสำรวมระวัง) 3. การสั่งเสพ 4. การอดทน 5. การงดเว้น 6. การบรรเทา และ 7. การอบรม โดยได้มีการสรุปประเด็นหรือหลักการในการละอาสวะไว้ในตอนต้นเรื่อง

อธิบายศัพท์

สังวร

ความสำรวม , การระวังปิดกันบาป อกุศล มี 5 อย่างคือ

1. ปาฏิโมกขสังวร สำรวมในปาฏิโมกข์ (บางแห่งเรียกศีลสังวร สำรวมในศีล)
2. สติสังวร สำรวมด้วยสติ
3. ญาณสังวร สำรวมด้วยญาณ
4. ชันติสังวร สำรวมด้วยขันติ
5. วิริยสังวร สำรวมด้วยความเพียร

อาสวะ

กิเลสที่หมักหมม หรือดองอยู่ในสันดาน ไหลซึมซ่านไปย้อมจิตเมื่อประสบอารมณ์ต่างๆ มี 3 อย่างคือ

1. กามาสวะ อาสวะคือกาม
2. ภวาสวะ อาสวะคือภพ
3. อวิชชสวะ อาสวะคือ อวิชชา

อีกหมวดหนึ่งมี 4 คือ

1. กามาสวะ
2. ภวาสวะ
3. ทิฐฐาสวะ อาสวะคือทิฐฐิ
4. อวิชชาสวะ

มนสิการ การทำในใจ , ใสใจ , พิจารณา

โยนิโสมนสิการ การทำในใจโดยแยบคาย , การทำไว้ในใจ โดยอุบายอันแยบคาย , การพิจารณาโดยแยบคาย คือพิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริง โดยสืบค้นหาเหตุผล ไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบจนมองเห็นตัวสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย หรือตรึกตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดอวิชชาและตัณหา , ความรู้จักคิด , คิดถูกวิธี

อโยนิโสมนสิการ การทำใจโดยไม่แยบคาย , การไม่ใช้ปัญญาพิจารณา , ความไม่รู้จักคิด , การปล่อยให้อวิชชา ตัณหาครอบงำ

ตัวอย่างที่ 2 สติปัฏฐานสูตร ว่าด้วยการตั้งสติ 4 ประการ

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในแคว้นกुरु มีนิคมหนึ่งของแคว้นกुरु ชื่อว่า กัมมาศธรรม ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุชาตินี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายหนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่ง ทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุลุทธิธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง. หนทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ. ๔ ประการเป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก เสียได้ ๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย

ได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

จากตัวอย่างข้างต้น พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงหนทางที่เป็นทางเอกเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อดับทุกข์ การตั้งสติ 4 อย่าง (สติปัฏฐาน 4) ซึ่งได้แก่ 1. การพิจารณาเห็นกายในกาย 2. การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา 3. การพิจารณาเห็นจิตในจิต 4. การพิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ โดยได้มีการสรุปประเด็นต่างๆ ไว้ในตอนต้นเรื่องก่อนการกล่าวในรายละเอียดของแต่ละประเด็น

อธิบายศัพท์

<u>ปริเทวะ</u>	ความรำไรรำพัน , ความคร่ำครวญ , ความรำพันด้วยเสียใจ ความบ่นเพื่อ
<u>โทมนัส</u>	ความเสียใจ ความเป็นทุกข์ใจ
<u>นิพพาน</u>	การดับกิเลส และกองทุกข์เป็นโลกุตระธรรม และเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา
<u>อภิชฌา</u>	โลภอยากได้ของเขา ความคิดฟุ้งเจิ่งจ้องจะเอาของคนอื่น

ตัวอย่างที่ 3 เจโตศีลสูตร ว่าด้วยกิเลสที่เปรียบเหมือนตอของจิต

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสพระพุทธพจน์ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่ละตะปุดตั้งใจ ๕ ประการ ไม่ถอนเครื่องผูกพันใจ ๕ ประการ ภิกษุนั้นหนอจักถึงความเจริญอกงาม ไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

จากตัวอย่างเป็นการเปิดเรื่องโดยการสรุปประเด็นหลักที่จะแสดงธรรมคือ ถ้าภิกษุยังละกิเลสที่เป็นต่อของจิต 5 ประการ (ตะปุตว์ริงใจ) และถอนกิเลสที่ผูกมัดจิต 5 ประการไม่ได้ ก็ไม่สามารถถึงความเจริญองงามไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้ได้

ตะปุตว์ริงใจ (กิเลสที่เป็นต่อของจิต) 5 ประการ คือ

1. สงสัยในพระศาสดา
2. สงสัยในพระธรรม
3. สงสัยในพระสงฆ์
4. สงสัยในสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)
5. โกรธเคืองในเพื่อนพรหมจรรย์

เครื่องผูกพันใจ (กิเลสที่ผูกมัดจิต) 5 ประการ คือ

1. ไม่ปราศจากความกำหนัด พอใจรักใคร่ในกาม
2. ไม่ปราศจากความกำหนัด พอใจรักใคร่ในกาย
3. ไม่ปราศจากความกำหนัด พอใจรักใคร่ในรูป
4. กินแล้วก็ประจบสุขในการนอน
5. ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยหวังว่าจะไปเกิดในเทพพวกใดพวกหนึ่ง

2. การเปิดเรื่องโดยใช้เรื่องเล่าและการเปรียบเทียบ

2.1 การเปิดเรื่องโดยใช้เรื่องเล่าที่เป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์ หรือเรื่องเล่าในลักษณะของนิทาน โดยยังไม่ได้มีการเปรียบเทียบในการเปิดเรื่อง ซึ่งการเปิดเรื่องในลักษณะนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 5 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1. นิวาปสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยเหยื่อหรืออาหารสัตว์

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระองค์ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้น พูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วว่า พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจนนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรานเนื้อมิได้ปลุกหญ้าไว้สำหรับฝูงเนื้อ ด้วยคิดว่า เมื่อฝูงเนื้อ

กินหญ้าที่เราปลูกไว้ นี้จะมีอายุยั่งยืน มีผิวพรรณ มีชีวิตอยู่ยืนนาน โดยที่แท้ พรวนเนื้อปลูกหญ้าไว้สำหรับฝูงเนื้อ ด้วยมีความประสงค์ว่า ฝูงเนื้อเข้ามาสู่ป่าหญ้าที่เราปลูกไว้แล้ว จักลืมหินหญ้า เมื่อเข้ามาแล้วลืมหินหญ้าก็จักมัวเมา เมื่อมัวเมา ก็จักประมาท เมื่อประมาท ก็จักถูกเราทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านี้.

จากตัวอย่างเป็นการเปิดเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน โดยยังไม่มี การเปรียบเทียบกับสิ่งใดๆ ในการเปิดเรื่อง แต่จะนำเรื่องเล่านี้ไปใช้ในการเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับ คำสอนภายหลัง

ตัวอย่างที่ 2. เทวธาวิตกกสูตร ว่าด้วยความตรีกสองทาง

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจนนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรายังเป็นพระ โภธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ก่อนแต่ตรัสรู้ทีเดียว ได้คิดอย่างนี้ว่า ถ้ากระไร เราพึงแยกวิตกให้เป็น ๒ ส่วนๆ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นจึงแยก กามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก นี้ออกเป็น ส่วนหนึ่ง และแยกเนกขัมมวิตก อัพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตก นี้ออกเป็น ส่วนที่ ๒ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ส่งตนไปอยู่อย่างนี้ กามวิตกย่อมบังเกิดขึ้น เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า กามวิตกเกิดขึ้นแก่เราแล้วแล ก็แต่ว่ามันย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียน ตนบ้าง ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมเป็นไปเพื่อเบียด เบียดตนและผู้อื่นทั้งสองบ้าง ทำให้ปัญญาดับ ก่อให้เกิดความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรา พิจารณาเห็นว่า มันเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง มันก็ถึงความดับสูญไปเมื่อเราพิจารณาเห็นว่า มันเป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง มันก็ถึงความดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า มันเป็นไปเพื่อ เบียดเบียนตนและผู้อื่นทั้งสองบ้าง มันก็ถึงความดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า มันทำให้ ปัญญาดับ ก่อให้เกิดความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ดังนี้บ้าง มันก็ถึงความดับสูญไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแล ละเสีย บรรเทาเสีย ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้วๆ ได้ทำให้มันหมดสิ้นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ส่งตนไปอยู่อย่างนี้ พยาบาทวิตกย่อมบังเกิดขึ้น

จากตัวอย่างเป็นการเปิดเรื่องโดยใช้วิธีการเล่าเรื่องซึ่งเป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของพระพุทธเจ้าก่อนการตรัสรู้

อธิบายศัพท์

วิหิงสาวิตก ความตริกลงในทางเบียดเบียน , ความคิดในทางทำลายหรือก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

อวิหิงสาวิตก ความตริกลงในทางไม่เบียดเบียน , ความตริกลงด้วยอำนาจกรุณา ไม่คิดทำความลำบากเดือดร้อนแก่ผู้อื่น คิดแต่จะช่วยเหลือเขาให้พ้นทุกข์

2.2 การเปิดเรื่องโดยใช้การเปรียบเทียบในลักษณะของการใช้เรื่องเล่าและประโยคอุปมาอุปไมย มีจำนวน 6 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 วัตถุปมสูตร อุปมาด้วยผ้าที่ย้อมสี

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตั้งนี้ว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่เศร้าหมองมลทินจับ ช่างย้อมพึงนำเอาผ้านั้นใส่ลงในน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้านั้นพึงเป็นของมีสีที่เขาย้อมไม่ดี มีสีมัวหมอง ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะผ้าเป็นของไม่บริสุทธิ์ ฉันทเมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกติเป็นอันหวังได้ ฉันทนั้น.

ผ้าที่บริสุทธิ์สะอาด ช่างย้อมพึงนำเอาผ้านั้นใส่ลงในน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้านั้นพึงเป็นของมีสีที่เขาย้อมดี มีสีสด ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะผ้าเป็นของบริสุทธิ์ ฉันทเมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว ทุกติเป็นอันหวังได้ ฉันทนั้น.

จากตัวอย่างเป็นการเปิดเรื่องโดยการเปรียบเทียบในลักษณะของการใช้อุปมาอุปไมย คือการอุปมาผ้าที่เศร้าหมอง (ผ้าที่ไม่สะอาด) กับจิตใจที่เศร้าหมอง และอุปมาผ้าที่บริสุทธิ์สะอาด กับจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่เศร้าหมอง

ตัวอย่างที่ 2 มหาสารโปกมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยแก่นไม้สูตรใหญ่

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌณภู เขตพระนครราชคฤห์. เมื่อพระเวททตต์หลีกไปไม่นาน ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเวททตต์ ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้ มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ท่วมทับแล้ว ถูกความทุกข์ท่วมทับแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า ไฉนหนอ ความกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏ. เขาบวชอย่างนั้นแล้ว ยังลภัสสักการะ และความสรรเสริญให้บังเกิดขึ้น. เขามีความยินดี มีความดำริเต็มเปี่ยมด้วยลภัสสักการะและความสรรเสริญนั้น. เพราะลภัสสักการะและความสรรเสริญ อันนั้น เขาย่อมยกตนข่มผู้อื่นว่า เรามีลภัสสักการะและความสรรเสริญ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่ปรากฏ มีศกดาน้อย. เขาย่อมมัวเมา ถึงความประมาท เพราะลภัสสักการะและความสรรเสริญนั้น เมื่อเป็นผู้ประมาทแล้ว ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นอยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลยกระพี้ ละเลยเปลือก ละเลยสะเก็ดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่น. บุรุษผู้มีจักษุเห็นเขาผู้นั้นแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักกระพี้ ไม่รู้จักเปลือกไม่รู้จักสะเก็ด ไม่รู้จักกิ่งและใบ จริงอย่างนั้น บุรุษผู้เจริญนี้ มีความต้องการแก่นไม้แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นไม้อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลยกระพี้ ละเลยเปลือก ละเลยสะเก็ดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่นและกิจที่จะพึงทำด้วยไม้แก่นของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา ฉนใด กุลบุตรบางคนใน โลกนี้ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราเป็นผู้ อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ท่วมทับแล้ว ถูกความทุกข์ท่วมทับแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า ไฉนหนอ ความกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏ. เขาบวชอย่างนั้นแล้ว ยังลภัสสักการะและความสรรเสริญให้บังเกิดขึ้น. เขามีความยินดี มีความดำริเต็มเปี่ยม ด้วยลภัสสักการะและความสรรเสริญอันนั้น เพราะ ลภัสสักการะและความสรรเสริญอันนั้น เขาย่อมยกตนข่มผู้อื่นว่า เรามีลภัสสักการะและความสรรเสริญ ส่วนภิกษุอื่นนอกนี้ไม่ปรากฏ [หรือมีศกดาน้อย] มีศกดาน้อย เขา ย่อมมัวเมา ถึงความประมาทเพราะลภัสสักการะและความสรรเสริญนั้น เมื่อเป็นผู้ประมาทแล้ว ย่อมอยู่เป็นทุกข์. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เราเรียกว่า ได้ถือเอากิ่งและใบของพรหมจรรย์ และถึงที่สุดแค่กิ่งและใบนั้น.

จากตัวอย่างเป็นการเปิดเรื่องโดยใช้การเปรียบเทียบในลักษณะของการเล่าเรื่องเปรียบเทียบ คือเปรียบผู้ออกบวชที่มุ่งหวังความหลุดพ้นจากทุกข์ที่ไม่กลับกำเริบ แต่ไม่สามารถหลุดพ้นได้ เพราะไปหลงติดกับลาภสักการะชื่อเสียง เหมือนคนที่ต้องการแก่นไม้แต่ไปตัดเอากิ่งและใบไป เพราะไม่รู้ว่ามีแก่นไม้ คือความหลุดพ้นจากทุกข์ที่แท้จริง

อธิบายศัพท์

<u>ชาติ</u>	การเกิด , ชนิด , พวก , เหล่า , ปวงชนแห่งประเทศเดียวกัน
<u>ปริเทวะ</u>	ความรำไรรำพัน , ความคร่ำครวญ , ความรำพันด้วยเสียใจ ความบ่นเพื่อ
<u>โทมนัส</u>	ความเสียใจ ความเป็นทุกข์ใจ
<u>อุปายาส</u>	ความคับแค้นใจ ความสิ้นหวัง

2. การดำเนินเรื่อง

จากการวิเคราะห์การดำเนินเรื่องเพื่อศึกษาการเลือกใช้เหตุผล (หลักฐาน) มาสนับสนุนหรืออ้างอิงในคำสอน พบว่า การดำเนินเรื่องในคำสอนของพระพุทธเจ้ามีการใช้เหตุผล (หลักฐาน) มาสนับสนุนหรืออ้างอิงในคำสอน ดังนี้

1. **การให้รายละเอียด** คือการบอกลักษณะต่างๆ หรือส่วนต่างๆ ของวัตถุชิ้นหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งๆ หรือของความคิดรวบยอดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เฉพาะเจาะจง ช่วยให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งพบว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระสูตรที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 41 พระสูตร มีการใช้วิธีการให้รายละเอียดจำนวน 40 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 วัตถุปมสูตร อุปมาด้วยผ้าข้อมลี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเหล่าไหน เป็นเครื่องเศร้าหมองของจิต [คือ] อภิชฌาวิสมโลภะ [ละโมภไม่สมำเสมอ คือความเพ่งเล็ง] พยาบาท [ปองร้ายเขา] โภคะ [โกรธ] อุปนาหะ [ผูกโกรธไว้] มักขะ [ลบหลู่คุณท่าน] ปลาสะ [ยกตนเทียบเท่า] อิสสา [ริษยา] มัจฉริยะะ [ตระหนี่]

มายา [มารยา] สาธุยยะ [ไอ้อวด] ถัมถะ [หัวดี] สารัมปะ [แข่งดี] มานะ [ถือตัว] อติมานะ [ดูหมิ่นท่าน] มทะ [มัวเมา] ปมาทะ [เลินเล่อ] เหล่านี้เป็น ธรรมเครื่องเศร้าหมองของจิต.

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตนั้น พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้วิธีการให้รายละเอียดโดยระบุถึงสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดเศร้าหมอง

ตัวอย่างที่ 2 มหาทุกขัขันธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์สูตรใหญ่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นคุณของกามทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ & ประการนี้ & ประการเป็นไฉน? คือ รูปที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยโสต ... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยฆานะ ... รสที่พึงรู้แจ้งด้วยชิวหา ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ & ประการเหล่านี้แล ความสุข ความโสมนัสใดเล่า อาศัยกามคุณ & เหล่านี้เกิดขึ้น นี้เป็นคุณของกามทั้งหลาย.

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการให้รายละเอียดหรือบอกถึงสิ่งที่เป็นกามคุณ 5 อันประกอบไปด้วย รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

2. การพรรณนาความ เป็นการบอกเล่าถึงลักษณะหรือบรรยากาศของเหตุการณ์ สถานที่ วัตถุ หรือประสบการณ์ ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจ และเห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งมีส่วนช่วยในการโน้มน้าวใจได้ จากการวิเคราะห์พบว่าในคำสอนของพระพุทธเจ้าที่นำมาวิเคราะห์นั้น พบว่ามีพระสูตรที่ใช้การพรรณนาความจำนวน 30 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 มหาทุกขัขันธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์สูตรใหญ่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นโทษของกามทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ เลี้ยงชีวิตด้วยความขยันประกอบศิลปใด คือ ด้วยการนับคะแนนก็ดี ด้วยการคำนวณก็ดี ด้วยการนับจำนวนก็ดี ด้วยการไถ่ก็ได้ ด้วยการค้าขายก็ดี ด้วยการเลี้ยงโคก็ดี ด้วยการยิงธนูก็ดี ด้วยการเป็นราชบุรุษก็ดี ด้วยศิลปอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ต้องตรากตรำต่อความหนาว ต้องตรากตรำต่อความร้อน งุ่นง่านอยู่ด้วยสัมผัสแต่เห็บ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลาน ต้อง

ตายด้วยความหิวระหาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่นี้ ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ ที่เห็นๆ กันอยู่ มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเคঁ้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกาม ทั้งหลายทั้งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเมื่อกุลบุตรนั้นขยัน สืบต่อ พยายามอยู่อย่างนี้ โภคะเหล่านั้นก็ไม่สำเร็จผล เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำพัน ตีอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเลือนว่าความขยันของเราเป็นโมฆะหนอ ความพยายามของเราไม่มีผลหนอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย ... เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

ตัวอย่างที่ 2 จูฬทุกขั๊กขันธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์สูตรเล็ก

ดูกรมหานาม อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเคঁ้า มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล ผู้ชนต่างถือดาบและโล่ห์ สอดแล่งธนู วิ่งเข้าสู่ สงครามปะทะกันทั้ง ๒ ข้าง เมื่อลูกศรทั้งหลายถูกยิงไปบ้าง เมื่อหอกทั้งหลายถูกพุ่งไปบ้างเมื่อดาบทั้งหลายถูกกวัดแกว่งอยู่บ้าง ผู้ชนเหล่านั้นต่างก็ถูกลูกศรแทงเอาบ้าง ถูกหอกแทงเอาบ้างถูกดาบตัดศีรษะเสียบ้าง ในที่นั้น พวกมันถึงตายไปตรงนั้นบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง ดูกรมหานาม แม่นี้ ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย ... เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

3. การยกตัวอย่าง จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการดำเนินเรื่องของคำสอนนั้นจะมีการยกตัวอย่างประกอบ เป็นหลักฐานอ้างอิง โดยการยกตัวอย่างนั้นจะเป็นตัวอย่างสั้นๆ ประกอบคำสอนในประเด็นย่อยๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในประเด็นที่กล่าวถึง ซึ่งมีการยกตัวอย่างในพระสูตรจำนวน 28 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 จูฬทุกขั๊กขันธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์

ดูกรมหานาม อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเคঁ้า มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล ผู้ชนต่างประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตชนเหล่านั้น ครั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ดูกรมหานาม แม่นี้ ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ในสัมปรายภพ มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเคঁ้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะ เหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

ตัวอย่างที่ 2 มหาทุกษัณฺฑชาสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล แม้พระราชาก็วิวาทกันกับพวกพระราชาก็ วิวาทกันกับพวกกษัตริย์ก็ วิวาทกันกับพวกกษัตริย์ แม้พวกพราหมณ์ก็วิวาทกันกับพวกพราหมณ์ แม้คฤหบดีก็ วิวาทกันกับพวกคฤหบดี แม้มารดา ก็วิวาทกับบุตร แม้บุตรก็วิวาทกับมารดา แม้บิดาก็วิวาทกับบุตร แม้บุตรก็วิวาทกับบิดา แม้พี่ชายน้องชายก็วิวาทกันกับพี่ชายน้องชาย แม้พี่ชายก็วิวาทกับน้องสาว แม้น้องสาวก็วิวาทกับพี่ชาย แม้สหายก็วิวาทกับสหาย ชนเหล่านั้นต่างถึงการทะเลาะแก่งแย่ง วิวาทกันในที่นั้นๆ ทำร้ายซึ่งกันและกัน ด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยก้อนไม้ บ้าง ด้วยศาสตราบ้าง ถึงความตายไปตรงนั้นบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่นี่ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย ... เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

4. การเปรียบเทียบ อุปมา อุปไมย มีจำนวน 24 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 มหาอัสนฺปุระสูตร ว่าด้วยคำสอนในนิคมชื่ออัสนฺปุระ สูตรใหญ่

ภิกษุฉัน เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทฺธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้จติและอุปบัติของของสัตว์ทั้งหลาย. เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติกำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ ทรมาน ได้ดี ตกยากด้วยทิพยจักขุอันบริสุทฺธิ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้ เป็นไปตามกรรม เปรียบเหมือนเรือนสองหลังมีประตูอยู่ตรงกัน บุรุษผู้มีจักขุ ยืนอยู่ตรงกลางบนเรือนนั้น พึงเห็นหมู่ มนุษย์ กำลังเข้าสู่เรือนบ้าง กำลังออกจากเรือนบ้าง กำลังเดินไปบ้าง กำลังเดินมาบ้าง กำลังเที่ยว ไปบ้าง ฉนั้นใด ภิกษุย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ ทรมาน ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทฺธิ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไป ตามกรรม ฉนั้นนั่นเหมือนกันแล.

ตัวอย่างที่ 2 จุฬสาโรปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยแก่นไม้

ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ท่วมทับแล้ว ถูก ความทุกข์ท่วมทับแล้ว มีความทุกข์เป็นเบื้องหน้า ไฉนหนอ ความกระทำที่สุด แห่งกองทุกข์ทั้ง

มวณนี้ จะพึงปรากฏ. เขาบวชอย่างนี้แล้วยังลามสักการะและความสรรเสริญให้ บังเกิดขึ้น. เขาไม่มีความยินดี มีความดำริยังไม่เต็มเปี่ยมด้วยลามสักการะและความสรรเสริญนั้น. เขาไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะลามสักการะและความสรรเสริญอันนั้น. เขายังฉันทะให้เกิด พยายาม เพื่อให้แจ่มซึ่งธรรมเหล่าอื่นอันยิ่งกว่า และประณีตกว่าลามสักการะและความสรรเสริญ ทั้งเป็นผู้มีความประพฤติไม่ย่อหย่อนไม่ทอดย. เขาย่อมยังความถึงพร้อมแห่งศีลให้สำเร็จ. เขามีความยินดี มีความดำริเต็มเปี่ยมแล้วด้วยความถึงพร้อมแห่งศีลนั้น. เพราะความถึงพร้อมแห่งศีลอันนั้น เขาย่อมยกตนชมผู้อื่นว่า เรามีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่น นอกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีบาปกรรม. อนึ่ง เขาไม่ยังฉันทะให้เกิด ไม่พยายาม เพื่อให้แจ่มซึ่งธรรมเหล่าอื่นอันยิ่งกว่า และประณีตกว่าความถึงพร้อมแห่งศีลนั้น ทั้งเป็นผู้มีความประพฤติย่อหย่อนทอดย. เปรียบเหมือนบุรุษคนนั้น ที่มี ความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นไม้อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลย แก่น ละเลยกระพี้ ละเลยเปลือกไปเสีย ถ้าหากเสาะเกิดถือไป สำคัญว่าแก่น และกิจที่จะพึงทำด้วย ไม้แก่นของเขาจักไม่สำเร็จ ประโยชน์แก่เขาฉันใด. ดูกรพราหมณ์ เราเรียกบุคคลนี้ว่า มีอุปมาฉัน นั้น

อธิบายศัพท์

ปริเทวะ ความรำไรรำพัน , ความคร่ำครวญ , ความรำพันด้วยเสียใจ ความบ่นเพ้อ

โทมนัส ความเสียใจ ความเป็นทุกข์ใจ

อุปายาส ความคับแค้นใจ ความสิ้นหวัง

ฉันทะ 1.ความพอใจ , ความชอบใจ , ความยินดี ความต้องการ ความรักใคร่ในสิ่งนั้นๆ

2.ความยินยอม , ความยอมให้ที่ประชุมทำกิจนั้นๆ ในเมื่อตนมิได้อยู่ร่วมด้วย

กัลยาณธรรม ธรรมอันดี ธรรมอันงาม ธรรมของกัลยาณชน คือ เบญจธรรม

เบญจธรรม ธรรม 5 ประการ ความดี 5 อย่าง ที่ควรประพฤติคู่กันไปกับการรักษาศีล ตามลำดับข้อดังนี้

1. เมตตากรุณา
2. สัมมาอาชีวะ
3. กามสังวร (สำรวมในกาม)
4. สัจจะ

5. สติสัมปชัญญะ

5. การบอกเล่า ซึ่งเป็นการเล่าบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา การบอกเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตรง มีจำนวน 9 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 ปาสราสิสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยบ่วงดักสัตว์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก่อนตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ เป็นโพธิสัตว์อยู่ที่เดียว โดยตนเองเป็นผู้มีชาติเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีชาติเป็นธรรมดานั่นแล เป็นผู้มีชราเป็น ธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีชราเป็นธรรมดานั่นแล เป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมี พยาธิเป็น ธรรมดานั่นแล เป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีมรณะเป็นธรรมดานั่นแลเป็นผู้มีโสภ เป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีความโสภเป็นธรรมดานั่นแล เป็นผู้มีสังกิเลสเป็น ธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีสังกิเลสเป็นธรรมดานั่นแล เราจึงคิดตั้งนี้ว่า เราเป็นผู้มีชาติเป็นธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหา สิ่งมีชาติเป็นธรรมดาอยู่เล่า เป็นผู้มีชราเป็นธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหาสิ่งมีชรา เป็นธรรมดาอยู่เล่า เป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหาสิ่งมีพยาธิเป็นธรรมดาอยู่เล่า เป็นผู้มีมรณะเป็น ธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหาสิ่งมีมรณะเป็นธรรมดาอยู่เล่า เป็นผู้มีโสภเป็นธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหาสิ่งมีโสภเป็นธรรมดาอยู่เล่า เป็นผู้มีสังกิเลสเป็นธรรมดา ไฉนจึงยังแสวงหาสิ่งมีสังกิเลสเป็น ธรรมดาอยู่เล่า ไฉนหนอ เราเมื่อเป็นผู้มีชาติเป็นธรรมดา ก็ควรทราบชัด โทษในสิ่งมีชาติเป็น ธรรมดา แล้วแสวงหาพระนิพพาน ที่ไม่เกิด หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เกษมจาก โยคะ เมื่อเป็นผู้มี ชราเป็นธรรมดา ก็ควรทราบชัดโทษในสิ่งมีชราเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาพระนิพพาน ที่ไม่แก่ หา ธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เกษมจากโยคะ เมื่อเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ก็ควร ทราบชัดโทษในสิ่งมี พยาธิเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาพระนิพพานที่หายพยาธิมิได้ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เกษมจาก โยคะ เมื่อเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ก็ควรทราบชัดโทษในสิ่งมีมรณะเป็นธรรมดา แล้วแสวงหา พระนิพพาน ที่ไม่ตาย หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เกษมจากโยคะ เมื่อเป็น ผู้มีโสภเป็นธรรมดา ก็ควร ทราบชัดโทษในสิ่งมีโสภเป็นธรรมดา แล้วแสวงหาพระนิพพานที่หาโสภไม่ได้ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิ ได้ เกษมจากโยคะ เมื่อเป็นผู้มีสังกิเลสเป็นธรรมดา ก็ควรทราบ ชัดโทษในสิ่งมีสังกิเลสเป็น ธรรมดา แล้วแสวงหาพระนิพพานที่ไม่เศร้าหมอง หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เกษมจากโยคะ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยต่อมา เรากำลังรุ่มร้อน แข็งแรงมีเกศาดำสนิท ยังหนุ่ม แน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย เมื่อพระมารดาและพระบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้บวช มีพระพักตร์อวบ ด้วยน้ำพระเนตร ทรงกรรแสงอยู่ จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวช เป็น

บรรพชิต เมื่อบวชแล้ว ก็เสาะหาว่ากุศลเป็นอย่างไร ขณะที่แสวงหาทางสงบระงับอันประเสริฐซึ่งหาทางอื่นยิ่งกว่ามิได้ ได้เข้าไปหาอาฬารดาบส กาลามโคตรแล้ว กล่าวว่า ท่านกาลามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤตินมจรรย์ในธรรมวินัยนี้.....

จากตัวอย่างเป็นการใช้หลักฐานโดยการบอกเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตรงของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงก่อนการตรัสรู้

อธิบายศัพท์

สังกิเลส เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง

โยคะ กิเลสเครื่องประกอบ คือประกอบสัตว์ไว้ในภพ หรือผูกสัตว์คู่ๆเทียมไว้กับแอก มี 4 คือ กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา

ตัวอย่างที่ 2 มหาสีหนาทสูตร ว่าด้วยการบรรลุสีหนาทใหญ่

ดูกรสารีบุตร มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ความหมกจ่อมมีด้วยอาหาร พวกเขากล่าวอย่างนี้ว่า พวกเราย่อมเยียวยาอัตภาพด้วยอาหารขนาดเท่า ผลพุทรา พวกเขาย่อมเคี้ยวกิน [อาหารเท่า] ผลพุทราบ้าง ผลพุทราป่นบ้าง ต้มบ้าง [เท่าผล] พุทราบ้าง บริโภค [อาหารเท่า] ผลพุทราที่เป็นชนิดต่างๆ บ้าง ดูกรสารีบุตร เราผู้ลึกว่า กิน [อาหารเท่า] ผลพุทราผลเดียวเท่านั้น ดูกรสารีบุตร เธอจะพึงมีความสำคัญว่า พุทราใน สมัยนั้นชะรอยจะผลใหญ่เป็นแน่ ชื่อนี้ เธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น แม้ในกาลนั้นผลพุทราที่เป็นขนาดใหญ่ นั่นเทียวก็เหมือนในบัดนี้ ดูกรสารีบุตร เมื่อเรากิน [อาหารเท่า] ผลพุทราผลเดียว เท่านั้น ร่างกายก็ถึงความชุ่มฉ่ำมียิ่งนัก อวัยวะน้อยใหญ่ของเราเปรียบเหมือนเกวฬที่มีข้อมาก และข้อดำเพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง ตะโพกของเราเปรียบเหมือนรอยเท้าอูฐ เพราะความที่เรามีอาหารนั่นเอง กระดูกสันหลังของเรานูนขึ้นเป็นปุ่มๆ เหมือนเถาสะบ้า เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง กระดูกซี่โครงของเราเหลื่อมขึ้น เหลื่อมลงเห็นปรากฏ เหมือนกลอน แห่งศาลาเก่าเหลื่อมกัน ฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง ดวงตาของเราลึกลงเข้าไปในเบ้าตา เหมือนเงาดวงตาปรากฏในบ่อน้ำอันลึก ฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง หนังศีรษะของเรา อันลมถูกต้อนแล้วก็เหี่ยวแห้งเปรียบเหมือนน้ำเต้าขมที่ถูกตัดขั้ว แต่ยังไม่อ่อนอันลมแดดสัมผัสแล้ว ย่อมเป็นของเหี่ยวแห้งไป ฉะนั้น เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง ดูกรสารีบุตร เจานั้นแลคิดว่า จะลูปคลำผิวหนังท้อง ก็คลำถูกกระดูกสันหลังที่เดียวคิดว่า จะลูปคลำกระดูกสันหลัง ก็คลำถูกผิวหนัง

ท้องที่เดียว ดูกรสารีบุตร ผิวหนังท้องของเราติดกระดูก สันหลัง เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง เรายุ่คิดว่า จะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ ก็ชวนล้ม ณ ที่นั่นเอง เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง เรายุ่เมื่อจะยังร่างกายให้คล่องแคล่ว ก็ลูบตัวด้วยฝ่ามือ เมื่อเราลูบตัวด้วยฝ่ามือชน ทั้งหลายมีรากอันเน่าก็หลุดจากกาย เพราะความที่เรามีอาหารน้อยนั่นเอง.

จากตัวอย่างเป็นการใช้หลักฐานโดยการบอกเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตรงของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงก่อนการตรัสรู้

ในการดำเนินเรื่องโดยการใช้หลักฐานในการอ้างอิงนั้น ไม่พบการใช้สถิติ เป็นหลักฐานในการอ้างอิงในหลักคำสอน แต่ในส่วนของการใช้พยานอ้างอิงนั้น พบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ประสบการณ์ของพระองค์ในการอ้างอิง ซึ่งผู้วิจัยได้จัดอยู่ในกลุ่มของการใช้หลักฐานประเภทของการใช้การบอกเล่า เนื่องจากเนื้อหาที่มีความสอดคล้องชัดเจนกับลักษณะของการใช้หลักฐานโดยการบอกเล่ามากกว่าจะเป็นการอ้างอิงพยาน

การปิดเรื่อง

จากการวิเคราะห์การปิดเรื่องในการจบการสอนหรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า พบว่าคำสอนส่วนใหญ่จะเป็นการปิดเรื่องโดยการสรุปสาระหรือประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่ได้แสดงมาเป็นการปิดเรื่อง แต่อีกส่วนหนึ่งจะจบเนื้อหาการสอนเมื่อได้ดำเนินเรื่องหรือประเด็นของเนื้อหาที่จะสอนจนครบ

1. การสรุปสาระหรือประเด็นสำคัญของเนื้อหาในตอนท้ายของเรื่อง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าการปิดเรื่องด้วยการสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาในตอนท้ายเรื่องมีจำนวน 38 พระสูตร จาก 41 พระสูตร

ตัวอย่างที่ 1 สัลเลขสูตร ว่าด้วยการขัดเกลาภิเลส

ดูกรจุนทะ เหตุแห่งธรรมเครื่องขัดเกลา เราได้แสดงแล้ว เหตุแห่งจิตตูปบาทเรา ได้แสดงแล้ว เหตุแห่งการหลีกเลียง เราได้แสดงแล้ว เหตุแห่งความเป็นเบื้องบน เราได้แสดงแล้ว เหตุแห่งความดับสนิท เราได้แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ดูกรจุนทะ กิจอัน ไตที่ศาสดาผู้แสวงหา

ประโยชน์ เ็นดูอนุเคราะห์ แก่เหล่าสาวกจะพึงทำ ก็จึ้นเราทำแกเธอทั้งหลายแล้ว ดูกรจุนทะ นั้น โคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงฟังพินิจเกิด ออย่าประมาณ ออย่าได้เป็นผู้มีความเดือดร้อนใน ภายหลังเลย นี่เป็นคำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ฉะนี้แล.

จากตัวอย่างเป็นการสรุปให้เห็นถึงประเด็นหรือเนื้อหาหลักที่ได้แสดงในพระสูตรนี้ คือ เหตุแห่งธรรมเครื่องขัดเกลา (ขัดเกลากิเลส) เหตุแห่งจิตตูปบาท เหตุแห่งการหลีกเลี้ยง เหตุแห่งความเป็นเบื้องต้น (กุศลธรรมทั้งหมด) และเหตุแห่งความดับสนิท (การบรรลุนิพพาน)

ตัวอย่างที่ 2 อากังเขยยสูตร ว่าด้วยความหวังของภิกษุ

คำใดที่เรากล่าวแล้วว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลอันถึงพร้อม มีปาติโมกข์อันถึงพร้อมแล้วอยู่เถิด เธอทั้งหลายจงเป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด ดังนี้ คำนั้น อันเราอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ จึงได้กล่าว แล้วฉะนี้แล.

จากตัวอย่าง เป็นการสรุปประเด็นหลักของพระสูตรคือการชี้แนะให้ภิกษุปฏิบัติ ตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ให้สมบูรณ์

อธิบายศัพท์

ปาติโมกข์

ชื่อคัมภีร์ที่ประมวลพุทธบัญญัติอันทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณา ได้แก่ อาทิพรหมจ รียกาสิกขา มีพระพุทธานุญาตให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เรียกกันว่า พระสงฆ์ทำอุโบสถ , คัมภีร์ที่รวบรวมวินัยสงฆ์ 227 ข้อ

สมทาน

การถือเอารับเอาเป็นข้อปฏิบัติ , การถือปฏิบัติ เช่น สมทานศีล คือรับเอาศีล มาปฏิบัติ

สิกขาบท

ข้อที่ต้องศึกษา , ข้อศีล , ข้อวินัย , บทบัญญัติข้อหนึ่ง ๆ ในพระวินัยที่ภิกษุพึง ศึกษา ปฏิบัติ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 ศีล 311 แต่ละข้อๆ เรียกว่า สิกขาบท เพราะเป็นข้อที่จะต้องศึกษา หรือเป็นบทฝึกฝนอบรมตนของสาธุชน อุบาสก อุบาสิกา สามเณร สามเณรี ภิกษุ และภิกษุณี ตามลำดับ

2. การจบการสอนเมื่อดำเนินเรื่องหรือเนื้อหาที่สอนจนครบประเด็น มีจำนวน 4 พระสูตร จาก 41 พระสูตร ซึ่งทั้ง 4 พระสูตรที่ไม่ได้มีการสรุปเนื้อหาหรือประเด็นหลักในการแสดงธรรมในพระสูตรในการปิดเรื่องนั้น เป็นพระสูตรที่ได้มีการสรุปประเด็นหรือเนื้อหาหลักในการแสดงธรรมะไว้ในส่วนของการเปิดเรื่องแล้ว

ตัวอย่างที่ 1 มหาทุกขัณชัณธสูตร ว่าด้วยกองทุกข์สูตรใหญ่

กำหนดรู้เวทนา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งไม่รู้ชัดคุณของเวทนาทั้งหลายโดยเป็นคุณ โทษของเวทนาทั้งหลายโดยความเป็นโทษและการถ่ายถอนของเวทนาทั้งหลายโดยความเป็นการถ่ายถอน อย่างที่กล่าวมานี้ตามความเป็นจริง พวกนั้นนะหรือจักรอบรู้เวทนาทั้งหลายด้วยตนเอง หรือว่าจักชักจูงผู้อื่นเพื่อเป็นอย่างของผู้ปฏิบัติแล้ว จักรอบรู้เวทนาทั้งหลายได้ ข้อนี้มีพื้นฐานที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดคุณของเวทนาทั้งหลายโดยเป็นคุณ โทษของเวทนาทั้งหลายโดยความเป็นโทษ และการถ่ายถอนของเวทนาทั้งหลายโดยความเป็นการถ่ายถอน อย่างที่กล่าวมานี้ตามความเป็นจริง พวกนั้นแหละหนอ จักรอบรู้เวทนาทั้งหลาย ด้วยตนเองได้หรือจักชักจูงผู้อื่นเพื่อความเป็น อย่างที่ผู้ปฏิบัติแล้ว จักรอบรู้เวทนาทั้งหลายก็ได้ ข้อนี้เป็นพื้นฐานที่จะมีได้.

จากตัวอย่าง พระสูตรนี้เป็นการกล่าวถึงข้อควรกำหนดรู้เกี่ยวกับกาม (ความใคร่และสิ่งที่น่าใคร่) กำหนดรู้รูป (ธาตุทั้งสี่ที่ประชุมกันเป็นกาย) และการกำหนดรู้เวทนา (ความรู้สึกเป็นสุขทุกข์หรือไม่สุขทุกข์) ซึ่งเมื่อได้กล่าวถึงการกำหนดรู้เวทนาซึ่งเป็นประเด็นสุดท้ายของเรื่องแล้ว ก็เป็นอันจบการแสดงธรรมะในพระสูตรนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อธิบายศัพท์

เวทนา

ความเสวยอารมณ์ ความรู้สึก ความรู้สึกสุขทุกข์ มี 3 อย่างคือ

1. สุขเวทนา ความรู้สึกสุขสบาย
2. ทุกขเวทนา ความรู้สึกไม่สบาย
3. อทุกขมสุขเวทนา ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ คือ เฉยๆ เรียกอีกอย่างว่า อุเบกขาเวทนา

อีกหมวดหนึ่งจัดเป็นเวทนา 5 คือ

1. สุข สบายกาย
2. ทุกข์ ไม่สบายกาย
3. โสมนัส สบายใจ
4. โทมนัส ไม่สบายใจ
5. อุเบกขา เฉยๆ

ตัวอย่างที่ 2 วนปัดถสูตร ว่าด้วยการอยู่ป่าของภิกษุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เข้าไปอาศัยบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ เมื่อเธอเข้าไปอาศัยบุคคลนั้นอยู่ สติที่ยังไม่ปรากฏก็ปรากฏ จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไปก็ถึงความสิ้นไป และภิกษุนั้นได้บรรลุดุจธรรมอันปลอดโปร่งจากโยคะอย่างสูง ที่ยังไม่บรรลุด้วย ส่วนปัจจัยเครื่องอุดหนุนชีวิต คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช บริหารเหล่าใด ที่บรรพชิตจำต้องนำมาบริโภคนั้น ย่อมเกิดขึ้นได้โดยไม่ยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเข้ามาอาศัยบุคคลนี้อยู่ เมื่อเข้ามาอาศัยบุคคลนี้อยู่ สติที่ยังไม่ปรากฏก็ปรากฏ จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไปก็ถึงความสิ้นไป และเราได้บรรลุดุจธรรมอันปลอดโปร่งจากโยคะอย่างสูง ที่ยังไม่บรรลุด้วย ส่วนปัจจัยเครื่องอุดหนุนชีวิต คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช บริหารเหล่าใด ที่บรรพชิตจำต้องนำมา บริโภคนั้น ย่อมเกิดขึ้นได้โดยไม่ยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นควรพัวพันอยู่ กะบุคคลนั้นจนตลอดชีวิต ไม่ควรหลีกเลี่ยง แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม.

จากตัวอย่าง พระสูตรนี้เป็นการกล่าวถึงการอยู่ป่า 4 ประเภท (ภิกษุอาศัยอยู่ในป่า) คือ

1. ถ้าอยู่แล้ว สติไม่ตั้งมั่น จิตไม่เป็นสมาธิ อาสวะ (กิเลส) ไม่สิ้น ไม่บรรลุนิพพานอันปลอดโปร่งจากกิเลสอันยอดเยี่ยม ทั้งปัจจัย 4 ก็หาได้ยาก ก็ควรหลีกเลี่ยงไปจากป่านั้นไม่ควรอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืน
2. ถ้าอยู่แล้ว สติไม่ตั้งมั่น จิตไม่เป็นสมาธิ อาสวะ (กิเลส) ไม่สิ้น ไม่บรรลุนิพพานอันปลอดโปร่งจากกิเลสอันยอดเยี่ยม แต่ปัจจัย 4 หาได้ไม่ยาก ก็ควรพิจารณาว่าตนไม่ได้บวชเพราะเหตุแห่งปัจจัย 4 พิจารณาแล้วก็ควรหลีกเลี่ยงไปจากป่านั้น ไม่ควรอยู่
3. ถ้าอยู่แล้ว สติตั้งมั่น จิตเป็นสมาธิ อาสวะ (กิเลส) สิ้นไป บรรลุนิพพานอันปลอดโปร่งจากกิเลสอันยอดเยี่ยม แต่ปัจจัย 4 หาได้ยาก ก็ควรพิจารณาว่าตนไม่ได้บวชเพราะเหตุแห่งปัจจัย 4 พิจารณาแล้วก็ควรอยู่ในป่านั้น ไม่ควรหลีกเลี่ยง
4. ถ้าอยู่แล้ว สติตั้งมั่น จิตเป็นสมาธิ อาสวะ (กิเลส) สิ้นไป บรรลุนิพพานอันปลอดโปร่งจากกิเลสอันยอดเยี่ยม แต่ปัจจัย 4 หาได้ไม่ยาก ก็ควรอยู่ในป่านั้นแม้ตลอดชีวิต ไม่ควรหลีกเลี่ยง

และกล่าวถึงการอยู่อาศัยบ้าน 4 ประเภท โดยทำนองเดียวกับการอยู่ป่า 4 ข้อข้างต้น เมื่อกล่าวถึงการอยู่อาศัยบ้านจนครบทั้ง 4 ประเภท ก็เป็นอันจบการสอนหรือการแสดงธรรมะในพระสูตรนี้

อธิบายศัพท์

เสนาสนะ เสนะ ที่นอน อาสนะ ที่นั่ง หมายถึงที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แม้โคนไม้เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็เรียก เสนาสนะ

คิลาณปัจจัย ปัจจัยสำหรับคนไข้ , ยารักษาโรค

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่อง

ในการเปิดเรื่อง และการดำเนินเรื่องด้วยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และการบอกเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า พบว่า มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นๆ หรือแบ่งเรื่องออกเป็นประเด็นย่อยๆ ที่สามารถเปรียบเทียบกับธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน โดยเหตุการณ์ของเรื่อง (Event) มีความเป็น

เหตุเป็นผล (Causal Relations) ไม่ซับซ้อน ความสัมพันธ์ตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ในเรื่อง (Temporal Relations) จะเป็นไปตามลำดับเวลาคือตามลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง ตัวละคร (Character) ได้แก่สิ่งมีชีวิต (มนุษย์ สัตว์ พืช) และสิ่งไม่มีชีวิต (สิ่งของ สิ่งไม่มีชีวิต ในธรรมชาติ) โดยพระพุทธเจ้าเป็นผู้เล่า (Narrator) ผู้ฟังได้แก่ ภิกษุในพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชน และผู้ที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกชน

ตารางที่ 1 ลักษณะเรื่องเล่าในคำสอนของพระพุทธเจ้า

องค์ประกอบของการเล่าเรื่อง	ลักษณะเรื่องเล่าในคำสอนของพระพุทธเจ้า
1. เหตุการณ์ (Event)	มีเหตุการณ์หลักเพียงสองหรือสามเหตุการณ์
2. ตัวละคร (Character)	สิ่งมีชีวิต (มนุษย์ สัตว์ พืช) สิ่งไม่มีชีวิต (สิ่งของ สิ่งไม่มีชีวิตในธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ไฟ)
3. ฉาก (Setting)	ไม่ระบุแน่ชัด แต่สันนิษฐานได้จากสถานการณ์ โดยส่วนใหญ่เกิดในสถานที่ต่างๆ ไป เช่น ในป่า ทุ่งหญ้า ริมแม่น้ำ ฯลฯ
4. ความสัมพันธ์ตามลำดับเวลา (Temporal Relations)	เป็นไปตามลำดับเวลา ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง
5. ความสัมพันธ์ตามลำดับเหตุและผล (Causal Relations)	เป็นไปตามหลักเหตุและผล สามารถคิดตามและเห็นจริงได้
6. ความคิดหลัก (Theme)	ศีล สมาธิ ปัญญา
7. ผู้เล่า (Narrator)	พระพุทธเจ้า
8. ผู้ฟัง (Audience)	ภิกษุในพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชน และผู้ที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกชน

จากตาราง สามารถอธิบายและยกตัวอย่างได้ดังนี้

1. เหตุการณ์ (Event) จากการวิเคราะห์พบว่า เรื่องที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่อง และการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสั้นๆ อีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างยาวในลักษณะนิทาน ที่มีความต่อเนื่องของเหตุการณ์ต่อกันไป แต่การเล่าก็จะเล่าโดยแบ่งเป็นประเด็นย่อยๆ

หรือเล่าเป็นเรื่องสั้นๆ ซึ่งมีเหตุการณ์ต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกัน เรื่องเล่าทั้งสองลักษณะจะมีเหตุการณ์หลักเพียงสองหรือสามเหตุการณ์ และมีเหตุการณ์ย่อยๆ ประกอบให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

ตัวอย่างที่ 1 จูฬัจฉกสูตร ว่าด้วยฉัจฉกนิครนถ์

ดูกรอัคคิเวสสนะ เปรียบเหมือนบุรุษมีความต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ อยู่ ถือเอาผืนที่คมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นกล้วยใหญ่ต้นหนึ่งในป่านั้น มีต้นตรง ยังกำลังรุ่ม ไม่คด เขาจึงตัดต้นกล้วยนั้นที่โคนต้น แล้วตัดยอด ริดใบออกเขาไม่พบแม้แต่กระพี้ แล้วจะพบแก่นได้แต่ที่ไหน

จากตัวอย่างข้างต้น จะมีเหตุการณ์อยู่หลักเพียง 2 เหตุการณ์ คือ บุรุษแสวงหาแก่นไม้ และเหตุการณ์ที่สองคือ การตัดเอาต้นกล้วยซึ่งไม่มีแก่นไม้

ตัวอย่างที่ 2 ภยภราวสูตร ว่าด้วยความกลัวและสิ่งที่น่ากลัว

ดูกรพราหมณ์ เรายังได้มีความดำริดังนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใด เหล่าหนึ่ง ปราศจากลาภสักการะและความสรรเสริญ ย่อมเสพเสนาสนะอันสังต ที่เป็นป่าและเป็นป่า เปลี่ยว สมณพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ย่อมเรียกกรองความกลัวและความขลาดอันเป็นอกุศล เพราะโทษของตน

จากตัวอย่างข้างต้น จะมีเหตุการณ์อยู่เพียง 2 เหตุการณ์ คือ สมณะหรือพราหมณ์ที่ยังมีความต้องการในลาภสักการะและความสรรเสริญ เข้าไปอยู่ในป่า และเหตุการณ์ที่สองคือ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเกิดความกลัวและความขลาดที่จะอยู่ในป่า

การเล่าเรื่องในลักษณะของนิทาน คือเรื่องมาก่อนข้างยาวนั้นการนำเสนอเรื่องจะถูกแบ่งออกเป็นประเด็นย่อยๆ หรือเล่าเป็นเรื่องสั้นๆ เช่น

ตัวอย่าง นิวาปสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยเหี่ยวหรืออาหารสัตว์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราวนเนื้อมิได้ปลุกหญ้าไว้สำหรับฝูงเนื้อ ด้วยคิดว่า เมื่อฝูงเนื้อกินหญ้าที่เราปลุกไว้ นี้ จะมีอายุยืน มีผิวพรรณ มีชีวิตอยู่ยืนนาน โดยที่แท้ พราวนเนื้อปลุกหญ้า

ไว้สำหรับฝูงเนื้อ ด้วยมีความประสงค์ว่า ฝูงเนื้อเข้ามาสู่ป่าหญ้าที่เราปลูกไว้แล้ว จักลืมหิน
 หญ้า เมื่อเข้ามาแล้วลืมหินหญ้าก็จักมีวเมา เมื่อมีวเมา ก็จักประมาท เมื่อประมาท ก็จักถูกเรา
 ทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านี้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาฝูงเนื้อเหล่านั้น ฝูงเนื้อฝูงแรกเข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลูกไว้
 ของพรานเนื้อ ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วลืมหินหญ้าอยู่ก็มีวเมา เมื่อมีวเมา ก็ประมาท
 เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝูงเนื้อฝูงแรกนั้น ก็
 ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อได้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝูงเนื้อฝูงที่สอง คิดเห็นร่วมกันอย่างนี้ว่าฝูงเนื้อฝูงแรก เข้าไปสู่
 ป่าหญ้าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อ ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วลืมหินหญ้าอยู่ ก็มีวเมา เมื่อมีว
 เมา ก็ประมาท เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝูง
 เนื้อฝูงแรก ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อไปได้ ถ้ากระไร เราต้องเว้นจากการกินหญ้า เสียทั้งสิ้น
 เมื่อเว้นจากการกินหญ้าที่เป็นภัยแล้ว ต้องเข้าไปอยู่ตามราวป่า ครั้นคิดดังนี้แล้วจึงเว้นจากการกิน
 หญ้าเสียทั้งสิ้น เมื่อเว้นจากการกินหญ้าที่เป็นภัยแล้ว ก็เข้าไปอยู่ตามราวป่า. ครั้นถึง เดือนทำยถุ
 คิมหันต์ เป็นเวลาที่สิ้นหญ้าและน้ำ ฝูงเนื้อเหล่านั้นก็มีร่างกายซูบผอม เมื่อมีร่างกายซูบผอม กำลัง
 เรียวแรงก็หมดไป เมื่อกำลังเรียวแรงหมดไป จึงพากันกลับมาสู่ป่าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อนั้นอีกฝูง
 เนื้อเหล่านั้นพากันเข้าไปในป่าหญ้านั้น ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วลืมหิน หญ้าอยู่ ก็มีว
 เมา เมื่อมีวเมา ก็ประมาท เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็น
 เช่นนี้ แม้ฝูงเนื้อฝูงที่สองนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อได้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝูงเนื้อฝูงที่สาม คิดเห็นร่วมกันอย่างนี้ว่าฝูงเนื้อฝูงแรก เข้าไปสู่
 ป่าหญ้าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อ ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วลืมหินหญ้าอยู่ ก็มีวเมา เมื่อมีว
 เมา ก็ประมาท เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น เนื้อ
 ฝูงแรกนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อไปได้ อนึ่ง ฝูงเนื้อฝูงที่สอง ก็คิดเห็น ร่วมกันอย่างนี้ว่า
 ฝูงเนื้อฝูงแรก เข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อ ลืมหินหญ้าอยู่เมื่อเข้าไปแล้วลืมหิน
 หญ้าอยู่ ก็มีวเมา เมื่อมีวเมา ก็ประมาท เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่า
 หญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น เนื้อฝูงแรกนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อไปได้ ถ้ากระไร เราต้องเว้น
 จากการกินหญ้าเสียทั้งสิ้น เมื่อเว้นจากการกินหญ้าที่เป็นภัยแล้ว ต้องเข้าไปอยู่ตามราวป่า ครั้น
 คิดดังนี้แล้ว จึงเว้นจากการกินหญ้าเสียทั้งสิ้น เมื่อเว้นจากการกินหญ้า ที่เป็นภัยแล้วก็เข้าไปอยู่
 ตามราวป่า ครั้นถึงเดือนทำยถุคิมหันต์ เป็นเวลาที่สิ้นหญ้าและน้ำ ฝูงเนื้อเหล่านั้นก็มีร่างกายซูบ
 ผอม เมื่อมีร่างกายซูบผอม กำลังเรียวแรงก็หมดไป เมื่อกำลังเรียวแรงหมดไปจึงพากันกลับมาสู่ป่า
 หญ้าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อนั้นอีก ฝูงเนื้อเหล่านั้นพากันเข้าไป ในป่าหญ้านั้น ลืมหินหญ้าอยู่
 เมื่อเข้าไปแล้วลืมหินหญ้าอยู่ ก็มีวเมา เมื่อมีวเมา ก็ประมาท เมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอา

ได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ผึ้งเนื้อผึ้งที่สองนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อไปได้ ถ้ากระไร เราต้องชும்อาศัยอยู่ใกล้ๆ ป่าหญ้าที่ปลุกไว้ของพรานเนื้อนั้น ครั้นชும்อาศัยอยู่ใกล้ๆ ป่าหญ้านั้นแล้ว เราจะไม่เข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลุกไว้ของพรานเนื้อนั้น จักไม่ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อไม่เข้าไปแล้ว ไม่ลืมหินหญ้าอยู่ ก็จักไม่มัดเมมา เมื่อไม่มัดเมมา ก็จักไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาท ก็จักไม่ถูกพรานเนื้อทำตามชอบใจในป่าหญ้านั้น ครั้นคิดดังนี้แล้ว ผึ้งเนื้อเหล่านั้น ก็เข้าไปชும்อาศัยอยู่ใกล้ๆ ป่าหญ้าที่ปลุกไว้ของพรานเนื้อนั้น ครั้นเข้าไปชும்อาศัยอยู่ใกล้ๆ ป่าหญ้านั้นแล้วก็ไม่เข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลุกไว้ของพรานเนื้อ ไม่ลืมหินหญ้าอยู่ เมื่อไม่เข้าไปในป่าหญ้านั้น ไม่ลืมหินหญ้าอยู่ ก็ไม่มัดเมมา เมื่อไม่มัดเมมา ก็ไม่ประมาท เมื่อไม่ประมาท ก็ไม่ถูกพรานเนื้อทำตามชอบใจในป่าหญ้านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายที่นั่น พรานเนื้อกับบริวารได้คิดว่า ผึ้งเนื้อผึ้งที่สามนี้ คงเป็นสัตว์เกมโกงคล้ายกับมีฤทธิ์ ไม่ใช่สัตว์ธรรมดา จึงกินหญ้าที่ปลุกไว้นี้ได้ เราไม่ทราบทางมาทางไปของพวกมัน อย่างกระนั้นเลยเราต้องเอาตาข่ายขัดไม้หลายๆ อัน ล้อมป่าหญ้าที่ปลุกไว้ให้รอบไปทั้งป่า บางทีเราจะพบที่อยู่ ของผึ้งเนื้อผึ้งที่สามในที่ซึ่งเราจะไปจับเอาได้ ครั้นคิดดังนี้แล้ว พวกเขาก็ช่วยกันเอาตาข่ายขัดไม้ เป็นอันมากล้อมป่าหญ้าที่ปลุกไว้รอบไปทั้งป่า พรานเนื้อกับบริวารก็ได้พบที่อยู่ของผึ้งเนื้อผึ้งที่ สามในที่ซึ่งเขาไปจับเอาได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ แม้ผึ้งเนื้อผึ้งที่สามนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อไปได้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผึ้งเนื้อผึ้งที่สี่ คิดเห็นร่วมกันอย่างนี้ว่า ผึ้งเนื้อผึ้งแรก เข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลุกไว้ของพรานเนื้อ.....

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเรื่องเล่านี้มีลักษณะของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน เป็นเรื่องยาว การเล่าก็จะเล่าโดยแบ่งออกเป็นประเด็นย่อยๆ หรือเรื่องย่อยๆ คือเรื่องของผึ้งเนื้อผึ้งที่หนึ่ง เมื่อจบเรื่องของผึ้งเนื้อผึ้งที่หนึ่ง จึงเริ่มเล่าเรื่องของผึ้งเนื้อผึ้งที่สองต่อๆ กันไป เหมือนการเล่าเรื่องสั้นๆ หลายๆ เรื่องแต่มีความต่อเนื่องของเหตุการณ์ โดยจากตัวอย่างนี้ความต่อเนื่องของเหตุการณ์อยู่ที่การอ้างถึงเรื่องของผึ้งเนื้อก่อนหน้า และในแต่ละประเด็นย่อยหรือเรื่องของผึ้งเนื้อแต่ละผึ้งนั้น ก็จะมีเหตุการณ์หลักอยู่เพียง 2-3 เหตุการณ์เช่นกัน คือ

เรื่องของผึ้งเนื้อผึ้งที่หนึ่ง

เหตุการณ์ที่ 1 คือ ผึ้งเนื้อเข้าไปกินหญ้าซึ่งนายพรานปลุกไว้ แล้วลืมหินประมาทในภยันตรายที่จะมาถึง

เหตุการณ์ที่ 2 คือ ผึ้งเนื้อนั้นถูกนายพรานจับได้และถูกนายพรานกระทำได้ตามใจชอบ เพราะความประมาทลืมหินหญ้า

เรื่องของฝูงเนื้อฝูงที่สอง

เหตุการณ์ที่ 1 คือ ฝูงเนื้อฝูงที่สอง เห็นภัยพิบัติของฝูงเนื้อฝูงแรกจากการเข้าไปกินหญ้าของนายพราน จึงไปอยู่ตามราวป่าซึ่งห่างออกไป

เหตุการณ์ที่ 2 คือ ฝูงเนื้อฝูงที่สองกลับมากินหญ้าที่ป่าหญ้าของนายพราน เนื่องจากราวป่าที่ไปอยู่ไม่มีอาหารที่เพียงพอ

เหตุการณ์ที่ 3 คือ ฝูงเนื้อฝูงที่สองลืมหิวตัวกินหญ้า จนเกิดความประมาท และถูกนายพรานกระทำได้ตามชอบใจ ถึงภัยพิบัติในที่สุด เป็นต้น

2. ตัวละคร (Character) จากการวิเคราะห์พบว่าตัวละครในเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่องและการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช สิ่งของ

ตัวอย่างที่ 1 เจโตศีลสูตร ว่าด้วยกิเลสที่เปรียบเหมือนตอของจิต

เปรียบเหมือนไข่ของแม่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง แม่ไก่กกไว้โดยชอบให้อบอุ่นโดยชอบ ฟักโดยชอบ ถึงแม่ไก่นั้นจะไม่ปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอให้ลูกไก่เหล่านี้จึงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ก็ตาม ลูกไก่เหล่านั้นก็ต้องทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ได้ ฉะนั้น.

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวละครคือ แม่ไก่ กับไข่

ตัวอย่างที่ 2 ภัมมทายาทสูตร ว่าด้วยผู้รับมรดกกรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเราบริโภคเสร็จ อิ่มหน้าสำราญเป็นอันดีเพียงพอแก่ประโยชน์แล้ว แต่บิณฑบาตของเรายังมีเหลืออยู่ อันจำต้องทิ้ง ในเวลานั้น ภิกษุสองรูปอันความหิวและความถอยกำลั้งครอบงำแล้วพากันมา เราพึงกล่าววาระเธอทั้งสองนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบริโภคเสร็จ อิ่มหน้าสำราญเป็นอันดี เพียงพอแก่ประโยชน์แล้ว แต่บิณฑบาตนี้ ของเรายังมีเหลืออยู่ อันจำต้องทิ้ง ถ้าเธอทั้งหลายหวังจะบริโภค ก็จงบริโภคเถิด ถ้าเธอทั้งหลาย จักไม่บริโภค เราทิ้งเสียในที่ที่ปราศจากของสดเขียว หรือจักเทเสียในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ณ บัดนี้

ภิกษุสองรูปนั้น รูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จจ่อมหน้าสำราญ เป็นอันดี เพียงพอแก่ประโยชน์แล้ว แต่บิณฑบาตของพระผู้มีพระภาคนี้ยังมีเหลืออยู่ อันจำต้องทิ้ง ถ้าเราทั้งหลายจักไม่บริโภคนั้น พระผู้มีพระภาคก็จักทรงทิ้งในที่ที่ปราศจากของสดเขียวหรือจักทรงเทเสียในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ณ บัดนี้ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนไว้ดังนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย ก็บิณฑบาตนี้เป็นอามิสอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างกระนั้นเลย เราไม่พึงบริโภคนั้น บิณฑบาตนี้ พึงยังคืนและวันนี้ให้ล่องไปอย่างนี้ด้วยความ หิวและความถอยกำลังนี้แหละ เธอจึงไม่บริโภคนั้น บิณฑบาตนั้น แล้วยังคืนและวันนี้ให้ล่องไป อย่างนี้ ด้วยความหิวและความถอยกำลังนั่นเอง.

ส่วนภิกษุรูปที่ ๒ มีความคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จจ่อมหน้าสำราญ เป็นอันดี เพียงพอแก่ประโยชน์แล้ว แต่บิณฑบาตของพระผู้มีพระภาคนี้ ยังมีเหลืออยู่ อันจำต้องทิ้ง ถ้าเราทั้งหลายจักไม่บริโภคนั้น พระผู้มีพระภาคก็จักทรงทิ้งในที่ที่ปราศจากของสดเขียว หรือจักทรงเทเสีย ในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ณ บัดนี้ อย่างกระนั้นเลย เราพึงบริโภคนั้น บิณฑบาตนี้ บรรเทาความหิวและความถอยกำลัง พึงยังคืนและวันนี้ให้ล่องไปอย่างนี้ เธอจึงบริโภคนั้น บิณฑบาตนั้น บรรเทาความหิวและความถอยกำลัง พึงยังคืนและวันนี้ให้ล่องไปอย่างนี้.

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวละคร คือ ภิกษุในพุทธศาสนา 2 รูป

3. ฉาก (Setting) จากการวิเคราะห์พบว่าฉากในเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่องและการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ไป

ตัวอย่างที่ 1 จุฬหัตถิปโทปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยรอยเท้าช้าง

เปรียบเทียบเหมือนหมอช้างพึงเข้าไปสู่ป่าช้าง เขาพึงเห็นรอยเท้าช้างที่ใหญ่ ทั้งยาว โดยส่วนยาว ทั้งกว้างโดยส่วนกว้างในป่าช้าง หมอช้างซึ่งเป็นผู้ฉลาด ย่อมไม่ถึงความตกลงใจก่อนว่า ท่านผู้เจริญ ช้างนี้เป็นช้างใหญ่หนอ ดังนี้.

จากตัวอย่างข้างต้น ฉากของเหตุการณ์เกิดขึ้น ในป่า

ตัวอย่างที่ 2 มหาสารโอบมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยแก่นไม้ สูตรใหญ่

เปรียบเทียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่น อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลยกระพี้ ละเลยเปลือก ละเลยสะเก็ดไปเสีย ตัดเอา กิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่น. บุรุษผู้มีจักขุเห็นเขาผู้นั้นแล้ว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ไม่ รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักกระพี้ ไม่รู้จักเปลือกไม่รู้จักสะเก็ด ไม่รู้จักกิ่งและใบ จริงอย่างนั้น บุรุษผู้เจริญนี้ มีความต้องการแก่นไม้แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นไม้อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ละเลย แก่น ละเลยกระพี้ ละเลยเปลือก ละเลยสะเก็ดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่นและ กิจที่จะพึงทำด้วยไม้แก่นของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา

จากตัวอย่างข้างต้น ไม่มีการระบุฉากของเหตุการณ์ แต่สามารถสันนิษฐานจาก สถานการณ์ได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นในป่า

4. ความสัมพันธ์ด้านเวลา (Temporal Relations) จากการวิเคราะห์พบว่า ความสัมพันธ์ด้านเวลาในเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่องและการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องใน ลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้นพบว่า เหตุ การณ์ในเรื่องเล่าจะเป็นไปตามลำดับเวลา หรือตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง

ตัวอย่างที่ 1 ปาสราลิสสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยปวงดักสัตว์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก่อนตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ เป็นโพธิสัตว์อยู่ที่เดียว โดยตนเองเป็นผู้มีชาติเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีชาติเป็นธรรมดานั้นแล เป็นผู้มีชราเป็น ธรรมดา ก็ ยังแสวงหาสิ่งมีชราเป็นธรรมดานั้นแล เป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมี พยาธิเป็น ธรรมดานั้นแล เป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีมรณะเป็นธรรมดานั้นแลเป็นผู้มีโคก เป็นธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีความโคกเป็นธรรมดานั้นแล เป็นผู้มีสังกิเลสเป็น ธรรมดา ก็ยังแสวงหาสิ่งมีสังกิเลสเป็นธรรมดานั้นแล เราจึงคิดดังนี้ว่า.....

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยต่อมา เรากำลังรุ่นหนุ่ม แข็งแรงมีเกศาดำสนิท ยังหนุ่ม แน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย เมื่อพระมารดาและพระบิดาไม่ทรงปรารภนาจะให้บวช มีพระพักตร์อาบ ด้วยน้ำพระเนตร ทรงกรรแสงอยู่ จึงปลงผมและหนวด ทุ่งหม่มผ้ากาสาหวัดสี ออกบวช เป็น บรรพชิต เมื่อบวชแล้ว ก็เสาะหาว่ากุศลเป็นอย่างไร ขณะที่แสวงหาทางสงบระงับอันประ เสริฐซึ่ง

หาทางอื่นยิ่งกว่ามิได้ ได้เข้าไปหาอาพาร์ดาบส กาลามโคตรแล้ว กล่าวว่า ท่านกาลามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพจน์หามัจจรัญ ในธรรมวินัยนี้.....

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าเรื่องที่เล่ามีความสัมพันธ์กันตามเวลา คือเล่าไปตามลำดับเวลา และตามลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง

ตัวอย่างที่ 2 จูฬโคบาลสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยคนเลี้ยงโค

นายโคบาลชาวมคธรัฐ เป็นชาติปัญญาเขลา มิได้พิจารณาในสารทสมัย เดือนท้ายฤดูฝน มิได้ พิจารณาฝั่งข้างนี้แห่งแม่น้ำคงคา ให้ฝูงโคข้ามโดยสถานที่มิใช่ทำไปสู່ฝั่งข้างโน้น ซึ่งเป็นฝั่งเหนือ แห่งหมู่ชนชาววิเทหรัฐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ฝูงโควายไปเข้าวนในกระแสมกกลางแม่น้ำคงคา ถึงความพินาศในแม่น้ำนั้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าเรื่องที่เล่ามีความสัมพันธ์กันลำดับของ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง

5. ความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผล (Causal Relations) จากกรวิเคราะห์พบว่าความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผลในเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่องและการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้นพบว่าเป็นไปตามหลักเหตุและผล ผู้ฟังสามารถติดตามและเห็นจริงตามได้ โดยการแสดงเหตุผลดังนี้ คือ

5.1 โยงจากเหตุไปหาผล

ตัวอย่างที่ 1 จูฬสาโรปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยแก่นไม้ สูตรเล็ก

เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการ แก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้เที่ยวเสาะหาแก่นไม้ อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลย กระพี้ ละเลยเปลือก ละเลยสะเก็ดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่น บุรุษผู้มีจักษุเห็น เขาผู้นั้นแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ไม่รู้จักแก่น ไม่รู้จักกระพี้ ไม่รู้จักเปลือก ไม่รู้จักสะเก็ด ไม่รู้จักกิ่งและใบ จริงอย่างนั้น บุรุษผู้เจริญนี้ มีความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เที่ยวเสาะหาแก่นไม้ อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลย

แก่น ละเลยกระทั่ง ละเลยเปลือกละเลยสะกัดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป สำคัญว่าแก่น และกิจที่จะพึงทำด้วยไม้แก่นของ เขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าเรื่องเล่านี้มีความเป็นเหตุเป็นผล โดยความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผลคือ การโยงจากเหตุไปหาผล คือบุรุษเสาะแสวงหาแก่นไม้ แต่ไม่รู้ว่่าแก่นไม้คืออะไร (เหตุ) จึงตัดเอากิ่งและใบไป กิจที่พึงทำด้วยไม้แก่นก็ไม่สำเร็จ (ผล) เนื่องจากไม่ได้แก่นไม้ไป

ตัวอย่างที่ 2 อลคัททูปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยงูพิษ

เปรียบเทียบเหมือน บุรุษผู้มีความต้องการด้วยงูพิษ เสาะหางูพิษ เที่ยวแสวงหางูพิษ เขาพึงพบงูพิษตัวใหญ่ พึงจับงูพิษนั้นที่ขนดหรือที่หาง งูพิษนั้นพึงแว้งกัดเขาที่ข้อมือ ที่แขน หรือที่อวัยวะใหญ่่น้อยแห่งใดแห่งหนึ่ง เขาพึงถึงความตาย หรือความทุกข์ปางตาย มีการกัदनั้นเป็นเหตุ

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าเรื่องเล่านี้มีความเป็นเหตุเป็นผล โดยความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผลคือ การโยงจากเหตุไปหาผล คือการจับงูพิษที่หาง (เหตุ) ทำให้งูพิษแว้งกัด ถึงแก่ความตาย หรือความทุกข์ปางตาย (ผล)

5.2 โยงจากผลกลับมาหาเหตุ

ตัวอย่าง เทวธาวิตกกสูตร ว่าด้วยความตริกสองทาง

เหมือนในสภทสมัยเดือนท้ายแห่งปี คนเลี้ยงโคต้องคอยระวังโคทั้งหลายในที่ค้ำคั่งด้วยข้าวกล้า เขาต้องดี ต้อนโคทั้งหลายจากที่นั้นๆ กันไว้ ห้ามไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนเลี้ยงโคมองเห็นการฆ่า การถูกจำ การเสียทรัพย์ การถูกตีเตียน เพราะโคทั้งหลายเป็นต้นเหตุ

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าเรื่องเล่านี้มีความเป็นเหตุเป็นผล โดยความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุและผลคือ การโยงจากผลกลับมาหาเหตุ คือคนเลี้ยงโคคอยต้อนโคไปให้พื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วยข้าวกล้า (ผล) เพราะเห็นโทษซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อโคไปกินข้าวกล้าของคนอื่น (เหตุ)

6. **ความคิดหลัก (Theme)** จากการวิเคราะห์พบว่าความคิดหลักในเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการเปิดเรื่องและการดำเนินเรื่องโดยการเล่าเรื่องในลักษณะนิทาน การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ และเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงนั้นพบว่า ความคิดหลักของเรื่องจะมีความสัมพันธ์กับคำสอนในพระสูตรคือ เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นก็คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง (ศีล) การทำกุศลให้สมบูรณ์ (สมาธิ) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (ปัญญา) นั่นคือ คนจะต้องไม่กล่าวร้าย ไม่ทำลาย สำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์ รู้จักประมาณในการรับประทานอาหาร ยินดีในเสนาสนะอันสงบ และประกอบความเพียรทางจิต ซึ่งทั้ง 6 ข้อนี้ก็คือ การละบาป บำเพ็ญบุญ การทำจิตให้ผ่องแผ้วนั่นเอง ถ้านำหลักไตรสิกขามาเทียบกับความโลภ โกรธ หลง จะเห็นได้ว่า ศีล ทำหน้าที่ทำลายความโลภเป็นหลัก สมาธิ ทำหน้าที่ทำลายความโกรธเป็นหลัก ปัญญา ทำหน้าที่ทำลายความหลงหรืออวิชชาเป็นหลัก ใจคนที่สามารถพัฒนาไปตามครรลองของไตรสิกขาจบลงที่การดับกระบวนการณ์ของทุกข์ (พระราชาธรรมนิเทศ , 2542)

ตัวอย่างที่ 1 มหาสารโปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยแก่นไม้ สูตรใหญ่

เปรียบเทียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นไม้ อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลยกระพี้ไปเสีย ถ้าเขาเปลือกถือไป สำคัญว่าแก่น. บุรุษผู้มีจักษุเห็นเขาผู้นั้นแล้ว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ไม่รู้จักแก่น ไม่รู้จัก กระพี้ ไม่รู้จักเปลือก ไม่รู้จักสะเก็ด ไม่รู้จักกิ่งและใบ จริงอย่างนั้น บุรุษผู้เจริญนี้ มีความต้องการแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้ เทียวเสาะหาแก่นไม้ อยู่ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นตั้งอยู่ ละเลยแก่น ละเลยกระพี้ไปเสีย ถ้าเขาเปลือกถือไป สำคัญว่าแก่น และกิจที่จะพึงทำด้วยไม้แก่นของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขา

จากตัวอย่างความคิดหลักของเรื่องนี้ก็คือ กิจที่พึงทำด้วยแก่นไม้จักไม่สำเร็จ เพราะการถือเอาสิ่งที่ไม่ใช่แก่นไม้มาว่าเป็นแก่นไม้ เพราะไม่รู้ว่สิ่งใดคือแก่นไม้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับธรรมะสามารถตีความเรื่องเล่านี้เพื่อหาความคิดหลักในแง่ของธรรมะได้ดังนี้คือ

บุรุษผู้มีความต้องการแก่นไม้ เปรียบเป็น กุลบุตรที่มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการพบความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบ

แก่นไม้ เปรียบเป็น ความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบ (อภุปลา เจโตวิมุตติ)

เปลือกไม้ เปรียบเป็น ความสมบูรณ์ด้วยสมาธิ

การละเลยแก่น ละเลยกะพี้ ถ้ากเอาเปลือกไปเพราะคิดว่าเป็นแก่นไม้ เปรียบเสมือน กุลบุตรที่มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการพบความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบ ถึงพร้อมความสมบูรณ์ด้วยศีล และสมาธิแล้วมีวเมาประมาณ ยกตนข่มผู้อื่น ด้วยความเข้าใจผิด คิดว่าความถึงพร้อมด้วยสมาธิคือความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบ

การที่กิจที่พึงทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จ เปรียบเสมือน กุลบุตรที่มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการพบความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบ ไม่สามารถค้นพบความหลุดพ้นแห่งใจที่ไม่กลับกำเริบได้

ความคิดหลัก คือ ผู้ออกบวชมีเพศพรหมจรรย์นี้มิใช่มีลาภสักการะและสรรเสริญ มิใช่ความถึงพร้อมแห่งศีล สมาธิ ญาณทัสสนะ เป็นอันสงส์ แต่พรหมจรรย์นี้มีใจโตวิมุตตอันไม่กำเริบ (ความหลุดพ้นแห่งใจอันไม่กลับกำเริบ) เป็นประโยชน์ เป็นแก่น เป็นที่สุด

ตัวอย่างที่ 2 เจตสีลสูตร ว่าด้วยกิเลสที่เปรียบเหมือนตอของจิต

เปรียบเหมือนไข่ของแม่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง แม่ไก่กกไว้โดยชอบให้อบอุ่นโดยชอบ ฟักโดยชอบ ถึงแม่ไก่นั้นจะไม่ปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอให้ลูกไก่เหล่านี้จงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ก็ตาม ลูกไก่เหล่านั้นก็ต้อง ทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ได้ ฉะนั้น

จากตัวอย่างความคิดหลักของเรื่องนี้ก็คือ แม่ไก่ที่กกไข่ดี ลูกไก่ย่อมเจาะเปลือกไข่ออกมาได้โดยสมบูรณ์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับธรรมะสามารถตีความเรื่องเล่านี้เพื่อหาความคิดหลักในแง่ของธรรมะได้ดังนี้คือ

แม่ไก่ เปรียบเป็น ภิกษุทั้งหลาย

การกกไข่ เปรียบเหมือน การบำเพ็ญเพียร อันประกอบด้วยคุณธรรม 15 อย่าง คือการละกิเลส 10 อย่าง ประกอบคุณธรรมให้ถึงความสำเร็จคือ อธิปไตย 4 และมีความกระตือรือร้น

ลูกไก่ที่เจาะเปลือกไข่ออกมาได้ เปรียบเหมือน การตรัสรู้

ความคิดหลัก คือ ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียรให้ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมสามารถบรรลุธรรมอันสูงเยี่ยม ควรแก่การตรัสรู้

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การโน้มน้ำหนักในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีสัญญะวิทยา โดยการวิเคราะห์การใช้วจนภาษาในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่า

จากปัญหานำวิจัยที่ว่า กลยุทธ์การโน้มน้ำหนักในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร จึงส่งผลให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบมาจวบจนปัจจุบัน พบว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นใช้สัญลักษณ์ในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่าหรือคำสอนโดยการใช้คำพูดสั้นๆ ง่ายๆ คำที่มีความหมายเป็นรูปธรรมและเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวผู้ฟังในการอธิบายธรรมะที่เป็นนามธรรม และใช้สัญลักษณ์ในการอธิบายธรรมะซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมได้โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยจะยกสิ่งต่างๆ ใกล้ตัวมนุษย์ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต มาเปรียบเทียบกันกับธรรมะ และการใช้ประโยคที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผล ประโยคที่มีลักษณะของการจูงใจโดยใช้ความกลัว

จากเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถนำมาวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีสัญญะวิทยาได้โดยการวิเคราะห์วจนภาษา ซึ่งหมายถึง ภาษาพูดและภาษาเขียน โดยในที่นี้หมายถึงถึงเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระสูตร โดยแบ่งการวิเคราะห์ดังนี้

1. การวิเคราะห์คำ
2. การวิเคราะห์ประโยค

1. การวิเคราะห์คำ

ในการวิเคราะห์คำ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุดของประโยคนั้นพบว่า คำที่ใช้ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามีลักษณะดังนี้

การสร้างความหมายให้กับคำสอนและเรื่องเล่าในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจะใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ คำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม และเป็นสิ่งใกล้ตัวผู้ฟังมาใช้ในคำสอน ช่วยให้เข้าใจความหมายของหลักธรรมะที่ทรงสอนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากสามารถสร้างมโนภาพเชื่อมโยงรูปธรรมกับนามธรรมหรือธรรมะได้ เช่น

ตัวอย่าง สติปัฏฐานสูตร ว่าด้วยการตั้งสติ 4 ประการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่าเราเดิน เมื่อยืนก็รู้ชัดว่าเรายืน เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่า เรานั่ง เมื่อนอน ก็รู้ชัดว่า เรานอน หรือเธอตั้งกายไว้ ด้วยอาการอย่างใดๆ ก็รู้ชัดอาการอย่างนั้นๆ ดังพรรณนามาฉะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายใน กายภายในบ้าง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่.

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ มีความเป็นรูปธรรม คือ เดิน นั่ง ยืน นอน ซึ่งเป็นคำที่ผู้ฟังทุกคนเข้าใจได้ไม่ต้องอธิบายเพิ่มเติมจากคำที่เลือกมาใช้ อีก เป็นต้น

ในการวิเคราะห์การใช้คำในคำสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากจะใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ มีความเป็นรูปธรรมแล้วยังพบว่า ในคำสอนหรือการแสดงธรรมะ จะมีการใช้คำในลักษณะของการใช้ศัพท์เฉพาะทางซึ่งเป็นภาษาบาลี เป็นศัพท์ทางธรรมะอยู่ด้วย ในการใช้คำศัพท์เฉพาะทางในพระสูตรนั้น พบว่ามีการอธิบายให้รายละเอียดในความหมายของคำศัพท์นั้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายของคำอย่างถูกต้องชัดเจนตรงกัน เช่น

ตัวอย่าง สติปัฏฐานสูตร ว่าด้วยการตั้งสติ 4 ประการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คืออายตนะภายใน ๖ และภายนอก ๖ ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ อายตนะภายใน ๖ และภายนอก ๖ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักตา รู้จักรูป และรู้จักสังโยชน์ที่อาศัย ตาและรูปทั้ง ๒ นั้นเกิดขึ้น อนึ่ง สังโยชน์ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วยสังโยชน์ที่จะได้แล้วจะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ภิกษุย่อมรู้จักหู รู้จักเสียง ... ย่อมรู้จักจมูก รู้จักกลิ่น ... ย่อมรู้จักลิ้น รู้จักรส ... ย่อมรู้จักกาย รู้จักโผฏฐัพพะ ... ภิกษุย่อมรู้จักใจ รู้จักธรรมารมณ และรู้จักสังโยชน์ที่อาศัยใจและธรรมารมณทั้ง ๒ นั้นเกิดขึ้น อนึ่ง สังโยชน์ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ดังพรรณนามาฉะนี้ ภิกษุย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรม ในธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็น ธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความ

เกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้างย่อมอยู่ หนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่า ความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึก เท่านั้น เธอเป็นผู้อันค้นหาและทิวฏฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่น อะไรๆ ในโลก ตูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรม คืออายตนะภายใน ๖ และอายตนะภายนอก ๖ อยู่.

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ในการใช้คำซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะทางธรรมะ คือ คำว่า อายตนะ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการในการอธิบายให้รายละเอียดเพื่อแสดงถึงความหมายของ คำว่า อายตนะ ให้ผู้ฟังคือภิกษุทั้งหลาย เข้าได้ตรงกันว่า อายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

อธิบายศัพท์

สังโยชน์

กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ , ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ มี 10 อย่าง คือ

ก. โอรัมภาคีสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ได้แก่

1. สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน
2. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย
3. สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต
4. กามราคะ ความติดใจในกามคุณ
5. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ

ข. อุทัมภาคีสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ได้แก่

6. รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต
7. อรูปราคะ ความติดใจในอรูปธรรม
8. มานะ ความถือว่าตัวเป็นนั่นเป็นนี่
9. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
10. อวิชชา ความไม่รู้จริง

พระโสดาบัน ละสังโยชน์ 3 ข้อต้นได้

พระสกทาคามี ทำสังโยชน์ข้อ 4 และ 5 ให้เบาบางลงด้วย

พระอนาคามี ละสังโยชน์ 5 ข้อต้นได้หมด

พระอรหันต์ละสังโยชน์ทั้ง 10 ข้อ

โณฏฐิพะ

อารมณ์ที่จะพึงถูกต้องด้วยกาย , สิ่งที่ถูกต้องกายเช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น

- ตัณหา** ความทะยานอยาก , ความดิ้นรน ความปรารถนา ความเส่นหา มี 3 คือ
1. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักน่าใคร่
 2. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นนั่นเป็นนี่
 3. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ ไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่ อยากพรากรพันดับสูญไปเสีย
- ภพ** โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ , ภาวะชีวิตของสัตว์ มี 3 คือ
1. กามภพ ภพของผู้ยังเสวยกามคุณ
 2. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน
 3. อรูปภพ ภพของผู้เข้าถึงอรูปฌาน

2. การวิเคราะห์ประโยค

จากการวิเคราะห์พบว่า การสร้างความหมายให้กับเรื่องหรือคำสอนโดยการให้ประโยคมีดังนี้

2.1 การใช้ประโยคบอกเล่า เป็นการบอกเล่าเรื่องราวหรือคำสอนหรือชี้แนะแนวทางอย่างตรงไปตรงมา

ตัวอย่างที่ 1 อลคัททูปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยงูพิษ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นท่านทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน.

ตัวอย่างที่ 2 อากังเขยยสูตร ว่าด้วยความหวังของภิกษุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นมีศีลอันสมบูรณ์ มีปาติโมกข์อันสมบูรณ์ อยู่เกิด จงเป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่เกิด จงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษทั้งหลายมีประมาณน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเกิด.

2.2 การใช้ประโยคคำถาม (ปุจฉา - วิสัชนา) เป็นประโยคคำถามที่ให้ผู้ฟังคิดพิจารณาเอง โดยจะยกเหตุการณ์ขึ้นมาพร้อมกับเปรียบเทียบหัวข้อธรรมะที่ต้องการจะสอนเพื่อให้เกิดการจินตนาการเป็นรูปธรรมเพื่อช่วยประกอบการคิดพิจารณาถึงหัวข้อธรรมที่สอดแทรกอยู่ให้ผู้ฟังคิดหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจขึ้นภายในใจของผู้ฟังเอง เช่น

ตัวอย่างที่ 1 กกจุมสูตร สูตรเปรียบด้วยเลื่อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษ ถือเอาจอบและตะกร้ามาแล้ว กล่าวอย่างนี้ว่า เราจักกระทำแผ่นดินอันใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดิน ดังนี้ เขาขุดลงตรงที่นั่นๆ โขยี่ดิน ทิ้งในที่นั่นๆ บ้วนน้ำลายลงในที่นั่นๆ ถ่ายปัสสาวะรดในที่นั่นๆ แล้วส่ำทับว่าเองอย่าเป็น แผ่นดินๆ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นจักทำแผ่นดิน อันใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดินได้หรือไม่?

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เป็นการใช้ประโยคคำถามให้ผู้ฟังคิดพิจารณาตามจากคำสอนในเรื่องของการควบคุมจิตให้มีคุณธรรม ว่าหากควบคุมจิตให้มีคุณธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) จิตก็เปรียบเสมือนแผ่นดิน ซึ่งใครจะขุดให้หมดไปจากโลกไม่ได้ หรือใครจะทำลายไม่ได้นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 2 มหาสัจจกสูตร ว่าด้วยสัจจกนิครนถ์ สูตรใหญ่

เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่เขาวางไว้ในน้ำ บุรุษถือเอาไม้สีไฟมาสีเข้า ด้วยหวังว่า เราจักให้ไฟเกิดปรากฏขึ้น ดูกรอัคคีเวสสนะ ท่านจะสำคัญความนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้สีไฟสีลงที่ไม้สดมียางที่เขาวางไว้ในน้ำ พึงให้ไฟเกิดปรากฏขึ้นได้บ้างหรือหนอ?

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เป็นการใช้ประโยคคำถามให้ผู้ฟังคิดพิจารณาตามจากคำสอนในเรื่องของการหลงติดในกามว่า หากสมณะพรหมณ์ยังหลง ยังพอใจในกาม แม้จะบำเพ็ญเพียรได้รับทุกขเวทนา ก็ไม่ควรได้ตรัสรู้ เปรียบเหมือนไม้สดวางอยู่ในน้ำ ก็ไม่อาจสีไฟให้ติดได้

จากการวิเคราะห์ประโยคนั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยคบอกเล่า หรือประโยคคำถาม จะพบว่าประโยคทั้งสองประเภทที่ใช้จะเป็นประโยคความรวม ซึ่งเชื่อมโยงกันในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผล ใน 2 ลักษณะ คือ

1. จากเหตุไปสู่ผล

ตัวอย่าง ธรรมทายาทสูตร ว่าด้วยผู้รับมรดกธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเขาจะพึงเป็นอามิสทายาทของเรา ไม่เป็นธรรมทายาท ไชรั (เหตุ) ด้วยความที่พวกเขาเป็นอามิสทายาท ไม่เป็นธรรมทายาทนั้น ทั้งพวกเขา ทั้งเราพึงถูกวิญญูชนติเตียนได้ว่า (ผล) พวกเขาของพระศาสดาพากันเป็นอามิสทายาทไม่เป็นธรรมทายาท

ดูกรภิกษุทั้งหลายเป็นธรรมทายาทของเราไม่เป็นอามิสทายาทไชรั (เหตุ) ด้วยความที่พวกเขาเป็นธรรมทายาท ไม่เป็นอามิสทายาทนั้น ทั้งพวกเขาทั้งเราไม่พึงถูกวิญญูชนติเตียนว่า (ผล) พวกเขาของพวกเขาศาสดาพากันเป็นธรรมทายาท ไม่เป็นอามิสทายาท เพราะเหตุนั้นแล

อธิบายศัพท์

ธรรมทายาท

ทายาทแห่งธรรม , ผู้รับมรดกธรรม , ผู้รับเอาธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นสมบัติ ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึง โดยตรง หมายถึง รับเอาโลกุตตรธรรม 9 ไว้ ด้วยการบรรลุเอง โดยอ้อมหมายถึง รับปฏิบัติกุศลธรรม จะเป็น ทาน ศีล หรือ ภาวนาก็ตาม ตลอดจนการบูชาที่เป็นไปเพื่อบรรลุ ซึ่งโลกุตตรธรรมนั้น เทียบอามิสทายาท

โลกุตตรธรรม

ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก , สภาวะพ้นโลก มี 9 ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1

มรรค

ทาง , หนทาง

1. มรรคว่าโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือเรียกว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่าทางมีองค์ 8 ประการอันประเสริฐ เรียกสามัญนามมรรคมือองค์ 8 คือ

1. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ
5. สัมมาวายามะ เพียรชอบ

6. สัมมาสติ ระลึกชอบ

7. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ

2. มรรคว่าโดยระดับการให้สำเร็จกิจ คือทางอันให้ถึงความเป็นอริยบุคคลแต่ละชั้น , ฌานที่ทำให้ละสังโยชน์ได้ขาด เป็นชื่อแห่งโลกุตตรธรรม คู่กับผล มี 4 ชั้นคือ

โสดาปัตติมรรค 1

สกทาคามิมรรค 1

อนาคามิมรรค 1

อรหัตตมรรค 1

สังโยชน์

กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ , ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ มี 10 อย่าง คือ

ก. โอรัมภาคิสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ได้แก่

1. สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน
2. วิจิกิฉา ความลังเลสงสัย
3. สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต
4. กามราคะ ความติดใจในกามคุณ
5. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ

ข. อุทัมภาคิสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ได้แก่

6. รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต
7. อรูปราคะ ความติดใจในอรูปธรรม
8. มานะ ความถือว่าตัวเป็นนั่นเป็นนี่
9. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
10. อวิชชา ความไม่รู้จริง

พระโสดาบัน ละสังโยชน์ 3 ข้อต้นได้

พระสกทาคามี ทำสังโยชน์ข้อ 4 และ 5 ให้เบาบางลงด้วย

พระอนาคามี ละสังโยชน์ 5 ข้อต้นได้หมด

พระอรหันต์ละสังโยชน์ทั้ง 10 ข้อ

ผล

สิ่งที่เกิดจากเหตุ , ประโยชน์ที่ได้ ; ชื่อแห่งโลกุตตรธรรมคู่กับมรรค และเป็นผลแห่งมรรค มี 4 ชั้น คือ

1. โสดาปัตติผล

2. สกทาคามีผล
3. อนาคามีผล
4. อรหัตตผล

นิพพาน การดับกิเลส และกองทุกข์เป็นโลกุตระธรรม และเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

อามิสทายาท ทายาทแห่งอามิส , ผู้รับมรดกอามิส , ผู้รับเอาสมบัติทางวัตถุ เช่นปัจจัย 4 จากพระพุทธเจ้ามาเสพเสวย ด้วยอาศัยผลแห่งพุททธิกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้ โดยตรงหมายถึง รับเอาปัจจัย 4 มาบริโภค โดยอ้อม หมายถึง ทำกุศลที่นำไปสู่วิภูฏะ เช่น ให้ทาน บำเพ็ญทานสมาบัติ ด้วยมุ่งหมายมนุษย์สมบัติและเทวสมบัติ ; พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้เป็นธรรมทายาท มิให้เป็นอามิสทายาท

2. จากผลไปสู่เหตุ

ตัวอย่าง อากังขะยสุตฺร ว่าด้วยความหวังของภิกษุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้ข่มความกลัวและความขลาดได้อันหนึ่ง ความกลัวและความขลาด อย่าพึงครอบงำเราได้เลย เราพึงครอบงำ ย่ำยี ความกลัวและความขลาดที่เกิดขึ้นแล้วได้อยู่เถิด (ผล) ดังนี้ ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล หมั่นประกอบธรรมเครื่องระงับจิตของตน ไม่ทำฉานให้เห็นห่าง ประกอบด้วยวิปัสสนา พอกพูน สุญญาคาร.(เหตุ)

อธิบายศัพท์

ฉาน การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่ เป็นอัปนาสมาธิ , ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิเป็นองค์ธรรมหลัก ฉาน 4 คือ

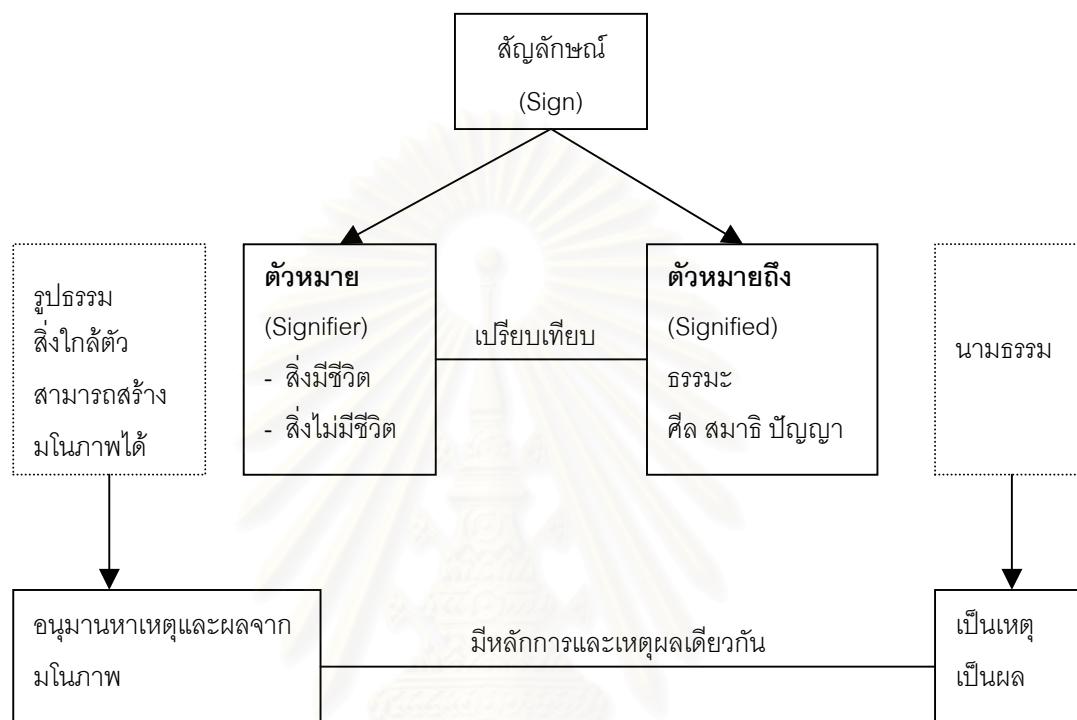
1. ปฐมฉาน มีองค์ 5 (วิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา)
2. ทุตติยฉาน มีองค์ 3 (ปีติ สุข เอกัคคตา)
3. ตติยฉาน มีองค์ 2 (สุข เอกัคคตา)
4. จตุตถฉาน มีองค์ 2 (อุเบกขา เอกัคคตา)

<u>วิตก</u>	ความตรึก , ตริ , กายยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ หรือปักจิตลงสู่อารมณ์ , การคิด , ความดำริ ; ไทยใช้ว่าเป็นห่วงกังวล
<u>พิจารณา</u>	ความตรอง , การพิจารณาอารมณ์
<u>เอกัคคตา</u>	ความมีอารมณ์เป็นอันเดียว คือความมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว ได้แก่สมาธิ
<u>อุเบกขา</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง , ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้ายเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเป็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุ นั้น , ความรู้สึกวางใจเฉยดูเมื่อเห็นเขารับผิดชอบต่อตนเองได้หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบต่อเขาเอง , ความวางที่เฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขา ตามควรของมัน ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝ่าย ไม่สอดใส่ ไม่รู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง 2. ความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ เรียกเต็มว่า อุเบกขาเวทนา
<u>วิปัสสนา</u>	ความเห็นแจ้ง มีความเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรม ; ปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์อันให้ถอนความหลงผิด รู้ผิดในสังขารเสียได้ , การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามที่มันเป็นของมันเอง
<u>ไตรลักษณ์</u>	<p>ลักษณะสาม อากาโรที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย ให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหมดที่เป็นอย่างนั้นๆ 3 ประการ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง 2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์หรือความเป็นของคงทนอยู่มิได้ 3. อนัตตตา ความเป็นของมิใช่ตัวตน (คนไทยนิยมพูดสั้นๆ ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และแปลง่ายๆ ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา)

2.3 ประโยคเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย จากการวิเคราะห์พบว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าส่วนใหญ่จะเป็นการใช้สัญลักษณ์ในลักษณะของการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor) โดยการหาลักษณะร่วมของสิ่งสองสิ่ง ซึ่งสิ่งทีหนึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักความหมาย

อยู่แล้ว มาเปรียบกับสิ่งที่สองซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปยังไม่รู้จัก ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่สองได้ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ 1 การสร้างสัญลักษณ์โดยการใช้วจนภาษาในคำสอนของพระพุทธเจ้า

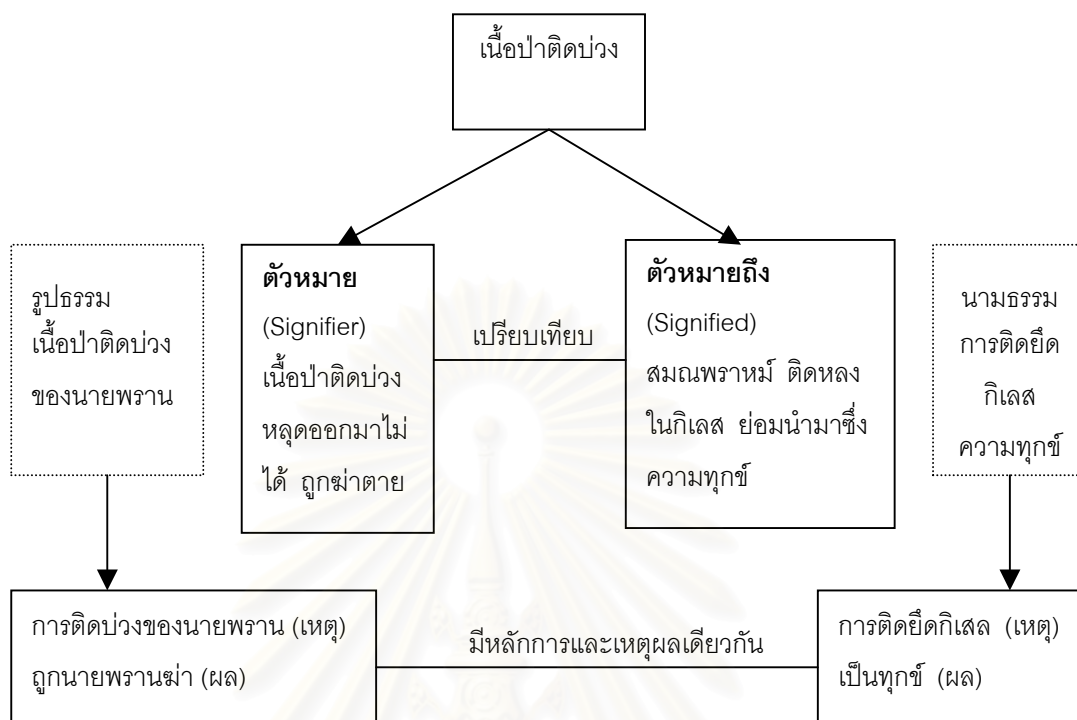

การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยการสร้างความหมายวิธีนี้ ผู้รับสารจะต้องตีความโดยนัยของตัวหมายถึง (Signified) ซึ่งตัวหมายถึงในที่นี้คือธรรมะซึ่งเป็นนามธรรม จากตัวหมาย (Signifier) คือสิ่งต่างๆ ที่ผู้รับสารรู้จักความหมายดีอยู่แล้ว และเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดการจินตนาการจากรูปธรรมและนำไปสู่ความเข้าใจธรรมะซึ่งเป็นนามธรรมได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 ปาสราสิสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยบ่วงดักสัตว์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า เนื้อป่าที่ติดบ่วงนอนทับกองบ่วง ฟังทราบว่าเป็นสัตว์ที่ถึงความเสื่อมความพินาศ ถูกพรานกระทำได้ตามต้องการ เมื่อพรานเดินเข้ามา ก็หนีไปไม่ได้ ตามปรารถนา

แผนภูมิ 2 ตัวอย่างการสร้างสัญลักษณ์โดยการใช่วัจนภาษาในคำสอนของพระพุทธเจ้า

จากตัวอย่างพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบการที่สมณพราหมณ์เข้าไปติดยึดกับกามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ย่อมนำมาซึ่งความทุกข์ เหมือนเนื้อป่าติดบ่วง ซึ่งเมื่อผู้พังนำเหตุการณ์เนื้อป่าติดบ่วงมาตีความแล้วก็จะเข้าใจเนื้อหาคำสอนได้ชัดเจน ดังนี้

เนื้อป่าติดบ่วง ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ หมายถึง เนื้อป่า ซึ่งเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในป่าเดินไปติดบ่วง ซึ่งเป็นเครื่องมือดักสัตว์ชนิดหนึ่ง ทำให้ติดอยู่ไม่สามารถหลุดออกไปได้

เนื้อป่าติดบ่วง ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยนัย หมายถึง การหลงติดอยู่กับกิเลสอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์

ตัวอย่างที่ 2 มหาสัจจกสูตร ว่าด้วยสัจจกนิครนถ์ สูตรใหญ่

เปรียบเหมือนไม้อันแห้งสนิทที่เขาวางไว้บนบกห่างจาก น้ำ. บุรุษถือเอาไม้สี่ไฟมา สี่เข้าด้วยหวังว่า เราจักทำให้ไฟเกิดปรากฏขึ้น. ดูกรอัครคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความนั้นเป็นไฉน

บุรุษนั้นเอาไม้สีไฟสีลงที่ไม้อันแห่งสนิทที่เขาวางไว้บนบกห่างจากน้ำฟิ่งให้ไฟเกิดปรากฏขึ้นได้บ้างหรือหนอ?

จากตัวอย่างข้างต้นนี้เป็นการใช้ประโยคเปรียบเทียบกับการที่สมณะพราหมณ์ละความพอใจในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม (มีศีล สมาธิ ปัญญา) แม้จะบำเพ็ญเพียรได้รับทุกขเวทนาหรือไม่ได้รับทุกขเวทนา ก็ควรได้ตรัสรู้ เหมือนไม้แห่งวางอยู่บนบก ก็สามารถสีไฟให้ติดได้ ซึ่งเมื่อผู้ฟิ่งนำเหตุการณ์นี้มาตีความแล้วก็จะเข้าใจเนื้อหาคำสอนได้ชัดเจน ดังนี้

ไม้แห่งวางอยู่บนบก ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ หมายถึง ท่อนไม้ หรือกิ่งไม้แห่งวางอยู่บนพื้นดิน

การสีไฟ ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ หมายถึง การนำวัตถุซึ่งอาจจะเป็นไม้ก้อนหนึ่งมาถูหรือทำการเสียดสีกับไม้ก้อนหนึ่งให้เกิดไฟ

ไม้แห่งวางอยู่บนบก ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยนัย หมายถึง สมณะพราหมณ์ที่ละความพอใจในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม (มีศีล สมาธิ ปัญญา)

การสีไฟ ซึ่งเป็นตัวหมายในการวิเคราะห์ความหมายโดยนัย หมายถึง การบำเพ็ญเพียร อันจะนำไปสู่การตรัสรู้

ในการเปรียบเทียบธรรมะกับสิ่งต่างๆ ในคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. สิ่งมีชีวิต	มนุษย์ สัตว์ พืช	การกระทำต่าง ๆ การกระทำต่างๆ ลักษณะทางธรรมชาติ
2. สิ่งไม่มีชีวิต	สิ่งของ ธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ไฟ	ลักษณะของสิ่งของ คุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ

1. สิ่งมีชีวิต (มนุษย์ สัตว์ พืช)

1.1 มนุษย์ การเปรียบเทียบคำสอนกับมนุษย์นั้น จะเปรียบกับการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 สถิติพื้นฐานสูตร ว่าด้วยการตั้งสถิติ 4 ประการ

นายช่างกลึง หรือ ลูกมือของนายช่างกลึงผู้ฉลาด เมื่อชักเชือกกลึงยาว ก็รู้ชัดว่า เราชักยาว เมื่อชักเชือกกลึงสั้น ก็รู้ชัดว่า เราชักสั้น

ตัวอย่างที่ 2 อลคัททูปมสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยงูพิษ

เปรียบเทียบเหมือน บุรุษผู้เดินทางไกล พบห้วงน้ำใหญ่ ฝั่งข้างนี้ น่ารังเกียจ มีภัยตั้งอยู่เฉพาะหน้า ฝั่งข้างโน้นเกษม ไม่มีภัย ก็แหล่เรือหรือสะพานสำหรับข้าม เพื่อจะไปสู่ฝั่งโน้น ไม่มี ฝั่งมี บุรุษนั้นพึงดำริอย่างนี้ว่า ห้วงน้ำนี้ใหญ่แล ฝั่งข้างนี้น่ารังเกียจ มีภัยตั้งอยู่เฉพาะหน้า ฝั่งข้างโน้นเกษม ไม่มีภัย ก็แหล่เรือหรือสะพานสำหรับข้าม เพื่อจะไปสู่ฝั่งโน้นยอมไม่มี ถ้ากระไร เราพึงรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และ ใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้น พยายามด้วยมือและเท้า พึงข้ามถึงฝั่งได้โดยความสวัสดิ. ที่นี้แล บุรุษนั้นรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้มาผูกเป็นแพ อาศัยแพนั้น พยายามด้วยมือและเท้า พึงข้ามถึงฝั่งโดยความสวัสดิ

1.2 สัตว์ การเปรียบเทียบคำสอนกับสัตว์นั้น จะเปรียบกับการกระทำต่างๆ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของสัตว์ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 นิวาปสูตร ข้อเปรียบเทียบด้วยเหยื่อหรืออาหารสัตว์

ฝูงเนื้อฝูงแรกเข้าไปสู่ป่าหญ้าที่ปลูกไว้ของพรานเนื้อ สืมตัวกินหญ้าอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วสืมตัวกินหญ้าอยู่ก็มัวเมา เมื่อมัวเมา ก็ประมาทเมื่อประมาท ก็ถูกพรานเนื้อทำเอาได้ตามชอบใจในป่าหญ้านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ฝูงเนื้อฝูงแรกนั้น ก็ไม่รอดพ้นอำนาจของพรานเนื้อได้.

ตัวอย่างที่ 2 มหาสีหนาทสูตร ว่าด้วยการบรรลุสีหนาทใหญ่

เปรียบเทียบเหมือน เนื้อที่เกิดในป่า เห็นมนุษย์ทั้งหลายแล้วก็วิ่งหนีจาก ป่าไปสู่ป่า จากชฎไปสู่ชฎ จากที่ลุ่มไปสู่ที่ลุ่ม จากที่ดอนไปสู่ที่ดอน

1.3 พืช การเปรียบเทียบคำสอนกับพืชนั้น จะเปรียบกับลักษณะทางธรรมชาติ หรือองค์ประกอบต่างๆ ของพืช เช่น

ตัวอย่างที่ 1 จูฬัทธิมสมาทานสูตร ว่าด้วยการสมาทานธรรมะ สูตรใหญ่

เปรียบเหมือนลูกสุกแห่งเครือถามาลูว่า (ย่านชายหรืออย่างชาย) พึ่งแตกในเดือน
ท้ายฤดูร้อน. พืชแห่งเครือถามาลูวานั้น ตกลงที่โคนต้นสาละต้นใดต้นหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 2 มหาอัสนปุระสูตร ว่าด้วยคำสอนในนิคมชื่ออัสนปุระ สูตรใหญ่

เปรียบเหมือนในกอบอุบล กอปทุม หรือกอบุณทริก แต่ละชนิด กอบอุบล กอปทุม
หรือ กอบุณทริก ดอกบัวบางชนิด เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นจากน้ำ จมอยู่ในน้ำ น้ำเลี้ยงไว้
อันน้ำเย็นหล่อเลี้ยง เติบอาบซึมซาบไปแต่ยอดและเหง้า ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่ง กอบอุบล กอปทุม
หรือกอบุณทริก ที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉะนั้น

2. สิ่งไม่มีชีวิต (สิ่งของ ธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ไฟ)

2.1 สิ่งของ การเปรียบเทียบคำสอนกับสิ่งของนั้น จะเปรียบกับลักษณะต่างๆ
ของสิ่งนั้น เช่น

ตัวอย่างที่ 1 มหาทธิมสมาทานสูตร ว่าด้วยการสมาทานธรรมะ สูตรใหญ่

เปรียบเหมือนภาชนะน้ำหวานอันน่าดื่ม ถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น และรส แต่ระคน
ด้วยยาพิษ

ตัวอย่างที่ 2 วัตถุปมสูตร อุปมาด้วยผ้าที่ย้อมสี

ผ้าที่เศร้าหมองมลทินจับ ช่างย้อมพึงนำเอาผ้านั้นใส่ลงในน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว
สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้านั้นพึงเป็นของมีสีที่เขาย้อมไม่ตี มีสีม่วงหมอง

2.2 สิ่งไม่มีชีวิตในธรรมชาติ การเปรียบเทียบคำสอนกับสิ่งไม่มีชีวิตในธรรมชาตินั้น จะเปรียบกับคุณสมบัติต่างๆ ของสิ่งนั้น เช่น

ตัวอย่างที่ 1 มหาตมฺหาสังขยสูตร ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งตมฺหา สุตฺรใหญ่

เปรียบเหมือนไฟอาศัยเชื้อใดๆ ติดขึ้น ก็ถึงความดับด้วยเชื้อนั้นๆ ไฟอาศัยไม้ติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไม้ ไฟอาศัยป่าติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไฟป่า ไฟอาศัยหญ้าติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไฟหญ้า ไฟอาศัยโคลมติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไฟโคลม ไฟอาศัยแกลบติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไฟแกลบ ไฟอาศัยหยากเยื่อติดขึ้น ก็ถึงความดับว่า ไฟหยากเยื่อ

ตัวอย่างที่ 2 มหาอัสนฺปุระสูตร ว่าด้วยคำสอนในนิคมชื่ออัสนฺปุระ สุตฺรใหญ่

เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีน้ำขังอยู่ ไม่มีทางที่น้ำจะไหลมาได้ ทั้งในด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านเหนือ ด้านใต้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล แต่สายน้ำเย็นพุ่งขึ้นจากห้วงน้ำ นั้นแล้ว จะพึงทำห้วงน้ำนั้นแลให้ชุ่มชื้น เอบอบซาบซึมด้วยน้ำเย็น ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งห้วงน้ำนั้นทั้งหมดที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง ฉะนั้น.

การใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงบวก และเชิงลบ

ในการวิเคราะห์การสร้างความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากการใช้คำและการใช้ประโยคในลักษณะต่างๆ ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว เมื่อพิจารณาถึงแนวทางในการสร้างความหมายของประโยคในคำสอนนั้น พบว่า มีการใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงบวก กับเรื่องหรือประเด็นที่มุ่งเน้นให้ปฏิบัติตาม และใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงลบ กับเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการให้ละเว้น หรือไม่ควรกระทำ ซึ่งการใช้ความหมายในเชิงลบนี้ เป็นลักษณะของการจูงใจโดยใช้ความกลัว คือใช้ข้อความที่ทำให้ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) เกิดความตระหนักถึงผลด้านลบหรือโทษของการกระทำดังกล่าว ในการจูงใจให้ละเว้น หรือหลีกเลี่ยงการกระทำนั้นๆ

ในการใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงบวก และเชิงลบนั้น จะมีลักษณะของการใช้ประโยคมาเชื่อมต่อกันในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลเช่นเดียวกับการใช้ประโยคที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งการเชื่อมโยงกันในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลนี้ ช่วยให้ข้อ

ความมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น เนื่องจากผู้ฟัง (ผู้รับสาร) สามารถคิดตามหลักเหตุและผลแล้ว เห็นจริงตามข้อความนั้นได้

1. การใช้ข้อความที่มีความหมายเชิงบวก

ตัวอย่าง อากังเขยยสูตร ว่าด้วยความหวังของภิกษุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้ได้ฌานทั้ง ๔ อันเกิดขึ้น เพราะ จิตหนึ่ง เป็นธรรมชาติอยู่เป็นสุขในทิวาสวรรณ ตามความปรารถนาพึงได้ไม่ยาก ไม่ลำบาก เถิด (ผล) ดังนี้ ภิกษุนั้น พึงเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล หมั่นประกอบกรรมเครื่องระงับจิตของตน ไม่ทำฌานให้เห็นห่าง ประกอบด้วยวิปัสสนา พอกพูนสุญญาคาร. (เหตุ)

อธิบายศัพท์

ฌาน การเพ่งอารมณ์จิตใจแน่วแน่ เป็นอัปนาสมาธิ , ภาวะจิตสงบประณีต ซึ่งมีสมาธิ เป็นองค์ธรรมหลัก ฌาน 4 คือ

1. ปฐมฌาน มีองค์ 5 (วิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา)
2. ทุตติยฌาน มีองค์ 3 (ปีติ สุข เอกัคคตา)
3. ตติยฌาน มีองค์ 2 (สุข เอกัคคตา)
4. จตุตถฌาน มีองค์ 2 (อุเบกขา เอกัคคตา)

วิตก ความตรึก , ตริ , กายยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ หรือปักจิตลงสู่อารมณ์ , การคิด , ความดำริ ; ไทยใช้ว่าเป็นห่วงกังวล

วิจาร์ ความตรอง , การพิจารณาอารมณ์

เอกัคคตา ความมีอารมณ์เป็นอันเดียว คือความมีจิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียว ได้แก่สมาธิ

อุเบกขา 1. ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง , ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้ายเมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเป็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้

ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรมหรือตามควรแก่เหตุ นั้น , ความรู้สึกวางใจเฉยดู เมื่อเห็นเขารับผิดชอบต่อตนเองได้หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ ความรับผิดชอบของเขาเอง , ความวางที่เฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขา ตามควรของมัน ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็น ฝ่าย ไม่สอดใส่ ไม่รู้จี้สาระแน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซง

2. ความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุข ไม่ทุกข์ เรียกเต็มว่า อุเบกขาเวทนา

วิปัสสนา ความเห็นแจ้ง มีความเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรม ; ปัญญาที่เห็น ไตรลักษณ์อันให้ถอนความหลงผิด รู้ผิดในสังขารเสียได้ , การฝึกอบรมปัญญา ให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามที่มันเป็นของมันเอง

ไตรลักษณ์ ลักษณะสาม อากาโรที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย ให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรม ทั้งหมดที่เป็นอย่างนั้นๆ 3 ประการ ได้แก่

1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง
2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์หรือความเป็นของคงทนอยู่ไม่ได้
3. อนัตตตา ความเป็นของมิใช่ตัวตน (คนไทยนิยมพูดสั้นๆ ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และแปลง่ายๆ ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา)

จากตัวอย่างเป็นการใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงบวก ซึ่งเป็นประโยคใน ลักษณะของเหตุและผล เป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวทางที่ควรปฏิบัติของภิกษุสงฆ์ คือ การ กระทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ และปัญญา (ไตรสิกขา) ซึ่งเป็นเหตุให้ได้ ฌานทั้งสี่ ซึ่งเป็นธรรม เครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงการสร้างความหมายในเชิงบวกนี้กับผู้รับสาร ซึ่งก็คือ ภิกษุสงฆ์แล้ว พบว่ามีลักษณะของการจูงใจโดยใช้แรงจูงใจ คือการจูงใจโดยการถ่ายทอดสาร หรือเน้นย้ำสารซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังมีความเชื่อหรือความคาดหวังในเรื่องดังกล่าวอยู่ก่อนแล้ว ภิกษุทั้งหลายซึ่งออกบวชเพราะศรัทธาในหลักพุทธศาสนามีความเชื่อและความมุ่งหวังแสวงหาหนทางดับ ทุกข์ ดังนั้นการแสดงธรรมะโดยการสร้างความหมายให้กับเนื้อหาในเชิงบวก กับประเด็นหรือ เรื่องที่มุ่งให้ปฏิบัติตาม คือหลักไตรสิกขา เพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ อันสอดคล้องกับความเชื่อ และความคาดหวังของกลุ่มผู้ฟังอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ข้อความนั้นสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังได้

2. การใช้ข้อความที่มีความหมายเชิงลบ

ตัวอย่างที่ 1 ปาสาธุสัจธรรม ข้อเปรียบเทียบด้วยบ่วงดักสัตว์

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เหมือนอย่างว่า เนื้อป่าที่ติดบ่วงนอนทับกองบ่วง ฟังทราบว่าเป็นสัตว์ที่ถึงความเสื่อมความพินาศ ถูกพรานกระทำได้ตามต้องการ เมื่อพรานเดินเข้ามา ก็หนีไปไม่ได้ ตามปรารถนา ฉนโค สมณพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ใฝ่ฝัน ลุ่มหลง ติดพัน ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะคิดน่านอก ย่อมบริโภคมกคุณ ๕ เหล่านี้ สมณพราหมณ์พวกนั้น บัณฑิตฟังทราบว่าเป็นผู้ถึงความเสื่อมความพินาศ

จากตัวอย่างเป็นการใช้ข้อความที่มีความหมายในเชิงลบ ซึ่งเป็นประโยชน์ในลักษณะของเหตุและผล เป็นการแสดงให้เห็นถึงโทษของการหลงอยู่กับกามคุณ 5 คือทำให้ถึงความเสื่อม ความพินาศ เหมือนเนื้อป่าติดบ่วงนายพราน ไม่สามารถหลุดจากบ่วงได้ ย่อมถูกนายพรานฆ่า หรือกระทำได้ตามต้องการ ซึ่งการแสดงให้เห็นภาพทางด้านลบหรือโทษของของการหลงติดอยู่กับกามคุณ 5 นี้ สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการใช้จุดจูงใจในสาร หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยการใช้ความกลัว แต่เป็นการใช้ความกลัวในระดับต่ำ เป็นความกลัวอย่างมีเหตุผล ซึ่งมีผลต่อการโน้มน้าวใจได้มาก คือ ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) สามารถคิดตามความเป็นเหตุเป็นผลของข้อความแล้วสร้างมโนภาพถึงผลที่จะเกิดขึ้น และเห็นตามได้ว่าเป็นจริง คือการหลงติดอยู่กับกามคุณ 5 จะก่อให้เกิดโทษคือถึงความเสื่อมความพินาศ เมื่อเห็นจริงดังนั้นแล้วย่อมหันเกรงต่อผลดังกล่าว อันจะนำไปสู่การละเว้นคือไม่หลงติดกับกามคุณ 5 เพื่อไม่ให้ตนถึงความเสื่อมความพินาศ

ตัวอย่างที่ 2 จูฬีสีหนาทสูตร ว่าด้วยการบรรลือสีหนาทเล็ก

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ทิฏฐิ ๒ อย่างเหล่านี้ คือภวทิฏฐิ (ความเห็นยึดเรื่องความมี ความเป็น) และวิภวทิฏฐิ (ความเห็นยึดเรื่องความไม่มีไม่เป็น) คุณกรภิกษุ ทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้แอบอิงภวทิฏฐิ เข้าถึงภวทิฏฐิ หยั่งลงสู่ภวทิฏฐิ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าเป็นผู้ยินร้ายต่อวิภวทิฏฐิ คุณกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้แอบอิงวิภวทิฏฐิ เข้าถึงวิภวทิฏฐิ หยั่งลงสู่วิภวทิฏฐิ สมณะ หรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าเป็นผู้ยินร้ายต่อภวทิฏฐิ คุณกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และการถ่ายถอนแห่งทิฏฐิ ๒ อย่างเหล่านี้ตามความเป็นจริง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ยังมีราคะ ยังมีโทสะ ยังมีโมหะยังมีตัณหา ยังมีอุปาทาน ไม่ใช่ผู้รู้
 แจ้ง ยังยินดีและยินร้าย เป็นผู้ยินดีในความเงินช้ำ มีความเงินช้ำเป็นที่มายินดี (เหตุ) พวกเขา
 ย่อมไม่หลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ ความโศก ความร่ำไร ทุกข์กายทุกข์ใจ และความคับแค้นทั้ง
 หลาย เรากล่าวว่า ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์ (ผล)

อธิบายศัพท์

ราคะ ความกำหนัด , ความยินดีในกาม , ความติดใจหรือความข้อมใจติดอยู่ในอารมณ์

โทสะ ความคิดประทุษร้าย

โมหะ ความหลง , ความไม่รู้ตามเป็นจริง , อวิชชา

ตัณหา ความทะยานอยาก , ความดิ้นรน ความปรารถนา ความเส่นหา มี 3 คือ

1. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม อยากได้อารมณ์อันน่ารักน่าใคร่
2. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ อยากเป็นนั่นเป็นนี่
3. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ ไม่เป็นนั่นไม่เป็นนี่ อยากพรากรพ้นดับ
 สูญไปเสีย

ภพ โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ , ภาวะชีวิตของสัตว์ มี 3 คือ

1. กามภพ ภพของผู้ยังเสวยกามคุณ
2. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน
3. อรูปภพ ภพของผู้เข้าถึงอรูปฌาน

อุปาทาน ความยึดมั่น , ความถือมั่น ด้วยอำนาจกิเลส มี 4 คือ

1. กามุปาทาน ความถือมั่นในกาม
2. ทิฏฐุปาทาน ความถือมั่นในทิฏฐิ
3. สीलัปปตุปาทาน ความถือมั่นในศีลและพรต
4. อัตตวาทุปาทาน ความถือมั่นวาทะว่าตน คือ ความยึดถือสำคัญมั่นหมายว่า
 นั่นนี่เป็นตัวตน

จากตัวอย่างสามารถอธิบายถึงการให้จุดจูงใจโดยใช้ความกลัว ซึ่งเป็นความกลัว
 ในระดับต่ำได้ว่า เกิดจากการตระหนักถึงผลด้านลบที่จะเกิดขึ้น นั่นคือการไม่หลุดพ้นจากความ
 ทุกข์ ซึ่งเกิดจากการไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของภวทิฏฐิ และวิภวทิฏฐิ จึงยังไม่หมดกิเลส

ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อรู้ถึงเหตุแห่งทุกข์หรือโทษของกิเลสซึ่งทำให้เกิดความกลัวได้ในระดับต่ำ คือความกลัวที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล และสามารถหลีกเลี่ยงได้ คือการละเว้น หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความกลัวนั้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลยังพบอีกว่าในคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้ข้อความหรือประโยคซ้ำๆ คือการแสดงประโยคที่เป็นใจความสำคัญในลักษณะของการย้ำข้อความนั้นให้เด่นชัดขึ้นมา โดยการกล่าวถึงประโยคหรือข้อความนั้นบ่อยๆ ซึ่งจะนำไปสู่การจดจำข้อความที่ถูกเสนอซ้ำๆ นั้นได้รวดเร็วขึ้น

ตัวอย่างที่ 1 มหาสีหนาทสูตร ว่าด้วยการบรรลุสีหนาทใหญ่

ดูกรสารีบุตร ผู้ใดแล ฟังว่าซึ่งเราผู้รู้อยู่อย่างนี้ ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ ว่าธรรมอันยิ่งของมนุษย์ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษพอแก่ความเป็นอริยะ ของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลมาด้วยความตรึก ที่ไตร่ตรองด้วยการคั่นคิดแจ่มแจ้งได้เอง ดูกรสารีบุตร ผู้นั้นไม่ละวาจานั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคตินทิวฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตถนรก ดังถูกนำมาฝังไว้ ดูกรสารีบุตร เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา ฟังกระหึ่มอรหัตผล ในปัจจุบันทีเดียว ฉันใด ดูกรสารีบุตร เรากล่าวข้ออุปไมย นี้ก็ฉันนั้น ผู้นั้นไม่ละวาจานั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคตินทิวฐินั้นเสียก็เที่ยงแท้ที่จะตถนรก ดังถูกนำมาฝังไว้.

ดูกรสารีบุตร ตถาคตประกอบด้วยเวสารัชชธรรม [ความแก่ล้า] เหล่าใด จึงปฏิญาณฐานะของผู้องอาจบันลือสีหนาทในบริษัท ยังพรหมจักรให้เป็นไป เวสารัชชธรรมของตถาคต ๔ ประการเหล่านี้แล ดูกรสารีบุตร ผู้ใดแล ฟังว่าซึ่งเราผู้รู้อยู่อย่างนี้ ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษ พอแก่ความเป็นอริยะ ของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลด้วยความตรึก ที่ไตร่ตรองด้วยการคั่นคิดแจ่มแจ้งได้เอง ดูกรสารีบุตร ผู้นั้นไม่ละวาจานั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคตินทิวฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตถนรกดังถูกนำมาฝังไว้ ดูกรสารีบุตร เปรียบเหมือนภิกษุถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา ฟังกระหึ่มอรหัตผลในปัจจุบันทีเดียว ฉันใด ดูกรสารีบุตร เรากล่าวข้ออุปไมยนี้ ก็ฉันนั้น ผู้นั้นไม่ละวาจานั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคตินทิวฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตถนรก ดังถูกนำมาฝังไว้.

ดูกรสารีบุตร บริษัท ๔ จำพวกเหล่านี้แล ๔ จำพวกเป็นไฉน?

ดูกรสารีบุตร ผู้ใดแลพึงว่าซึ่งเราผู้รู้อยู่อย่างนี้ ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษพอแก่ความเป็นอริยะ ของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลมาด้วยความตรึกที่ไตร่ตรอง ด้วยการคั่นคิด แจ่มแจ้งได้เอง ดูกรสารีบุตร ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้. ดูกรสารีบุตร เปรียบเหมือน ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงกระหิ่อมอรรถผลในปัจจุบันทีเดียว ฉนใด ดูกรสารีบุตร เรากล่าวข้ออุปไมยนี้ ก็ฉนนั้น ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้.

ดูกรสารีบุตร กำเนิด ๔ ประการเหล่านี้แล ๔ ประการเป็นไฉน? คือ

ดูกรสารีบุตร ผู้ใดแล พึงว่าซึ่งเราผู้รู้อยู่อย่างนี้ ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษพอแก่ความเป็นอริยะ ของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลมาด้วยความตรึก ที่ไตร่ตรอง ด้วยการคั่นคิดแจ่มแจ้งได้เอง ดูกรสารีบุตร ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้. ดูกรสารีบุตร เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงกระหิ่อมอรรถผล ในปัจจุบันทีเดียว ฉนใด ดูกรสารีบุตร เรากล่าวข้ออุปไมยนี้ ก็ฉนนั้น ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้.

ดูกรสารีบุตร คติ ๕ ประการเหล่านี้แล ๕ ประการเป็นไฉน? คือ

ดูกรสารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ ฉนนั้นเหมือนกันแล อย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสูหนทางนั้น จักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ โดยสมัยต่อมาเราย่อมเห็นบุรุษนั้นกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เสวยสุขเวทนาโดยส่วนเดียว ดูกรสารีบุตร คติ ๕ ประการเหล่านี้แล ดูกรสารีบุตร ผู้ใดแลพึงว่าซึ่งเราผู้รู้อย่างนี้ ผู้เห็นอยู่อย่างนี้ว่า ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษพอแก่ความเป็นอริยะของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมที่ประมวลมาด้วยความตรึก ที่ไตร่ตรอง ด้วยการคั่นคิดแจ่มแจ้งได้เอง ดูกรสารีบุตร ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้. ดูกรสารีบุตร เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงกระหิ่อมอรรถผลในปัจจุบันทีเดียว แม้ฉนใด เรากล่าวข้ออุปไมยนี้ ก็ฉนนั้น ผู้นั้นไม่ละวาจา นั้นเสีย ไม่ละความคิดนั้นเสีย ไม่สละคืนทิฏฐินั้นเสีย ก็เที่ยงแท้ที่จะตกรรกดังถูกนำมาฝังไว้.

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าการย้ำข้อความซ้ำๆ กัน ซึ่งข้อความดังกล่าวคือ “ดูกร สารีบุตร เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงกระหม่อมรหัตผลในปัจจุบันทีเดียว.” ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นผลของการที่ภิกษุถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา คือภิกษุจะเข้าถึงอรหัตผลได้ในที่สุด

ตัวอย่างที่ 2 เจริญชกสูตร ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้เข้าถึงสุคติ

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ ประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกกษัตริย์มหาศาล ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลนั้นพึงเข้าถึงความเป็นพวกกษัตริย์มหาศาล นั่นเป็นเพราะเหตุอะไร เป็นเพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤติธรรม อย่างนั้นแหละ.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ ประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกพราหมณ์มหาศาล

ดูกร พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ ประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกคฤหบดีมหาศาล ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลนั้นเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก พึงเข้าถึงความเป็นพวกคฤหบดีมหาศาลนั่นเป็นเพราะเหตุอะไร เป็นเพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤติธรรมอย่างนั้นแหละ.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ ประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก บุคคลนั้นพึงเข้าถึงความเป็นพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา นั่นเป็นเพราะเหตุอะไร เพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤดิเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤติธรรม อย่างนั้นแหละ.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อยคือ ประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นยามา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นดุสิต ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นนิมมานรดี ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ...

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤดิเรียบร้อยคือประพฤติธรรม พึงหวังว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึงความเป็นพวกเทวดาผู้เนื่องในหมู่พรหม ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก บุคคลนั้นพึงเข้าถึงความเป็น

พวก เทวดาผู้เฝ้าในหมู่พรหม นั้นเป็นเพราะเหตุอะไร เพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤติเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤตินิรรม อย่างนั้นแหละ.

จากตัวอย่างข้างต้น มีการย้ำข้อความซ้ำๆ กันในคำสอน คือประโยคที่บอกว่า “บุคคลผู้ประพฤติเรียบร้อย คือเป็นผู้ประพฤตินิรรม” ซึ่งประโยคที่ถูกเสนอซ้ำๆ นี้ เป็นประโยคที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่ามีความสำคัญ คือเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และนำไปสู่สุคติได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกลยุทธการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่อง (Narrative Theory) และทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiotic Theory) เป็นกรอบในการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกลยุทธการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Textual Analysis) คือเนื้อหาในพระสูตรซึ่งเป็นคำสอนหรือการแสดงธรรมะของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่มที่ 12 (พระสุตตันตปิฎก เล่ม 4 มัชฌิมนิกาย มูลปดฺธนาถ) โดยเลือกศึกษาเฉพาะพระสูตรที่เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีจำนวน 41 พระสูตร (จาก 50 พระสูตร) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่อง 2 ประเด็น คือ

1. การวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง 3 ประเด็น คือ

1.1 การเปิดเรื่อง

1.2 การดำเนินเรื่อง โดยการใช้หลักฐานอ้างอิงในคำสอนของพระพุทธ

เจ้า

1.3 การปิดเรื่อง

3. การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบของเรื่องเล่าในพระสูตร

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยาโดยการวิเคราะห์การใช้วัจนภาษาในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่าหรือคำสอน

สรุปผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าภายใต้ทฤษฎีกระบวนการทัศนคติการเล่าเรื่อง สรุปได้ว่าการเล่าเรื่องซึ่งก็คือการสอนหรือการแสดงธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นในการเปิดเรื่องซึ่งหมายถึงวิธีการเริ่มต้นการสอนหรือการแสดงธรรมะ ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการชักจูงความสนใจ ให้ติดตามเรื่องราวนั้นอย่างต่อเนื่อง พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการชักจูงความสนใจโดยการสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่จะทรงสอนหรือแสดงธรรมไว้ตอนต้นเรื่อง ใช้การเล่าเรื่องสั้นๆ และเรื่องที่มีลักษณะของนิทาน การใช้เรื่องเล่าเปรียบเทียบกับหลักธรรมะที่จะทรงสอน

การดำเนินเรื่องโดยการเลือกใช้เหตุผลซึ่งมีน้ำหนักต่างๆ ซึ่งก็คือการเลือกใช้หลักฐานเข้ามาประกอบคำสอน เป็นการอ้างอิงและช่วยสนับสนุนให้คำสอนนั้นมีความน่าเชื่อถือ เป็นที่เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น และมีความน่าโน้มน้าวใจ โดยหลักฐานที่ถูกเลือกมาใช้ในคำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วย การอธิบายให้รายละเอียด และการพรรณนาความขยายประเด็นที่สรุปไว้ในตอนต้นเรื่องให้เห็นภาพของสิ่งที่ต้องการสอนอย่างชัดเจน อีกทั้งใช้วิธีการยกตัวอย่างสั้นๆ ประกอบเนื้อหาหรือประเด็นย่อยๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น ทรงใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจหลักธรรมะที่ทรงแสดง ซึ่งเป็นการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบให้เกิดความเข้าใจได้ และเป็นไปตามหลักเหตุและผล ซึ่งผู้ฟังสามารถติดตามและเห็นจริงได้ รวมทั้งการบอกเล่าเรื่องซึ่งพบว่าการบอกเล่าจะใช้เรื่องจากประสบการณ์ตรงของพระองค์เองมาอ้างอิงในคำสอน

การปิดเรื่องในการจบการสอนหรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า พบว่าคำสอนส่วนใหญ่จะมีการสรุปสาระหรือประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่ได้แสดงมาเป็นการปิดเรื่อง ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้ฟังสามารถรวบรวม หรือทบทวนประเด็นหลักของเนื้อหาที่ได้ฟังมาทั้งหมดอีกครั้ง แต่อีกส่วนหนึ่งจะจบเนื้อหาการสอนเมื่อได้ดำเนินเรื่องหรือประเด็นของเนื้อหาที่จะสอนจนครบ ซึ่งในการปิดเรื่องลักษณะหลังนี้พบว่าเป็นพระสูตรที่ได้มีการสรุปสาระหรือประเด็นไว้แล้วในส่วนของ การเปิดเรื่องจึงไม่ได้สรุปในตอนปิดเรื่องอีกครั้ง

เรื่องเล่าต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นตัวอย่าง ในการบอกเล่า และในการเปรียบเทียบกับธรรมะนั้นนั้น จะเป็นเรื่องสั้นๆ ไม่ซับซ้อน หรือเรื่องที่มีลักษณะของนิทานก็จะแบ่งการเล่าเป็นประเด็นสั้นๆ อย่างชัดเจน แล้วใช้วิธีการเชื่อมโยงเรื่องหรือประเด็นหลักของเรื่องจากประเด็นหนึ่งไปยังอีกประเด็นหนึ่ง โดยการกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์หรือเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนหน้าทำให้สามารถเข้าใจคำสอนในประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น ในการวิเคราะห์พบว่าเรื่องเล่าที่ใช้ในคำสอนจะเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันหรือในธรรมชาติในยุคสมัยนั้น ทำให้ผู้ฟังเกิดมโนทัศน์ และเข้าใจเรื่องเล่าได้ เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันในความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เรื่องมีความน่าเชื่อถือเพราะสามารถคิดตามหลักเหตุผลและเห็นจริงตามได้อย่างชัดเจน

2. การวิเคราะห์การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา โดยการวิเคราะห์การใช้วจนภาษาในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่า พบว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นใช้สัญลักษณ์ในการสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่าหรือคำสอนโดยการใช้คำพูดสั้นๆ ง่ายๆ คำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม และเป็นสิ่งใกล้ตัวผู้ฟังมาใช้ในคำสอน ช่วยให้เข้าใจความหมายของหลักธรรมะที่ทรงสอนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากสามารถสร้างมโนภาพเชื่อมโยงรูปธรรมกับนามธรรมหรือธรรมะได้ การใช้คำศัพท์เฉพาะทางธรรมะที่พบในคำสอนนั้น จะมีการอธิบายให้รายละเอียดหรือคำจำกัดความของคำศัพท์เฉพาะนั้นอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายของคำได้อย่างถูกต้องตรงกัน และใช้สัญลักษณ์ในการอธิบายธรรมะซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมได้โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยจะยกสิ่งต่างๆ ใกล้ตัวมนุษย์ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต โดยการหาลักษณะร่วมของสิ่งสองสิ่ง ซึ่งสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักความหมายอยู่แล้ว มาเปรียบกับสิ่งที่สองซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปยังไม่รู้จัก ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่สองได้ การใช้ประโยคที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผล การใช้ประโยคบอกเล่า บอกเล่าเรื่องราวหรือคำสอนอย่างตรงไปตรงมา การใช้ประโยคคำถามเป็นประโยคคำถามที่ให้ผู้ฟังคิดพิจารณาเอง โดยจะยกเหตุการณ์ขึ้นมาพร้อมกับเปรียบเทียบหัวข้อธรรมะที่ต้องการจะสอนเพื่อให้เกิดการจินตนาการเป็นรูปธรรมเพื่อช่วยประกอบการคิดพิจารณาถึงหัวข้อธรรมะที่สอดแทรกอยู่ ให้ผู้ฟังคิดหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจขึ้นภายในใจของผู้ฟังเอง การสร้างให้ประโยคมีความหมายเชิงบวก เพื่อนำมาใช้กับประเด็นหรือเนื้อหาที่ต้องการจูงใจให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นลักษณะของการจูงใจโดยใช้แรงจูงใจ คือการสร้าง ความหมายในเชิงบวกให้กับสารที่ผู้ฟังมีความเชื่อหรือความคาดหวังอยู่แล้ว และการสร้างประโยคที่มีความหมายในเชิงลบให้กับประเด็นหรือเนื้อหาที่ต้องการจูงใจให้ผู้ฟังละเว้น หรือหลีกเลี่ยง

เสียงการปฏิบัติในสิ่งนั้น ซึ่งการสร้างความหมายให้กับประเด็นหรือเนื้อหาทั้งสองประเภทนี้จะสร้างขึ้นภายใต้โครงสร้างของประโยคที่มีความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งตรงตามและเห็นจริงได้ ในการให้ความหมายเชิงลบกับประเด็นที่ต้องการให้ละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการกระทำนั้น จะเป็นการบอกถึงโทษและผลด้านลบที่เกิดเนื่องจากการกระทำต่างๆ โดยพบว่าเป็นลักษณะของการจูงใจโดยใช้ความกลัวในระดับต่ำ ซึ่งเป็นความกลัวที่เกิดจากหลักเหตุและผล ผู้ฟังสามารถตระหนักถึงสิ่งที่เป็นโทษหรือผลด้านลบนั้นและรู้วิธีการหลีกเลี่ยงผลดังกล่าวโดยการละเว้นไม่กระทำในสิ่งที่เป็นสาเหตุ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้วิธีการย้ำคำย้ำข้อความที่เป็นประเด็นสำคัญให้เด่นชัด ซึ่งผู้ฟังสามารถจดจำข้อความนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

การที่คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับ และเป็นที่พึงพาทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบมาจวบจนปัจจุบัน เนื่องจากคำสอนของพระพุทธองค์นั้นมีวิธีการโน้มน้าวใจดังต่อไปนี้

1. จากผลของการวิจัยซึ่งพบว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่นำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์นั้น ใช้การสรุปประเด็นหรือสาระสำคัญให้อยู่ในตอนต้นเป็นการเปิดเรื่อง เช่นการแสดงธรรมะในเรื่องของการสำรวมระวังอาสวะ (กิเลส) พระพุทธเจ้าทรงเริ่มเรื่องโดยการสรุปถึงหลักการในการสำรวมระวังอาสวะว่ามี 7 หลักการใหญ่ คือ 1. การเห็น 2. การสังวร (การสำรวมระวัง) 3. การส่องเสพ 4. การอดทน 5. การงดเว้น 6. การบรรเทา 7. การอบรม และมีการสรุปประเด็นและสาระในตอนท้ายเป็นการปิดเรื่องหรือจบการแสดงธรรมคำสอน ดังเช่น ตัวอย่างพระสูตรที่ว่าด้วยความหวังของภิกษุ ซึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าทรงจบการแสดงธรรมะโดยการสรุปประเด็นสำคัญในตอนท้ายเรื่อง คือสรุปถึงสิ่งที่ได้แสดงไปว่ามีสาระสำคัญคือการสอนให้ภิกษุปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งการสรุปประเด็นในตอนต้นหรือตอนท้ายของเรื่องนั้น ทำให้ผู้รับสารสามารถจับใจความสำคัญหรือประเด็นสำคัญของเรื่องนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในหลักคำสอนและมีผลต่อการโน้มน้าวใจให้ปฏิบัติ หรือเห็นจริงตามได้ดียิ่งขึ้น หลัวัช ได้สรุปถึงหลักการจัดกระทำกับเนื้อหาที่ทำให้เกิดผลที่พึงประสงค์ในการเรียนการสอน โดยได้สรุปประเด็นหนึ่งว่า ในการนำเสนอเนื้อหา นอกจากสัมพันธ์กับชื่อเรื่องทั้งชื่อเรื่องใหญ่ และชื่อเรื่องย่อยที่เป็นจุดเริ่มของการสอนแล้ว การ

สรุปประเด็นและการสรุปทำายการสอนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เช่น การสรุปมโนทัศน์เนื้อหาการสอน การสรุปทวนชื่อหัวข้อในการเรียนการสอนนั้น ล้วนเป็นผลที่ดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ และได้กล่าวถึงเทคนิควิธีการสำคัญที่ใช้ในการสอนประเด็นหนึ่งว่า การเน้นประเด็นสรุปสำคัญหรือมโนทัศน์เรื่องที่สอนในช่วงเริ่มสอนกับช่วงจะจบการสอนเป็นวิธีช่วยในการทำความเข้าใจและการจำได้ ทั้งนี้อาจจัดบทสรุปที่เป็นคำประพันธ์หรือบทร้อยกรองก็เป็นวิธีการหนึ่ง (ไพรัช สุแสนสุข , 2539) จากการวิจัยโดยกัลลี และ เบอร์โล (GULLEY AND BERLO) (อ้างใน อรวรรณ ปิลาณโหวาท, 2537) ซึ่งใช้การจัดสรรแบบ Climax (สาระสำคัญอยู่ตอนท้ายของข้อความ) Anticlimax (สาระสำคัญอยู่ตอนต้นของข้อความ) และ Pyramid (สาระสำคัญอยู่ตอนกลางของข้อความ) ในวาทะเพื่อนำใจ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การจัดแบบ Climax และ Anticlimax ดีกว่าการจัดแบบ Pyramid แต่การจัดแบบ Climax และ Anticlimax ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการโน้มน้าวใจ

2. การเลือกใช้เหตุผลที่มีน้ำหนักต่างๆ ซึ่งก็คือการใช้หลักฐานมาอ้างอิงในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและเห็นจริงตามหลักฐานที่นำมาใช้สนับสนุนซึ่งส่งผลให้คำสอนของพระองค์เป็นที่เข้าใจและสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เชื่อและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง Roxane Salyer Lulofs กล่าวว่า การใช้หลักฐานอ้างอิงช่วยในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่า การไม่ใช้หลักฐานใดๆ เลย (Roxane Salyer Lulofs , 1991) ซึ่งในการวิจัยพบว่าหลักฐานที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกมาใช้ในคำสอนที่เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ซึ่งช่วยให้สารที่ถูกสร้างขึ้นมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือ และมีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจ ประกอบไปด้วย การยกตัวอย่าง การบอกเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง และการเล่าเรื่องเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังเห็นภาพของแนวคิดและสามารถเชื่อมโยงภาพหรือมโนทัศน์นั้นกับแนวคิดหลักที่ต้องการสอนได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ไพรัช กล่าวว่า การใช้คำอธิบายเชิงอุปมาอุปไมย การเล่าเรื่องราว และการยกตัวอย่างอย่างหลากหลาย สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่ยากๆ หรือเนื้อหาที่เป็นนามธรรมได้มาก (ไพรัช สุแสนสุข , 2539)

วิธีการให้รายละเอียด (Detail) ในคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเป็นการบอกถึงลักษณะต่างๆ หรือส่วนต่างๆ องค์ประกอบต่างๆ ของวัตถุ ของเหตุการณ์ หรือของความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงและชัดเจน เช่นการบอกถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้จิตเศร้าหมองว่าจะเกิดจากสิ่งใดได้บ้าง ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจในสิ่งนั้น ได้

อย่างถูกต้องชัดเจนตรงกัน อรวรรณ สรุปว่า การให้รายละเอียดที่มากขึ้นจะเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้มากขึ้น (อรวรรณ ปีฉันทโฆวาท, 2537)

การพรรณนาความ (Description) เพื่ออธิบายแนวคิดในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยใช้วิธีการพรรณนาให้ผู้ฟังเกิดภาพหรือเห็นภาพและประเด็นที่ชัดเจนจากข้อความเหล่านั้น เป็นการช่วยสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นในใจของผู้ฟัง อมรรัตน์ กล่าวว่าการพรรณนาหรือการบรรยายถึงบรรยากาศเหตุการณ์เป็นส่วนที่ขยายใจความให้น่าอ่าน ชวนติดตามมากยิ่งขึ้น (อมรรัตน์ เรื่องสกุล, 2541)

3. จากผลการวิจัยพบว่า เรื่องเล่าที่ถูกนำมาใช้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อการอ้างอิง และเชื่อมโยงความคิดให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมะ เป็นเรื่องใกล้ตัวผู้ฟัง คือเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันทั่วไป มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นๆ หรือแบ่งเป็นประเด็นสั้นๆ ไม่ซับซ้อน มีเหตุผล จิราพร กล่าวว่าการนำเรื่องเล่ามาใช้ในการถ่ายทอดธรรมะเพื่อทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายนั้นต้องเป็นเรื่องสั้นๆ มีตัวละครเพียงหนึ่งหรือสองตัว ซึ่งตัวละครกับเหตุการณ์ต่างๆ มีความสัมพันธ์กันตามหลักเหตุและผล ทำให้เรื่องเล่าแต่ละเรื่องง่ายต่อการที่จะสรุปความคิดหลักของเรื่องซึ่งก็คือธรรมะนั้นเอง (จิราพร เนติธาดา, 2542) เหมือนกับที่ Sonja K. Foss (Foss, 1989) สรุปว่า สิ่งสำคัญสำหรับการเล่าเรื่องก็คือ การที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจในความคิดหลักของเรื่องนั้นได้ และเข้าใจสิ่งที่ทำให้เกิดความคิดหลักนั้นได้

4. เรื่องเล่าที่นำมาใช้ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น พบว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลที่ผู้ฟังสามารถคิดตามและเห็นจริงได้ อีกทั้งแนวคิดหลักของเรื่องเล่าก็ยังคงสอดคล้องกับแนวคิดหลักของพระสูตร คือหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งทำให้เรื่องเล่ามีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ตามหลักเหตุและผล ส่งผลให้การโน้มน้าวใจมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น จิราพร กล่าวว่า ความกลมกลืนกันของเรื่องเล่ากับความคิดหลักของเรื่องทำให้เรื่องมีความน่าเชื่อถือและมีความเป็นไปได้ เนื่องจากเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องเล่ามีความสัมพันธ์กันในแง่ของเหตุและผล ในขณะที่ความคิดหลักของเรื่องซึ่งก็คือธรรมะก็เป็นเรื่องของเหตุและผล การเปรียบเทียบกับธรรมะส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเปรียบเทียบในรูปของประโยค ซึ่งประโยคที่ยกมาเป็นตัวอย่างในการเปรียบเทียบกับธรรมะนั้น จะเป็นประโยคที่สามารถอนุมานหาเหตุและผล (cause – effect) ได้เสมอ เนื่องจากความสัมพันธ์ของเหตุและ

ผลของประโยคที่ยกมานั้นจะเป็นเหตุและผลตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบนั้นมักจะเป็นมโนภาพที่มนุษย์โดยส่วนใหญ่เคยรับรู้หรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว จึงสามารถอนุมานผลที่จะเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ได้ (จิราพร เนติธาดา, 2542)

5. การใช้คำที่มีความเป็นรูปธรรม ภาษาสั้นๆ ง่ายๆ ประกอบในคำสอนหรืออธิบายหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้เข้าใจธรรมะที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้น เนื่องจากคำที่ใช้ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมที่สัมพันธ์กับวัตถุจริง หรือสิ่งที่ผู้ฟังมีในทัศนียภาพอยู่แล้ว ทำให้เข้าใจความหมายของสิ่งนั้นได้ชัดเจนไม่คลุมเครือและสามารถโน้มน้าวใจให้เห็นจริงตามได้ จิราพร กล่าวว่า การอธิบายธรรมะด้วยการใช้คำง่ายๆ ทำให้ผู้ฟังอยากฟังธรรมมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่เขาฟังรู้เรื่อง เมื่อฟังรู้เรื่องแล้วก็จะนำไปสู่การคิดพิจารณาธรรมะ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป (จิราพร เนติธาดา, 2542)

6. ในการใช้คำในคำสอนของพระพุทธเจ้า พบว่ามีการใช้คำศัพท์ซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะทางธรรมะ ซึ่งสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันของผู้รับสารได้ โดยการอธิบายให้รายละเอียดหรือคำจำกัดความของคำนั้นอย่างชัดเจน เมื่อผู้ฟังสามารถเข้าใจความหมายของคำได้อย่างชัดเจนแล้วย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่สอนอย่างถูกต้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อการโน้มน้าวใจให้เห็นจริงตามได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่ง อรรถวรณ์ ได้สรุปว่า การโน้มน้าวใจคงจะทำได้ยากยิ่ง ถ้าคำที่เราเรียนรู้มิได้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัตถุจริง ความหมายของคำนั้นจะคลุมเครือ ซึ่งการโน้มน้าวใจนั้นขึ้นอยู่ความสามารถของผู้สื่อสารในการที่จะสร้างนัยตรงที่ชัดเจนสำหรับคำๆ หนึ่ง (อรรถวรณ์ ปิณฑโฆวาท, 2537) ไพรัช สรุปว่า การนิยามคำสำคัญไว้ชัดเจนเป็นเชิงปฏิบัติการ เป็นรูปธรรมและลักษณะเชิงสภาวะวิจัย เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนถูกต้องได้มาก (ไพรัช สุแสนสุข , 2539)

7. การโน้มน้าวใจโดยการใช้ประโยคเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ในคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเป็นการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมคือหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า โดยการใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบ ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้น เช่นการเปรียบเทียบสมณะพราหมณ์ที่หลงติดในกิเลส กับเนื้อป่าที่ติดบ่วงของนายพราน การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม โดยการเปรียบเทียบธรรมะซึ่งเป็นนามธรรมกับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติซึ่งเป็นรูปธรรมนั้น ทำให้ผู้ฟังสามารถสร้างมโนภาพของสิ่งที่เป็นรูปธรรมเหล่านั้นขึ้นมาได้ และเมื่อสามารถ

จินตนาการเห็นภาพแล้ว ก็จะเข้าใจหลักการและเหตุผลตามธรรมชาติของสิ่งที่เป็นรูปธรรมนั้นได้ ตามลำดับ และเมื่อเข้าใจหลักการและเหตุผลของสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบแล้วก็จะสามารถเชื่อมโยงหลักการและเหตุผลของรูปธรรมต่างๆ เหล่านั้นเข้ากับธรรมะได้ง่ายขึ้น ซึ่งตรงกับที่จิราพร กล่าวไว้ว่า การถ่ายทอดธรรมะโดยใช้การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยนั้นนอกจากจะทำให้ผู้รับ การถ่ายทอดเข้าใจธรรมะได้มากขึ้นแล้ว ยังเป็นการทำทนายหรือช่วยผู้ผู้อ่านคาดคะเนหรือคาดเดาความหมายของผู้เขียนด้วยความตั้งใจ และยังช่วยกระตุ้นให้ผู้ผู้อ่านเกิดอารมณ์อยากจะคิดตามได้มากกว่าภาษาอื่นๆ (จิราพร เนติธาดา, 2542) บุญชอบกล่าวไว้ว่า การเปรียบเทียบด้วย อุปมา คำอุปมาจะช่วยทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดและเข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งการอุปมาอุปไมยนี้จะใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม (บุญชอบ เริงทรัพย์, 2520)

8. การใช้การอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระพุทธเจ้า ช่วยในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในเนื้อหาและเข้าใจในหลักคำสอนซึ่งก็คือธรรมะได้ดียิ่งขึ้น เช่นการเปรียบเทียบลาภสักการะสรรเสริญ เป็นกิ่งไม้และใบไม้ เปรียบเทียบความถึงพร้อมด้วยศีล เป็นสะเก็ดไม้ ความถึงพร้อมด้วยสมาธิ เปรียบเป็นเปลือกไม้ ความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะ (ความเห็นด้วยปัญญา) เปรียบเป็นกะพี้ไม้ และความหลุดพ้นทางใจที่ไม่กลับกำเริบ เปรียบเป็นแก่นไม้ ดังที่จิราพร กล่าวไว้ว่า การใช้อุปมาอุปไมยในการถ่ายทอดสารเป็นการทำทนายผู้รับสารให้เกิดความอยากที่จะคิดพิจารณาเปรียบเทียบ สารที่นำมาเปรียบเทียบกับสารที่ถูกเปรียบเทียบมากกว่าการถ่ายทอดโดยไม่ใช้อุปมาอุปไมย เนื่องจากภาษาอุปมาจะช่วยสร้างภาพพจน์หรือทำให้เกิดภาพในใจของผู้ฟังกว้างกว่าภาษาบอกข้อเท็จจริง ภาษาชนิดนี้จะแนะนำความหมายแต่เพียงน้อยๆ ผู้อ่านต้องใช้มโนทัศน์หรือจินตนาการของตนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นการทำทนายและช่วยผู้ผู้อ่านคาดคะเนหรือเดาความหมายของผู้เขียนด้วยความตั้งใจ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการได้ จินตนาการ ในการได้คิด ในสิ่งที่ทำทนาย ทำให้ผลที่ได้จากการคิดนั้นติดตรึงใจผู้ฟังไปนานเท่านาน (จิราพร เนติธาดา, 2542)

9. การยกตัวอย่างเปรียบเทียบธรรมะกับธรรมชาติใกล้ตัวในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ช่วยในการจูงใจให้ผู้ฟังสนใจเนื้อหาสาระและเข้าใจธรรมะที่เป็นนามธรรมได้มากขึ้น ท่านประยุตต์ ปยุตโต กล่าวไว้ว่า ถ้าเราพูดถึงในสิ่งที่คนมีประสบการณ์มาแล้ว เราก็พูดกันรู้เรื่อง และเข้าใจกันได้ไม่มีปัญหา (ประยุตต์ ปยุตโต, 2539) จิราพร กล่าวไว้ว่า การอธิบายธรรมะโดย

ยกตัวอย่างเป็นธรรมชาติเป็นการเปรียบเทียบที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่ผู้รับการถ่ายทอดไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ถูกถ่ายทอดอธิบายนั้น แต่ผู้รับสารก็สามารถสร้างมโนภาพสากดจากประเภทของสิ่งนั้นๆ ได้ เช่น ถ้าท่านเปรียบเทียบธรรมะกับลูกมะขวิดถึงแม้จะไม่ค่อยมีใครรู้จักแต่คนก็ยังสร้างมโนภาพเกี่ยวกับธรรมะที่ท่านสอดแทรกในการเปรียบเทียบกับมะขวิดได้ โดยการโยงมะขวิดไปสู่ประเภทของมัน คือผลไม้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผลไม้จะมีกฎเกณฑ์ความเป็นไปตามธรรมชาติเหมือนกัน (จิราพร เนติธาดา, 2542) ดังที่ฮิวม์กล่าวไว้ว่ามนุษย์สามารถใช้มโนภาพบางมโนภาพเป็นตัวแทนสากดของสิ่งเฉพาะหลายๆ สิ่งพร้อมกัน ทั้งที่เห็นว่ามีควาหมายแตกต่างกันในเรื่องคุณสมบัติ และขนาด ก็เพราะมนุษย์เห็นความคล้ายคลึงระหว่างสิ่งเหล่านี้ (สมฤดี วิศวะเวทย์, 2536)

10. ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่นำมาวิเคราะห์พบว่า มีการสร้างความหมายให้กับเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการจูงใจให้ปฏิบัติตามโดยการสร้างความหมายในเชิงบวก ซึ่งมีลักษณะของการจูงใจโดยใช้แรงจูงใจ คือการจูงใจโดยการถ่ายทอดสารหรือเน้นย้ำสารซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังมีความเชื่อหรือความคาดหวังในเรื่องดังกล่าวอยู่ก่อนแล้ว เช่นในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นแนวคิดหลักของเรื่องเกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ศีล หมายถึงการไม่ทำบาปทั้งปวง โดยการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิตหรือมีภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป ปัญญา หมายถึง การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน ความรู้ความเข้าใจในเหตุผล รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรเป็นคุณอะไรเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่ใช่ประโยชน์ เป็นต้น มีความรู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง (พระราชาวงมณี , 2527) ซึ่งการปฏิบัติตามครรลองของหลักไตรสิกขานั้นจะจบลงที่การดับกระบวนการของทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังส่วนใหญ่คือภิกษุทั้งหลายซึ่งออกบวชเพราะศรัทธาในหลักพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและความมุ่งหวังแสวงหาหนทางดับทุกข์ ดังนั้นการแสดงธรรมะโดยการสร้างความหมายให้กับเนื้อหาในเชิงบวก กับประเด็นหรือเรื่องที่ถูกมุ่งให้ปฏิบัติตามคือหลักไตรสิกขา เพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ อันสอดคล้องกับความเชื่อและความคาดหวังของกลุ่มผู้ฟังอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ข้อความนั้นสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังได้

11. การโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้วิธีการจูงใจโดยการสร้างความหมายให้กับเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการให้ละเว้นหรือหลีกเลี่ยง โดยการสร้างความหมายใน

เชิงลบ ซึ่งมีลักษณะของการจูงใจโดยใช้ความกลัว โดยเป็นการใช้ความกลัวในระดับต่ำ ใช้ความเป็นเหตุเป็นผลให้คิดตามและตระหนักถึงผลด้านลบหรือโทษของสิ่งนั้นๆ เพื่อการละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ต้องการให้หลีกเลี่ยง เช่นการแสดงให้เห็นโทษของการหลงผิดในกามอันก่อให้เกิดความทุกข์และปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งการใช้ความกลัวในระดับต่ำนี้ อรรถวรณ์ ได้สรุปไว้ว่า การใช้ความกลัวในระดับต่ำมีผลในทางโน้มน้าวใจมากกว่าความกลัวในระดับสูง ถ้าความกลัวมีมากเกินไปแล้ว ผู้รับสารอาจจะเกิดความกระวนกระวาย ฉะนั้นแทนที่เขาจะสนใจในสาร เขาจะสนใจในความกระวนกระวายของเขาแทน (อรรถวรณ์ ปีลันธโฆวาท , 2537)

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยในส่วนของการวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง โดยการวิเคราะห์วิธีการในการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่องโดยการใช้หลักฐานอ้างอิง และวิธีการปิดเรื่องในพระสูตร ซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าที่นำมาวิเคราะห์นั้นเป็นสารที่ถ่ายทอดออกมาเพื่อสั่งสอน ชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติ และโน้มน้าวใจให้เห็นจริงตามนั้น ทำให้สามารถเสนอแนวทางในการสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจ หรือการสร้างสารเพื่อเสริมสร้างความรู้ และชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติ ได้ว่า ควรใช้วิธีการดึงดูดความสนใจของผู้รับสารด้วยการเริ่มเรื่องโดยการสรุปประเด็นหรือสาระสำคัญของเรื่อง ให้ผู้ฟังทราบถึงประเด็นหลักที่จะนำเสนออย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้ฟังสามารถติดตามเนื้อหาและเชื่อมโยงกับความคิดหลักหรือประเด็นหลักของเรื่องได้ครบถ้วน หรือใช้วิธีการเล่านิทาน ใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย ทำให้เห็นภาพพจน์ (figure of speech) ของสิ่งที่บรรยายโดยอาศัยการอุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังเกิดความสนใจที่จะติดตามเนื้อหาต่อไป โดยในการดำเนินเรื่องหรือการอธิบายละเอียดนั้น ควรได้มีการเลือกใช้หลักฐานมาสนับสนุนแนวคิดต่างๆ ให้เห็นภาพและเข้าใจแนวคิดนั้นได้อย่างละเอียดชัดเจนถูกต้อง และเมื่อจะปิดเรื่องหรือจบการนำเสนอสาร ควรมีการสรุปประเด็นหรือสาระสำคัญของเรื่องที่น่าเสนออีกครั้งเพื่อให้ผู้ฟังได้ทบทวนและเป็นการย้ำประเด็นหลักหรือกรอบที่น่าเสนอให้ชัดเจนอีกครั้ง

2. ในการสร้างสารเพื่อการโน้มน้าวใจ หรือการสร้างสารเพื่อเสริมสร้างความรู้ และชี้แนะแนวทางในการปฏิบัตินั้น หากสารที่ต้องการจะสื่อออกไปมีความเป็นนามธรรม หรือเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก ดังเช่น ธรรมะ ควรใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยให้เห็นเป็น

รูปธรรมมากที่สุด โดยเรื่องที่น่ามาเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยนั้น ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้รับสาร หรือเป็นเรื่องที่ผู้รับสารรู้และเข้าใจอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงความคิดจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเรื่องที่รู้เห็นอยู่แล้วไปสู่เรื่องที่เป็นนามธรรมได้

3. ในการใช้คำเพื่อสื่อความหมายนั้น ควรใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ มีความหมายเป็นรูปธรรม หรือเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังสามารถสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นและเข้าใจความหมายของเรื่องนั้นๆ หรือสิ่งนั้นๆ ได้ง่ายขึ้น ในการใช้ศัพท์เฉพาะทาง ควรใช้วิธีการอธิบายให้รายละเอียดหรือคำจำกัดความของคำศัพท์เฉพาะทางนั้นอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำที่ตรงกันทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

4. ในการใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบกับสิ่งใกล้ตัวนั้น จากผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งหากมองไปถึงยุคสมัยดังกล่าวแล้วก็จะพบว่า การดำเนินชีวิตของคนในสมัยนั้นยังผูกพันใกล้ชิดอยู่กับธรรมชาติ การเดินทางต้องเดินทางด้วยเท้า ผ่านสถานที่ต่างๆ ซึ่งก็คือ ป่า ภูเขา แม่น้ำ ทุ่งหญ้า เรื่องที่ถูกลำบากเป็นตัวอย่างจึงเกี่ยวข้องหรือเกิดขึ้นในสถานที่ดังกล่าว ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนในสมัยนั้นคุ้นเคยและพบเห็นอยู่เป็นประจำ แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบัน การใช้วิธีการเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ ใกล้ตัวมนุษย์ อาจจะต้องเปลี่ยนไปตามกาลเวลา และสภาพของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน

5. ในการดำเนินเรื่อง อาจใช้หลักการเน้นคำหรือย้ำข้อความสำคัญๆ ที่เป็นแก่นหรือสาระของคำสอน หรือประเด็นหลักหลายๆ ครั้ง ซึ่งเข้ากับหลักการ Repetition ซึ่งให้เน้นส่วนที่สำคัญๆ โดยการย้ำหลายๆ ครั้ง แต่อาจเปลี่ยนคำพูดหรือประโยค ไม่ใช่ซ้ำประโยคเดิม

6. การถ่ายทอดข่าวสารในปัจจุบันนี้มีวิธีการและเทคนิคต่างๆ มากมาย รวมทั้งมีการใช้เครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัยทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่นการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์มาประกอบการสอน ช่วยให้การถ่ายทอดข่าวสารมีความน่าสนใจมากกว่าการพูดอธิบายเพียงอย่างเดียว ดังเช่นการแสดงธรรมะ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการถ่ายทอดสารโดยการใช้วิธีการพูดให้ฟังก็สามารถประสบผลสำเร็จทางการสื่อสารได้ในอดีต แต่หากใช้วิธีการดังกล่าวเพียงอย่างเดียวในสภาพการณ์ปัจจุบันอาจทำให้ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารได้ยาก ดังนั้นในการถ่ายทอดข่าวสารโดยเฉพาะข่าวสารที่เป็นเรื่อง

ธรรมะ หรือความรู้ต่างๆ ควรได้หาวิธีการใหม่ๆ เพื่อไม่ให้ผู้รับสารเกิดความเบื่อ แต่เป็นวิธีการที่สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้รับสารได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการสื่อสาร

1. ในการสื่อสารนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสารจะขึ้นอยู่กับผู้ส่งสาร นั่นก็คือ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source credibility) แม้สารจะถูกสร้างขึ้นมาให้มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับผู้รับสารมากเพียงใดก็ตาม การสื่อสารก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จได้หากขาดซึ่งความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ซึ่งความน่าเชื่อถือนี้จะเกิดจากการรับรู้ของผู้รับสารอันประกอบไปด้วย

สิ่งที่รับรู้ทางกายภาพ หรือความตั้งใจ อันเนื่องมาจากการมีบุคลิกภาพที่ชวนมอง ดังเช่นความสง่างาม สุขุม คัมภีรภาพของพระพุทธเจ้า ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจและเกิดแรงจูงใจในการฟังธรรมะ นอกจากการมีบุคลิกภาพที่ชวนมองแล้ว ผู้ส่งสารจะต้องมีความชำนาญในการพูด คือไม่พูดติดขัด หรือตะกุกตะกักไม่ต่อเนื่อง

ความเชี่ยวชาญ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ รู้แจ้งเห็นจริงตามหลักเหตุและผล และจากประสบการณ์ตรงของพระองค์เอง ผู้ส่งสารควรเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี

สถานภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธ และอดีตก่อนการตรัสรู้ก็ทรงเป็นโอรสของกษัตริย์

ความน่าไว้วางใจ พระพุทธเจ้าทรงเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ช่วยแก้ไขปัญหาคลายความทุกข์ของประชาชนทุกชนชั้นวรรณะ

2. ลักษณะข้อมูลข่าวสารที่มีความสำคัญ ควรสร้างความสะดุดใจ หรือตรงกับความรูสึก เป็นข้อมูลที่ตรงกับความสนใจของผู้รับสาร เป็นข้อความที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ฟัง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้หยั่งรู้ถึงความรู้สึกของผู้ที่เข้ามาฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์ (การพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้ฟัง หรือการวิเคราะห์ผู้รับสาร) พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าบุคคลที่เข้ามาฟังพระองค์แสดงธรรมมีความทุกข์หรือมีปัญหาอะไร ดังนั้นจึงทรงเลือกแสดงธรรมให้สอดคล้องกับผู้ฟังผู้นั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ข้อมูลข่าวสารหรือคำสอนที่ปลุกกระตุ้นความสนใจ และสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้ฟังต้องการ

3. การใช้วจนภาษา ได้แก่ ภาษาท่าทาง การมีปฏิสัมพันธ์ บริบท การจัดฉาก การสร้างอารมณ์ บรรยากาศของสิ่งแวดล้อม การกำหนดเวลาที่เหมาะสมกับการสื่อสาร วจนภาษาเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญต่อความสัมฤทธิ์ผลของการสื่อสาร พระพุทธองค์ทรงมีความเมตตากรุณาต่อพระสาวก และพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีบุคลิกภาพที่สง่างามทั้งการเดิน ยืน นั่ง ซึ่งเป็นภาษาท่าทางอย่างหนึ่ง

4. การใช้วจนภาษาต้องมีความชัดเจน และมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย พระพุทธเจ้าทรงใช้วจนภาษา หรือคำพูดที่มีความหมายชัดเจน คือการใช้คำสั้นๆ ง่ายๆ เป็นรูปธรรม เช่น เดิน นั่ง ยืน นอน กิ่งไม้ ใบไม้ เป็นต้น ซึ่งเป็นคำที่มีความเป็นรูปธรรม ผู้ฟังฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที ซึ่งในการสื่อสารนั้นการที่จะเลือกใช้วจนภาษา ต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้รับสารเป็นหลักว่ามีระดับความรู้ความสามารถในการเรียนรู้มากเท่าใด ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดระดับความสามารถในการเรียนรู้ไว้ 4 ประเภท คือ ผู้ที่รู้หรือเข้าใจได้เร็วเพียงบอกหัวข้อเท่านั้นก็เข้าใจได้ ประเภทต่อมา ต้องมีการอธิบายจึงจะรู้ได้ ประเภทที่ 3 ต้องมีการฝึกอบรมเป็นลำดับไป ประเภทสุดท้ายจะมีปัญญาน้อยเรียนรู้ความหมายได้ยาก อาจรู้เพียงถ้อยคำ หรือชื่อตัวบทเท่านั้น (อ้างใน ไพรัช สุแสนสุข , 2539) ดังนั้นจึงควรได้มีการวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนการสร้างสารเพื่อให้สารที่ถูกสร้างขึ้นมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับมากที่สุด

5. การสื่อสารสองทาง ดังเช่นวิธีการ ปุจฉา-วิสัชนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตั้งคำถามให้ผู้ฟังตรองคิดและตอบคำถามของพระองค์อันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่แจ่มชัดในประเด็นที่ทรงตั้งเป็นคำถามมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้ฟังได้คิดพิจารณาถึงคำถามซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์จะทรงสอนเพื่อหาคำตอบ และยังมีโอกาสได้ซักถามถึงสิ่งที่ยังไม่เข้าใจเพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงความอธิบายให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน ในเวลานั้นได้ทันที ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้นับเป็นคุณสมบัติเด่นของการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งช่วยให้การสื่อสารมีสัมฤทธิ์ผล ในด้านของการขจัดความคลุมเครือในสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการส่งออกไป เพราะสามารถซักถามให้เข้าใจได้ทันที

ในการใช้วิธีการสื่อสารแบบสองทางนั้น ควรกระทำในลักษณะของ ปุจฉา-วิสัชนา ในการเทศนาธรรม หรือการถาม-ตอบ ในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้รับสารควรมีจำนวนไม่มากคือเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อให้การถาม-ตอบ เป็นไปอย่างทั่วถึงทุกคน และควรแบ่งกลุ่มผู้รับสารเหล่านั้นเป็นกลุ่มที่มีลักษณะทางประชากรใกล้เคียงกัน เช่น เยาวชน วัยรุ่น

คนวัยทำงาน ผู้สูงอายุ นักวิชาการ พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักการเมือง เพื่อการพิจารณาคัดเลือกสารให้เหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มต่างๆ อันจะทำให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลได้

6. การสร้างความเป็นกันเองหรือความคุ้นเคย ด้วยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่นการชักชวนพูดคุยในเรื่องทั่วๆ ไปก่อน เพื่อโยงเข้าสู่เนื้อหาหลัก

7. การมีส่วนร่วมของผู้ฟัง เป็นแนวคิดที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างการโน้มน้าวใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้รับสารเอง (การโน้มน้าวใจตนเอง) เช่นการที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งคำถามให้ผู้ฟังคิดตามและหาคำตอบ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น และเมื่อผู้ฟังคิดตามคำถามเพื่อหาคำตอบจนค้นพบความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสอน คือเกิดความเข้าใจและเห็นจริงตามเชื่อและปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ซึ่งเกิดจากการได้มีส่วนร่วมในการคิดหาคำตอบด้วยตนเองจนเห็นจริง และเชื่อตามด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจตนเอง เป็นต้น ซึ่งการทำให้ผู้รับสารโน้มน้าวใจตนเองได้นี้ จะทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลมากที่สุดในกระบวนการกลยุทธ์ทั้งหลาย ดังนั้นจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในการสื่อสารอย่างจริงจัง

8. ในการสื่อสารนั้นไม่ควรสื่อสารในสิ่งที่ยากหรือซับซ้อนเกินกว่าที่จะนำไปปฏิบัติได้ ควรคำนึงถึงหลักของความเป็นไปได้ในการคิดและการปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้รับสารและบริบทแวดล้อมผู้รับสารด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพระสูตรในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 12 (พระสูตรตันตปิฎก เล่ม 4 มัชฌิมนิกาย มุลปิณฑนากส์) เพียงเล่มเดียว หากจะศึกษาต่อไปในพระสูตรเล่มอื่นๆ ก็จะทำให้ได้รับความรู้ที่กว้างมากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในมุมมองของสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ในส่วนที่เป็นวัจนภาษาเพียงด้านเดียว หากจะศึกษาต่อไปถึงส่วนของการใช้วัจนภาษา และการวิเคราะห์ผู้รับสาร ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็จะทำให้ทราบถึงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. ในการศึกษาถึงกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในครั้งต่อไป ควรได้มีการศึกษาถึงประสิทธิผลของคำสอนในมุมมองของคำสอนที่สามารถสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสารได้ลึกซึ้งเพียงใด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร : อินฟินิตี้เพรส, 2541.
- การศาสนา , กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม 12. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระสุตตันตปิฎก เล่ม 4 : มัชฌิมนิกาย มูลปัดถนากส์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.
- จิราพร เนติธาดา. วิธีการถ่ายทอดธรรมะของหลวงพ่อบุชา สุภัทโท. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542
- นิภา เมืองรัตน์. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสาร ความทันสมัย และความเชื่อ ความศรัทธา และการปฏิบัติศาสนกิจของคริสตศาสนิกชนคาทอลิก. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541
- บุญชอบ เรืองทรัพย์. อุปมา อุปไมยในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชา ภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2520
- พระเทพเวที. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- พระธรรมปิฎก. การสื่อภาษาเพื่อเข้าถึงสังคม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2539.
- พระธรรมปิฎก. ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2543.
- พระธรรมปิฎก. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2542.
- พระธรรมปิฎก. ลักษณะแห่งพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.
- พระพุทธโฆษาจารย์. พระวิสุทธิมัคค์. (ฉบับแปล). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, 2521.
- พระราชธรรมนิเทศ. พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พรศิวกการพิมพ์, 2542.
- พระราชธรรมนิเทศ. โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พรศิวกการพิมพ์, 2542.

พระราชวรมณี. พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร : ธรรมสถาน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ไพรัช สู่แสนสุข. หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ :
การวิเคราะห์พระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรการสอน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.

ระวี ภาวิไล. อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2536.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อทจ. จำกัด, 2539.

วรรณสิทธิ์ ไวกยะเสวี. คู่มือการศึกษาพระพุทธรูปพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม :
มูลนิธิแนบมหาธีรานนท์, 2540.

วศิน อินทสระ. หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธรูป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์, 2540.

สมฤดี วิศวะเวทย์. ทฤษฎีความรู้ของฮิวม์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2536.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์, 2539.

สุภาพรณ ณ บางช้าง. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

อรวรรณ ปิณฑน์ไธวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

อรวรรณ ปิณฑน์ไธวาท. หลักและปรัชญาของวาทวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Cragan , J.F. , Shields , Symbolic Theories in Applied Communication Research. NJ :
Hampton Press, 1995.

Fisher , Walter R. Clarifying the Narrative Paradigm. "The Narrative Paradigm : An
Elaboration." In Journal of Communication Monographs 56 (March 1989), pp.
50-52

Fisher , Walter R. "Narration as A Human Communication Paradigm : The Case of Public Moral Argument." In Journal of Communication Monographs 51 (March 1989), pp. 1-10

Fisher , Walter R. "The Narrative Paradigm : An Elaboration." In Journal of Communication Monographs 52 (December 1985), pp. 347-364

Rybacki , K&Rybacki. Communication Critism : Approach and Genre. California : Wadsworth, 1991

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกคืออะไร ?

ศาสนาทุกศาสนา ย่อมมีคัมภีร์หรือตำราทางศาสนาเป็นหลักในการสั่งสอน แม้เดิมจะมีได้ขีดเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เมื่อมนุษย์รู้จักใช้ตัวหนังสือ ก็ได้มีการเขียน การจารึกคำสอนในศาสนานั้นๆ ไว้ เมื่อโลกเจริญขึ้นถึงกับมีการพิมพ์หนังสือเป็นเล่มๆ ได้ คัมภีร์ศาสนาเหล่านั้นก็มิผู้พิมพ์เป็นเล่มขึ้นโดยลำดับ

พระไตรปิฎก หรือที่เรียกในภาษาบาลีว่า ตปิฎก หรือ เตปิฎก นั้น เป็นคัมภีร์หรือตำราทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับไตรเวท เป็นคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์ ไบเบิล ของศาสนาคริสต์ อัล กุรอาน ของศาสนาอิสลาม

กล่าวโดยสรุปศัพท์ คำว่า พระไตรปิฎก แปลว่า 3 คัมภีร์ เมื่อแยกเป็นคำๆ ว่า พระ + ไตร + ปิฎก

คำว่า พระ เป็นคำแสดงความเคารพยกย่อง

คำว่า ไตร แปลว่า สาม

คำว่า ปิฎก แปลได้ 2 อย่าง คือ แปลว่าคัมภีร์หรือตำราอย่างหนึ่ง แปลว่า กระจาดหรือตะกร้าอย่างหนึ่ง ที่แปลว่ากระจาดหรือตะกร้า หมายความว่าเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้กระจัดกระจาย คล้ายกระจาดหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะใส่ของฉะนั้น

ดังนั้น พระไตรปิฎก จึงหมายถึงคัมภีร์หรือตำราที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (และของสาวกสำคัญบางรูป) รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ดูเดียวกับตะกร้าอันเป็นภาชนะสำหรับใส่รวบรวมของต่างๆ ไว้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็นอะไรบ้าง ?

เมื่อทราบแล้วว่า คำว่า พระไตรปิฎก แปลว่า 3 คัมภีร์ หรือ 3 ปิฎก จึงควรทราบต่อไปว่า 3 ปิฎกนั้นมีอะไรบ้าง และแต่ละปิฎกนั้น มีความหมายหรือใจความอย่างไร

ปิฎก 3 แบ่งออกดังนี้

1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัย หรือข้อบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์
2. พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตรหรือเทศนาที่ตรัสแก่บุคคลต่างๆ ในเวลาและสถานที่แตกต่างกัน เป็นรูปคำสนทนาโต้ตอบบ้าง คำบรรยายธรรมบ้าง เป็นรูปร้อยกรองบ้าง ร้อยแก้วบ้าง ร้อยแก้วผสมร้อยกรองบ้าง ตลอดถึงเทศนาของพระสาวกลำดับบางรูป
3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมต่างๆ ที่อธิบายในแง่วิชาการล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ส่วนมากเป็นคำสอนด้านจิตวิทยาและอภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา

ลักษณะการจัดหมวดหมู่ของแต่ละปิฎก

ได้กล่าวแล้วว่า พระไตรปิฎกนั้น แบ่งออกเป็นวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก โดยลำดับ พระโบราณจารย์ฝ่ายไทยได้ใช้วิธีย่อหัวข้อสำคัญในแต่ละปิฎก เพื่อจำง่ายเป็นอักษรย่อ ในการใช้อักษรย่อนั้น วินัยปิฎกมี 5 คำ สุตตันตปิฎก 5 คำ อภิธรรมปิฎก 7 คำ ดังต่อไปนี้

วินัยปิฎก

อักษรย่อในปิฎกอื่นๆ ไม่มีปัญหา คงมีปัญหาเฉพาะวินัยปิฎก คือ อา ปา ม จู ป อา = อาทิกัมม์ (การกระทำที่เป็นต้นบัญญัติ) หมายถึงเฉพาะรายการพระวินัย ตั้งแต่อาบัติปาราชิกลงมาถึงสังฆาติเสส , ปา = ปาจิตตีย์ เป็นชื่อของอาบัติในปาฏิโมกข์ เฉพาะตั้งแต่ตัดสังฆาติเสสลงมา ทั้งสองหัวข้อนี้นี้เป็นการย่ออย่างจับความมากกว่าย่อตามชื่อหมวดหมู่ จึงไม่ตรงกับชื่อที่ใช้เป็นทางการในวินัยปิฎก ส่วนอีก 3 ข้อท้าย ตรงตามชื่อหมวดหมู่ ฉะนั้น ถ้าจะจัดตามชื่อ จึงควรเป็นดังนี้

1. มหาวิภังค์ หรือ ภิกขุวิภังค์ ว่าด้วยศีลของภิกษุที่มาในปาฏิโมกข์ (คำว่า ปาฏิโมกข์ คือ ศีลที่เป็นใหญ่เป็นสำคัญอันจะต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน)

2. ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยศีลของนางภิกษุณี
3. ม = มหาวัคค์ แปลว่า วรรคใหญ่ แบ่งออกเป็นชั้นธกะ คือหมวดต่างๆ 10 หมวด
4. จุ = จุลวัคค์ แปลว่า วรรคเล็ก แบ่งออกเป็นชั้นธกะ คือหมวดต่างๆ 12 หมวด
5. ป = ปรีวาร หมายถึงหัวข้อเบ็ดเตล็ดต่างๆ เป็นย่อหัวข้อสรุปเนื้อความ วิจัยปัญหาใน 4 เรื่องข้างต้น

แต่ตามความเข้าใจของชาวอังกฤษที่ตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ขึ้นพิมพ์พระไตรปิฎกในประเทศอังกฤษแบ่งวินัยปิฎกออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สุตตวิภังค์ หมายถึงทั้งศีลของภิกษุและภิกษุณี
2. ชั้นธกะ หมายถึงทั้งมหาวัคค์และจุลวัคค์
3. ปรีวาร คือหัวข้อเบ็ดเตล็ด

ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ทำให้เกิดการผิดพลาดหรือบกพร่องในวินัยปิฎกแต่ประการใด ต้นฉบับก็ตรงกัน เป็นการเรียกชื่อหัวข้อ หรือวิธีแบ่งหัวข้อต่างกันออกไปเท่านั้น

สุตตันตปิฎก

หัวข้อย่อยแห่งสุตตันตปิฎกมี 5 คำ คือ ที ม สัง อัง ขุ ดังต่อไปนี้

1. ที = ทิมนิกาย แปลว่า หมวดยาว หมายถึงหมวดที่รวบรวมพระสูตรขนาดยาวไว้ส่วนหนึ่งไม่ปนกับพระสูตรประเภทอื่น ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 34 สูตร
2. ม = มัชฌิมนิกาย แปลว่า หมวดปานกลาง หมายถึงหมวดที่รวบรวมพระสูตรขนาดกลางไม่สั้นเกินไป ไม่ยาวเกินไปไว้ส่วนหนึ่ง ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 152 สูตร
3. สัง = สังยุตตนิกาย แปลว่า หมวดประมวล คือประมวลเรื่องประเภทเดียวกันไว้เป็นหมวดหมู่ เช่นเรื่องพระมหากัสสป เรียกกัสสปสังยุต เรื่องอินทรีย์ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน) เรียกอินทรีย์สังยุต เรื่องมรรค (ข้อปฏิบัติ) เรียกมัคคสังยุต ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 7,762 สูตร
4. อัง = อังคุตตรนิกาย แปลว่า หมวดยี่งด้วยองค์ คือจัดลำดับธรรมะไว้เป็นหมวดๆ ตามลำดับตัวเลข เช่น หมวดธรรมะข้อเดียว เรียกว่า เอกนิบาต หมวดธรรมะ 2 ข้อ เรียกทวินิบาต หมวดธรรมะ 3 ข้อเรียกตทินิบาต ดังนี้ เป็นต้น จนถึงหมวดธรรมะ 10 ข้อ

เรียกทศกนิบาต หมวดธรรมะเกิน 10 ข้อ เรียกอติเรกทศกนิบาต ในหมวดนี้มีพระสูตรรวมทั้งสิ้น 9,557 สูตร

5. ขุ = ขุททกนิกาย แปลว่า หมวดเล็กน้อย รวบรวมข้อธรรมที่ไม่จัด
เข้าใน 4 หมวดข้างต้น มารวมไว้ในหมวดนี้ทั้งหมด เมื่อจะแบ่งโดยหัวข้อใหญ่ก็มี 15 เรื่อง คือ

- (1) ขุททกปาฐะ แปลว่า บทสวดเล็กๆ น้อยๆ โดยมากเป็นบทสวดสั้นๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
- (2) ธรรมบท แปลว่า บทแห่งธรรม คือภาษิตสั้นๆ ประมาณ 300 หัวข้อ (ส่วนเรื่องพิสดารมีทั้งเรื่องประกอบปรากฏในอรรถกถา)
- (3) อุทาน แปลว่า คำที่เปล่งออกมา หมายถึงคำอุทานที่เป็นธรรมภาษิต มีทั้งเรื่องประกอบเป็นเหตุปรารภในการเปล่งอุทานของพระพุทธเจ้า
- (4) อิติวุตตกะ แปลว่า "ข้อความที่ท่านกล่าวไว้แบบนี้" เป็นการอ้างอิงว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสข้อความไว้แบบนี้ ไม่มีเรื่องประกอบ มีแต่ที่ขึ้นต้นว่า ข้าพเจ้าได้ยินมาว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสไว้แบบนี้
- (5) สุตตนิบาต แปลว่า รวามพระสูตร คือรวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ดต่างๆ ไว้ด้วยกัน มีชื่อสูตรบอกกำกับไว้
- (6) วิมานวัตถุ แปลว่า เรื่องของผู้ได้วิมาน แสดงเหตุที่ทำให้ได้ผลดีตามคำบอกเล่าของผู้ได้ผลดีนั้นๆ
- (7) เปตวัตถุ แปลว่า เรื่องของเปรตหรือผู้ล่วงลับไป ที่ทำกรรมชั่วไว้
- (8) เถรคาถา ภาษิตต่างๆ ของพระเถระผู้เป็นอรหันตสาวก
- (9) เถรีคาถา ภาษิตต่างๆ ของพระเถรีผู้เป็นอรหันตสาวิกา
- (10) ชาดก แสดงภาษิตต่างๆ เกี่ยวโยงกับคำสอนประเภทเล่านิทาน (ทั้งเรื่องพิสดารมีในอรรถกถา เช่นเดียวกับธรรมบท)
- (11) นิทเทส แบ่งออกเป็นมหานิทเทส คือมหานิทเทสเป็นคำอธิบายพระพุทธานุชาศิตในสุตตนิบาต (หมายเลข 5) รวม 16 สูตร ส่วนจุฬานิทเทส เป็นคำอธิบายพระพุทธานุชาศิตในสุตตนิบาต (หมายเลข 5) ว่าด้วยปัญหาของมาณพ 16 คน กับ ชัคควิสาลสูตร กล่าวกันว่าเป็นภาษิตของพระสารีบุตรเถรเจ้า
- (12) ปฏิสัมภิทามัคค์ แปลว่า ทางแห่งปัญญาอันแตกฉาน เป็นคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวกันว่าพระสารีบุตรเถรเจ้ากล่าวไว้
- (13) อปทาน แปลว่า คำอ้างอิง เป็นประวัติส่วนตัวที่แต่ละท่านเล่าไว้ ซึ่งอาจแบ่งได้ คือเป็นอดีต ประวัติของพระพุทธเจ้า ของพระเถระอรหันตสาวก

ของพระเถรอรหันตสาวิกา ส่วนที่เป็นประวัติการทำความดีของพระปัจเจก
พุทธเจ้านั้น มีคำอธิบายว่า เป็นพระพุทธานุชาตตรัสเล่าให้พระอานนท์ฟัง

- (14) พุทธวงศ์ แปลว่า วงศ์ของพระพุทธเจ้า หลักการใหญ่เป็นการแสดง
ประวัติของพระพุทธเจ้าในอดีต 24 องค์ รวมทั้งของพระโคตมพุทธเจ้าด้วย
จึงเป็น 25 องค์ นอกจากนั้นมีเรื่องเบ็ดเตล็ดแทรกเล็กน้อย
- (15) จริยาปิฎก แปลว่า คัมภีร์แสดงจริยา คือการบำเพ็ญบารมีต่างๆ ของ
พระพุทธเจ้า ซึ่งแบ่งหลักใหญ่ออกเป็นทาน (การให้) ศีล (การรักษากาย
วาจาให้เรียบร้อย) และเนกขัมมะ (การออกบวช)

ข้อสังเกตท้ายสุดตันตปิฎก

พระสูตรตันตปิฎกซึ่งแบ่งออกเป็น 5 นิกาย ดังกล่าวมาแล้ว คือ ทีฆนิกาย จน
ถึง ขุททกนิกายนั้น บางครั้งพระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า 5 นิกายนี้แหละ จะเรียกว่าประมวลได้
ครบทั้งสามปิฎกก็ได้ คือ ถูกว่านอกจากพระพุทธรวจนะที่อยู่ใน 4 นิกายข้างต้นแล้ว พระพุท
ธวจนะที่เหลือจัดเข้าในขุททกนิกาย คือหมวดเบ็ดเตล็ดทั้งหมด คือทั้งวินัยปิฎกและอภิธรรมปิฎก
จัดเข้าในขุททกนิกายทั้งสิ้น คำว่า นิกาย ในบางแห่งใช้คำว่า อาคม แทนพระไตรปิฎกฝ่ายเถร
วาทที่ปรากฏแปลในฉบับจีน ชาวจีนใช้คำว่า อาคม หมายถึงรวมแทนพระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาท

อภิธรรมปิฎก

หัวข้อย่อแห่งพระอภิธรรมปิฎก มี 7 คำ คือ สัง วิ ธา ฏ ก ย ป ดังต่อไปนี้

1. สัง = สังคณี ว่าด้วยการรวมหมู่ธรรมะ คือธรรมะแม้จะมีมากเท่าไร
ก็อาจรวมหรือจัดเป็นประเภทๆ ได้เพียงไม่เกิน 3 อย่าง
2. วิ = วิภังค์ ว่าด้วยการแยกธรรมะออกเป็นข้อๆ เช่น เป็นขั้น 5
เป็นต้น ทั้งสังคณีและวิภังค์นี้ เทียบด้วยคำว่า สังเคราะห์ (Synthesis) และวิเคราะห์
(Analysis) ในวิทยาศาสตร์ เป็นแต่เนื้อหาในทางศาสนากับทางวิทยาศาสตร์ มุ่งไปคนละทาง
คงลงกันได้หลักการว่า ควรเรียนรู้ทั้งในทางรวมกลุ่มและแยกกลุ่ม เช่น รถคันหนึ่งควรรู้ทั้งการ
ประกอบเข้าเป็นคันรถ และการแยกส่วนต่างๆ ออกจะนั้น
3. ธา = ธาตุถก ว่าด้วยธาตุ คือธรรมะทุกอย่าง อาจจัดเป็นประเภท
ได้โดย ธาตุ อย่างไร

4. ปุ = ปุคคลบัญญัติ ว่าด้วยบัญญัติ 6 ประการ เช่น บัญญัติขั้นบันฑิต บัญญัติอายตนะ จนถึงบัญญัติเรื่องบุคคล พร้อมทั้งแจกรายละเอียดเรื่องบัญญัติบุคคลต่างๆ ออกไป
5. ก = กถาวัตถุ ว่าด้วยคำถาม คำตอบ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระอรหันตภิกษุกล่าวว่าเป็นคำถาม 500 คำตอบ 500 แต่ตัวเลข 500 นี้ อาจหมายถึงเพียงว่าหลายร้อย เพราะเท่าที่นับกันดูแล้ว ได้คำถาม คำตอบ อย่างละ 219 ข้อ)
6. ย = ยมก ว่าด้วยธรรมเป็นคู่ๆ บางทีการจัดคู่ก็มีลักษณะเป็นตรรกวิทยา
7. ป = ปัญฐาน ว่าด้วยปัจจัย คือสิ่งสนับสนุน 24 ประการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะคำสอนและแนวการสอนในพระพุทธศาสนา

ไพรัช สุแสนสุข (2539) ได้รวบรวมและสรุปลักษณะคำสอน และแนวการสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาไว้ว่า ลักษณะคำสอน และแนวการสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นจะอยู่ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ถึงพร้อมด้วยเหตุที่ทรงบำเพ็ญบารมีมาจนเพียบพร้อมเพื่อตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งถึงพร้อมด้วยผล คือ พระรูปสมมติ ญาณ การละกิเลสและवासนา (บุคลิกภาพความเคยชินที่ไม่งาม) โดยสิ้นเชิง และอีกมีความเป็นใหญ่ในการทำกิจให้สำเร็จ ทรงพร้อมด้วยพระอัครยาศัย และอุตสาหะอุปการะแก่สัตว์โลกเป็นนิจ หรือมีพระมหากุณาอันยิ่ง ที่ทรงประกาศพระสัทธรรมอนุเคราะห์อบรมสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ให้ก้าวพ้นทุกข์เช่นเดียวกับพระองค์ โดยพระสัทธรรมที่ทรงประกาศไว้มีลักษณะสำคัญ 3 ชั้น คือ ปรียติ คือ การศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติ คือ การเจริญหรือลงมือปฏิบัติ และปฏิเวธ คือ รู้แจ้งหรือบรรลุธรรมที่ได้ปฏิบัติ

สาระสัทธรรมที่ทรงประกาศว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่โดยปรมาตต์ หรือมีอยู่จริงแท้ตามธรรมชาติที่สามารถตรวจสอบได้มี 4 ประเภท คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน โดยแบ่งลักษณะกว้าง ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ สังขตธรรม และ อสังขตธรรม โดยมีลักษณะดังนี้

1) สังขตธรรม ได้แก่ จิต เจตสิก รูป หรือ ชันธ์ทั้ง 5 ของชีวิต โดยเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา มีลักษณะของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วปรากฏความแปรไปและดับสลายในที่สุด

2) อสังขตธรรม ได้แก่ นิพพาน ซึ่งไม่ใช่สิ่งปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา มีลักษณะที่ไม่ปรากฏความเกิดและความดับสลาย เป็นภาวะที่มีตั้งอยู่ แต่ไม่ปรากฏความแปรไปนอกจากธรรม 2 กลุ่มนี้ แล้วก็มีบัญญัติซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดกำหนดขึ้นเพื่อหมายรู้สื่อสารกันในเรื่องโลกและชีวิต ชื่อที่บัญญัติเรียก เช่น คน สัตว์ โต๊ะ บ้าน จะไม่มีตัวตนอยู่จริงในธรรมชาติ จึงไม่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่น ไม่มีลักษณะเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป หรือไม่สามารถอธิบายหรือแสดงใดลักษณะได้ ปัญหาอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือ หลงบัญญัติว่าเป็นปรมาตต์ หรือหลงว่ามีจริงแท้ หรือไม่ก็เกิดลักษณะบัญญัติบังปรมาตต์ คือ ติดบัญญัติจนมองไม่เห็นภาวะปรมาตต์ เช่น ติดบัญญัติที่เรียกคนจนมองไม่เห็นชันธ์ 5 ซึ่งมีตัวตน และเป็นอนิจจัง เป็นต้น

นอกจากบัญญัติและนิพพานก็คือ โลกและชีวิตที่ปรากฏล้วนเป็นสังขตธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งมีกระบวนการเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามหลักกรรมดาแห่งนิยาม 5

คือ อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยามและธรรมนิยาม กระบวนธรรมดังกล่าวเป็นไปเองตามครรลองธรรมชาติที่มีได้อำนาจความปรารถนาใดมาบังคับได้ หรือมิได้อยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาใด ซึ่งธรรมชาติเป็นไปด้วยสามัญลักษณะ คือ ความเป็นอนิจจัง หรือไม่เที่ยงเป็นทุกข์ คือ ทนอยู่ภาวะเดิมไม่ได้แปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย และไม่มีตัวตนแท้จริงหรืออนัตตา

สภาวะลักษณะของโลกและชีวิตตามความเป็นจริงดังกล่าวเป็นธรรมะที่ทรงตรัสรู้และประกาศให้สรรพสัตว์ได้รู้ตามเป็นจริงนี้ พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า มัชฌิมนิยาม เพราะโดยภาวะทั่วไปของชีวิตจะประกอบด้วยอวิชชา คือ ไม่รู้ภาวะตามเป็นจริง จึงคิดปรุงแต่งไปต่าง ๆ นานา อันมีผลต่อการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง คือ ปฏิบัติผิด ความทุกข์ก็เกิดตามมา เป็นวัฏจักรไม่รู้จบ และสิ่งที่คู่กับมัชฌิมนิยามที่ทรงประกาศอบรมพร่ำสอน คือ การปฏิบัติที่ถูกต้องที่ยังผลทั้งต่อการรู้แจ้งใน มัชฌิมนิยาม และการหมดทุกข์ได้ โดยเรียกแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นว่ามัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง และทั้งทางสายกลางกับหลักธรรมสายกลาง หรือ พระธรรมวินัย ถือเป็นหัวใจเป็นสาระของการประกาศอบรมสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่สืบต่อกันมาจากสมัยพุทธกาล ที่เริ่มจากการท่องจำมาสู่การบันทึกเป็นภาษาอักษรอย่างปัจจุบันในพระไตรปิฎก

การประกาศเผยแผ่ศาสนาเป็นไปได้อย่างก่อประโยชน์ได้แท้จริง และเป็นไปได้ อย่างกว้างขวาง และสืบชวงเวลายาวนานได้นั้นจุดหลัก คือ เพราะพระปรีชาในการอบรมสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่การเฟ้นธรรมหรือการเลือกธรรมได้อย่างเหมาะสม การเลือกยุทธวิธีในการสอนได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งการกำหนดแนวทางแบบอย่าง หรือจัดระบบกำหนดแนวแก่สาวกผู้ช่วยเหลือหรือรับช่วงต่อมาได้อย่างเหมาะสมและตอบคอบอย่างยิ่ง ด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว จึงได้ยกย่อง ความเป็น บรมครู แต่พระพุทธเจ้าในฐานะผู้สอนที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งคุณลักษณะและบทบาททั่วไป ของบรมครูนี้ พระราชาวรมณี (2531) ได้สรุปไว้ มีลักษณะโดยสังเขปดังต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และทรงเพียบพร้อมด้วยรูปลักษณะ และบุคลิกภาพ อันสมบูรณ์พร้อมดังกล่าวแล้วนั้น ถือเป็นคุณลักษณะของความเป็นศาสดาที่มีผลต่อการเผยแผ่ และสั่งสอนสาระธรรมให้กว้างขวางได้ โดยคุณลักษณะที่มีนี้ ได้หล่อหลอมภาพความเป็นไปในภารกิจความเป็นบรมครูของพระองค์ ซึ่งอาจลำดับด้วยเริ่มที่ ทรงเป็นกัลยาณมิตรของหมู่สัตว์โดยแท้ ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกด้วยความเสียสละ โดยดูจากพุทธกิจที่เป็นกิจวัตร คือ

ก) ปุเรภัตตกิจ พุทธกิจภาคเช้า ได้แก่ ทรงตื่นพระบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาตเสวยแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนที่นั่น ๆ เสด็จกลับพระวิหาร รอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว เสด็จเข้าพระคันธกุฎี

ข) ปัจฉิมภัตตกิจ พุทธกิจภาคบ่าย ระยะเวลาที่ 1 เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ทรงโอวาทภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่าง ๆ พระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎี อาจทรงบรรทมเล็กน้อย แล้วในระยะเวลาที่ 2 ทรงพิจารณาตรวจดูความเป็นไปของชาวโลก ระยะเวลาที่ 3 ประชาชนในดินนั้นมาประชุมในธรรมสภาทรงแสดงธรรมโปรด

ค) ปริณิยามกิจ พุทธกิจยามที่ 1 ของราตรี หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้ว อาจทรงทรงสนานแล้วปลีกพระองค์อยู่เงียบ ๆ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้าทูลถามปัญหาบ้าง ขอกรรมฐานบ้าง ขอให้ ทรงแสดงธรรมบ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความประสงค์ของพระสงฆ์

ง) มัชฌิมิยามกิจ พุทธกิจยามนี้เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายไปแล้ว ทรงใช้เวลาเพื่อตอบปัญหาพวกเทพทั้งหลายที่มาเฝ้า เหตุการณ์

จ) ปัจฉิมิยามกิจ ทรงแบ่งเป็น 3 ระยะเวลา ระยะเวลาแรกเสด็จดำเนินจงกรมเพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะเวลาที่ 2 เสด็จเข้าพระคันธกุฎี ทรงพระบรรทมสลับไสยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะเวลาที่ 3 เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลผู้ใดที่ควรเสด็จไปโปรดโดยเฉพาะเป็นพิเศษ เมื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็จะเสด็จไปโปรดในพุทธกิจภาคเช้า

ในส่วนเกี่ยวกับการสอนของพระพุทธเจ้า สามารถพิจารณาในส่วนต่าง ๆ ได้ ซึ่งลักษณะโดยรวมสามารถสรุปสิ่งสำคัญได้ คือ

1. ทรงสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
2. ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
3. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้งไม่หวังผลตอบแทน
4. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
5. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใกล้ซิดสนิทสนมและพึงพอใจได้ความสุข
6. ทรงมีหลักการสอน และวิธีสอนยอดเยี่ยม

สำหรับลักษณะการสอนส่วนต่าง ๆ พระราชวรมุนี (2531) ยังได้พิจารณาสรุปหลักการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ คือ

ก) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องการสอนมีลักษณะดังนี้

- 1) สอนจากเรื่องง่าย ๆ หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปสู่สิ่งที่เข้าใจยาก
- 2) สอนอย่างมีลำดับขั้นและมีความต่อเนื่องกันไป
- 3) สอนโดยใช้ประสบการณ์ตรง
- 4) สอนตรงเรื่อง ตรงจุด ไม่วกวนหรือออกนอกเรื่อง
- 5) สอนมีเหตุมีผล ตรงตามเห็นจริงได้
- 6) สอนเท่าที่จำเป็นหรือมีความพอดีกับผู้เรียน มิใช่สอนเท่าที่ผู้สอนรู้แล้ว ผู้เรียนรับไม่ไหว หรือไม่เกิดประโยชน์
- 7) สอนสิ่งที่มีความหมาย และเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข) เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

- 1) สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) ปรับวิธีสอนตามความเหมาะสมกับบุคคล
- 3) สอนโดยคำนึงถึงความพร้อมหรือความสามารถพื้นฐานของผู้เรียน
- 4) สอนโดยผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง
- 5) สอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
- 6) ให้ความสนใจเป็นกรณีบุคคล
- 7) สอนโดยไม่ละเลยคนที่ด้อยหรือเอาใจใส่คนที่ด้อยมีปัญหาด้วย

ค) เกี่ยวกับตัวการสอน

- 1) เริ่มการสอนด้วยสิ่งใกล้ตัวหรือสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคย
- 2) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่งไม่ตึงเครียด ให้เกียรติแก่ผู้เรียน
- 3) สอนมุ่งเนื้อหาสาระ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่เสียดสีใคร ๆ
- 4) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีคุณค่ามองเห็นความสำคัญของผู้เรียน
- 5) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย สละสลวย เข้าใจง่าย

เมื่อพิจารณาโดยภาพกว้าง ๆ อีกลักษณะหนึ่งของการสอนของพระพุทธเจ้าที่ส่งผลให้ทรงจัดการสอนได้อย่างเป็นผลสำเร็จ คือ ทรงมีลีลาการสอน 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1) อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนงูมอไปดูเห็นกับตา
- 2) ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
- 3) ใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน
- 4) ซิลมใจให้เข้มขึ้น ร่าเริง เบิกบาน พังไม่เปื้อนและเปี่ยมด้วยความหวัง

นอกจากนี้พระราชมุนี (2531) ยังได้สรุปวิธีสอนแบบต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้าที่พบได้บ่อย ๆ คือ

1. แบบสากัจฉา หรือ สนทนา
2. แบบบรรยาย
3. แบบตอบปัญหา โดยอาจแยกได้ 4 ลักษณะ
 - 3.1 แบบตอบปัญหาตรงไปตรงมา
 - 3.2 แบบย่อนถามให้ชัดเจนก่อนตอบ
 - 3.3 แบบแยกความตอบ หรือตอบหลายด้านหลายลักษณะ
 - 3.4 ยับยั้งปัญหาโดยไม่ตอบ เช่น ปัญหาออกเรื่อง ไร้ประโยชน์ พิสูจน์ไม่ได้
4. แบบวางกฎข้อบังคับ หรือการสร้างวินัย ข้อตกลง

ทั้งนี้ วิธีสอนแบบต่าง ๆ จะใช้กลวิธีและอุบายประกอบการสอนในลักษณะต่าง ๆ ที่มี เช่น

1. ยกอุทาหรณ์ และเล่านิทานประกอบ
2. เปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา
3. การใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนประกอบ
4. การทำเป็นตัวอย่าง
5. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่
6. อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล เช่น เลือกสอนหัวหน้ากลุ่มก็จะได้ลูกกลุ่มมาร่วมด้วยตามมา
7. ใช้จังหวะ และโอกาสที่เหมาะสม
8. มีความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ
9. การลงโทษและให้รางวัล
10. กลวิธีแก้ปัญหเฉพาะหน้า

สำหรับการสรุปลักษณะพุทธวิธีสอนของท่านอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น วติน อินทสระ (ม.ป.ป. : 85-113, คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สนง. 2526 ภาคที่ 2 : 13-24) กล่าวถึงสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

- ก) จุดมุ่งหมาย ซึ่งสรุปได้ว่า การสอนของพุทธองค์มีจุดมุ่งหมาย 3 อย่าง คือ
- 1) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้จักจริง ในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
 - 2) เพื่อให้ผู้ฟังตรองตามแล้วเห็นจริงได้ ตามเหตุผลที่ทรงแสดงอย่างชัดเจน
 - 3) เพื่อให้ผู้ฟังรับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร
- ข) วิธีสอน ซึ่งสรุปไว้ 5 วิธี คือ
- 1) วิธีเอกังสลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียวเช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ
 - 2) วิธีวิภาษลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน
 - 3) วิธีปฏิเสธจาลักษณะ คือ ทรงถกถามย้อนเสียก่อนเพื่อให้ประเด็นชัดเจน
 - 4) วิธีฐานลักษณะ คือ พักปัญหาไม่ทรงตอบเรื่องนั้นเพราะไม่เป็นประโยชน์ ยังไม่ถึงเวลา
 - 5) วิธีอุปมาลักษณะ คือ ทรงสอนแบบเปรียบเทียบ
- ค) ท่าทีที่ทรงสอน กล่าวคือ
- 1) ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม
 - 2) ทรงสอนอย่างเข้มงวด
 - 3) ทรงสอนแบบขอร้องวิงวอน

ส่วน ประสาร ทองภักดี (2506, คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สนง. 2526 ภาคที่ 2 : 41-56) ได้สรุปลักษณะต่าง ๆ ในพุทธวิธีสอน อันดับแรกได้กล่าวถึงพระพุทธรเจ้าทรงมีศิลปวิธีในการสอน 4 ประการ ในการสอนทุกครั้ง คือ

1. สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยใจเหมือนตาเห็น
2. ชักชวนให้ปฏิบัติตาม
3. เข้าใจผู้ฟังมีความกล้าหาญในการปฏิบัติตามนั้น
4. ให้ผู้ฟังมีความร่าเริงแจ่มใส แซ่มนขึ้นในการฟังและปฏิบัติตาม

ส่วนแนวในการสอน ได้สรุปไว้ 3 แนว คือ

1. สอนเท่าที่รู้
2. สอนอย่างมีเหตุผล และ
3. สอนอย่างรับรองผล หรือให้หลักประกันแก่ผู้ปฏิบัติตามอุณใจได้ คือ ผู้ปฏิบัติตามย่อมจะได้รับผลตามควรแก่การปฏิบัติ

และส่วนสุดท้าย คือ หลักวิธีการสอนหรือกลวิธีการสอน ซึ่งได้แยกไว้ 8 อย่าง คือ

- 1) การรู้จักบุคคลที่จะสอน
- 2) เลือกธรรมะสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
- 3) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
- 4) สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
- 5) สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
- 6) สอนด้วยการเปรียบเทียบหรือด้วยอุปมาอุปไมย
- 7) สอนด้วยอุปกรณ์การสอน ซึ่งแยกเป็น 3 ลักษณะ คือ
 - ก) ให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ์
 - ข) ใช้ภาพนิมิตเหมือนฉายภาพยนตร์
 - ค) ใช้วิธีทดลองด้วยตนเอง
- 8) สอนด้วยการทำตัวอย่างให้ดู

สำหรับ แสง จันทร์งาม (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สนง. 2526 ภาคที่ 2 : 27-36) ได้สรุปหลักการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ 3 แบบ คือ

- ก) แบบอธิปัทธาภิหาริย์ เป็นการสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษเหนือสามัญ
- ข) แบบอาเทศนาภิหาริย์ สอนโดยวิธีดักใจ หรือรู้ใจผู้อื่น
- ค) แบบอนุสาสนิปาภิหาริย์ การสอนด้วยการบรรยาย การพรั่าสอนให้รู้ผิดรู้ถูก รู้ดีรู้ชั่วด้วยตนเอง แบบที่ 3 นี้ พระพุทธเจ้าทรงใช้มากที่สุด โดยมีเหตุหรือองค์ประกอบย่อยของการใช้วิธีนี้คือ

- 1) ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ
- 2) ทรงเลือกสอนคนตามความเหมาะสม
- 3) ทรงสอนตามจริตของคน
- 4) ทรงสอนตามภูมิสติปัญญาของคนฟัง
- 5) ทรงสอนตามภูมิหลังของผู้ฟัง

และ ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2523 : 46-71) ได้รวบรวมตัวอย่างวิธีสอนในสมัย พุทธกาลไว้ 4 แบบ คือ

1. วิธีสอนแบบไตรสิกขา โดยมีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้น คือ ศีล สมาธิและปัญญา
2. วิธีสอนแบบบรรยายอุปมาอุปไมย หรือการสอนบรรยายเนื้อหาที่เรียนเปรียบเทียบกับสิ่งที่คุ้นเคยอยู่ก่อน เพื่อให้เกิดมโนทัศน์ที่ง่ายขึ้นหรือชัดเจนขึ้น
3. วิธีสอนแบบธรรมสภา์จจา หรือการสอนโดยการสนทนา อภิปรายแสดงความ คิดเห็นกัน
4. วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา หรือการถามตอบปัญหาระหว่างกัน

ลักษณะพุทธวิธีสอนดังกล่าวมานี้ อาจถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของความ พยายามสรุปรวบรวมอธิบายหรือเสนอแนวพุทธวิธีสอนของท่านต่าง ๆ จากรายละเอียดที่มีอยู่อีก อย่างมากในพระไตรปิฎก และทั้งหมดทั้งสิ้นมีจุดเริ่มจากพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ อ นุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงเป็นผู้รู้ยิ่ง ผู้บริสุทธิ์จากกิเลส และวาสนาทั้งปวง เป็นผู้เปี่ยมด้วยมหา กุณยานุเคราะห์แก่สัตว์โลก ด้วยการจำแนกแจกพระธรรม พระอบรมสังสอนแก่สรรพสัตว์จวบจน พระวาระสุดท้ายแห่งพระชนมชีพ ก่อนปรินิพพาน ด้วยบทบาทแห่งบรมครูโดยแท้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางวิเคราะห์โครงเรื่องของคำสอน

เรื่อง ที่	ชื่อเรื่อง	การเปิดเรื่อง	การดำเนินเรื่องโดยการใช้หลักฐาน						การปิดเรื่อง	
			ยกตัวอย่าง	ใช้สถิติ	ใช้พยาน	เปรียบเทียบ	รายละเอียด	พรรณนา		บอกเล่า
1	มูลปริยาย สูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญที่ จะสอนในพระสูตร	X				X	X		จบ พระสูตร เมื่อจบ ประเด็นสุดท้ายที่สอน
2	สัพพาสว สังวรสูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ	X				X	X		สรุปประเด็นที่ได้สอนใน พระสูตร
3	ธรรมทายาท สูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ	X					X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน
4	ภยภวสูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ					X	X	X	สรุปประเด็น/สาระที่สอน
5	อากังเขย สูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ					X	X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน
6	วัตตูปมสูตร	การเปรียบเทียบ	X			X	X	X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน
7	สัลเลขสูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ	X			X	X	X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน
8	สติปัฏฐาน สูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ	X			X	X	X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน
9	จุฬสีหนาท สูตร	สรุปประเด็น/สาระสำคัญ	X			X	X	X		สรุปประเด็น/สาระที่สอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีกระบวนการเล่าเรื่อง

สถานการณ์	ตัวละคร	ฉาก	ความสัมพันธ์ตามลำดับเวลา	ความสัมพันธ์ในความเป็นเหตุเป็นผล	ความคิดหลัก	ผู้เล่าเรื่อง	ผู้ฟัง
เปรียบเทียบไข่ของแม่ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง แม่ไก่กกไข่ โดยชอบให้อบอุ่นโดยชอบ ฟักโดยชอบ ถึงแม่ไก่นั้นจะไม่ปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอให้ลูกไก่เหล่านี้จึงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ก็ตาม ลูกไก่เหล่านี้ก็ต้องทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์ได้ ฉะนั้น	แม่ไก่ กับ ไข่	ไม่ได้ระบุชัดเจน	ตามลำดับเหตุการณ์ ก่อน - หลัง คือตั้งแต่ ฟักไข่ จนลูกไก่ออกจากไข่	แม่ไก่ที่ฟักไข่ดี (เหตุ) ลูกไก่ก็จะสามารถเจาะเปลือกไข่ ออกมาได้ (ผล)	การกกไข่โดยให้ความอบอุ่นที่เหมาะสมแก่ไข่ ลูกไก่จะฟักเป็นตัวและสามารถออกจากไข่เป็นลูกไก่ได้	พระพุทธเจ้า	ภิกษุสงฆ์

แม่ไก่ เปรียบเป็น ภิกษุทั้งหลาย

การกกไข่ เปรียบเหมือน การบำเพ็ญเพียร อันประกอบด้วยคุณธรรม 15 อย่าง คือการละกิเลส 10 อย่าง ประกอบด้วยคุณธรรมให้ถึงความสำเร็จคือ อธิปไตย 4 และมีความกระตือรือร้น ลูกไก่ที่เจาะเปลือกไข่ออกมาได้ เปรียบเหมือน การตรัสรู้

ความคิดหลัก คือ ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียรให้ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมสามารถบรรลุธรรมอันสูงเยี่ยม ควรแก่การตรัสรู้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางการวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีสัญญาวิทยา

เรื่อง	ความหมายโดยอรรถ	ความหมายโดยนัย	ความเกี่ยวพันพื้นฐาน	ความคิดหลัก
ผ้าที่เคราะห์มอมกลิ่นจับ ช่างย่อมพึงนำเอาผ้าที่มอมกลิ่นน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ฉะนั้นทั้งเป็นของมีสีที่เขาอ้อมไม่ดี มีสีมัวหมอง	ผ้า หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ผ้า ยไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรืออัดให้เป็นมัน	ผ้า หมายถึง จิตของคน	เปรียบเทียบ	จิตที่เคราะห์มอม ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์
เนื้อป่าที่ติดบ่วงนอนทับกองบ่วง พึงทราบว่าเป็นสัตว์ที่ถึงความเสื่อมความพินาศ ถูกพรานกระทำได้ตามต้องการ เมื่อพรานเดินเข้ามา ก็หนีไปไม่ได้ ตามปรารถนา	เนื้อป่า หมายถึง สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า บ่วง หมายถึง เชือกที่ทำสำหรับคล้อง รูดเข้าออกได้ พราน หมายถึงผู้หากินในทางจับสัตว์หรือยิงสัตว์	เนื้อป่า หมายถึง สมณะพรานหมณ์ บ่วง หมายถึง กิเลส พราน หมายถึง มาร	เปรียบเทียบ	สมณะพรานหมณ์ที่ติดหลงในกิเลส ย่อมเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวอัญชลี ธิรเนตร เกิดวันที่ 29 สิงหาคม 2517 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ในปีการศึกษา 2538 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย